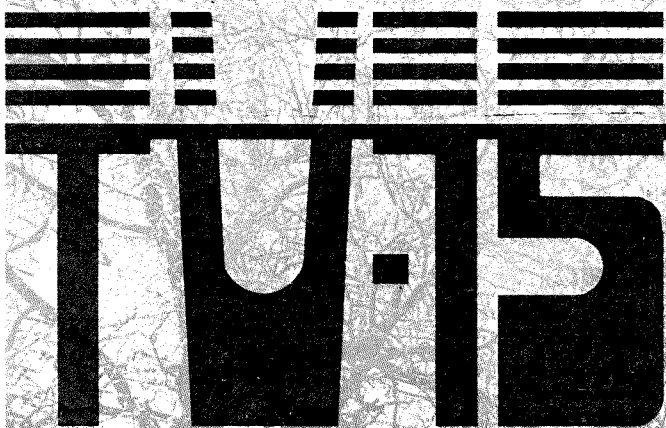

Štev. 25

XXIX.

19. decembra
1991

Cena: 50 SLT

YU ISSN 0353-4405

TV-15 je oznaka za osrednjo partizansko kurirsko postajo v Občicah v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Vsem članom Zveze združenj borcev NOV Slovenije in vsem občanom naše republike, ki ste letos z vrsto proslav dostojno počastili jubilejno 50. obletnico ustanovitve OF in vstaje slovenskega naroda, kot odločilnih naših dejanj pri vzpostavljanju slovenske državnosti, želim v imenu organizacije Zveze združenj borcev NOV Slovenije v letu 1992 manj življenjskih stisk in skrbi, vodstvu samostojne, suverene Republike Slovenije pa uveljavljanje takšnih odločitev, ki nam bodo zagotavljale mirnejše življenje in boljše prihodnost.

Predsednik Ivan Dolničar

Dragi naši zvesti!

Želimo vam, da bi se v novem letu skupaj z nami veselili in uživali v novi reviji SVOBODNA MISEL. TV-15 dobiva namreč po tridesetih letih novo, sodobnejšo podobo. Mi v uredništvu bi vam najraje pisali vse najlepše, vendar se bomo trudili, da bo naše pisanje zavezano predvsem resnici in novinarski etiki. Upamo, da bo to še najboljše novoletno darilo za te nelahke čase.

Uredništvo

Slovenski anali 1991

Prolog

Na duri tcka spet nam novo leto –
devetnajstodevetdesetindrugo:
minevajoče za mejnik bo šteto,
kdaj smo Slovenci zapustili Jugo.

A kronika še slavniješe dejanje
beleži, ceni, v letopise stavi:
stoletne uresnili smo sanje,
zgradili temelj narodni državi.

Preglejmo zdaj, kako naporna pota
do žetve takšne vkreber so vodila,
še preden nam evropska je porota
prostost in samostojnost prisodila.

Sprehod začnimo skozi časov sklade
od grudna lani, ko smo čase vinca
v čast plebiscitu dvigali, do nade,
ki zaljša prag nam novega prosinca.

I. Zima

Zdravicam brz streznitev je sledila
v podobni bede, štrajkov, manjših plač;
brezposelnost prišla je urnih krač,
stečajev malha se je napolnila.

Okópani v navdušenja studencu
poslanci širili obljub so car,
delec zdravilstvu, šoli skop denar,
kulturi groš, božjak upokoječen.

Zakone svoje že smo zasnovali,
privatno last povzdignili v zenit,
povedali, da bo naš bog profit,
socializem v sveto olje djali.

Ves svéčan, sušec trli smo orehe,
poprave revolucijskih krivic,
medtem pa Grubelič, podjetni stric,
nabral si z leasingom je mark na mehe.

Irak ta čas je zgorel; v Kninu hlodi
so oznanili dni hrvaških muk;
tisk novcev Srb je spraval pod klobuk,
konvertibilnost vzel infacij zlodi.

II. Pomlad

S snegovi ni skopnela kriza huda;
izvoz nam peša, dela ne dobiš,
devizna suša je vse težji križ,
tovarne, banke zre plačil zamuda.

Naš Demos, koalicija postavna,
pogreza se v šlamastiko neslog,
z njo brede narod, bolj in bolj ubog,
prek malega in velikega travna.

Vdijl Kučan roma v svet, zahteva dati
republiki slovenski, kar ji gré,
z njim družno za priznanje se znojé
Drnovšek, Rupel, drugi diplomati.

Zaman, Evropa cincati ne jenja.
Grozi s krvjo Milošević – Sadám,
zatre protest študentov, vlada sam,
armado hujška, mržnje lok napenja.

Bo rožnik še mnil brez eksplozije?
Ne, preden se črnilo posuši
v proglasu naše samooblasti
Kadijevičev žolc na nas se zlije . . .

III. Poletje

Topovi zagrmé. Svaré sirene
pred bratovskimi bombami z nebes.
Kolone tankov zaženo svoj ples,
rakete zublje dvignejo ognjene.

Vasi gorijo. Nora soldateska
na muho jemlje most, zvonik cerkven,
ljudi pobija, ruši, grabi plen,
razdira ceste, z minometi treska.

Dovolj!, odločno poreko Slovenci.
V obrambo narod ves se naravna,
nesloge ni, enotnega duha
so stranke, parlament in vlade v senci.

Prav kmalu se sovražna sila stanjša,
z orožjem nje naš fant se oskrbi,
za tankom tank obkoljen onemi,
že v dobrem tednu zmaga vódnik Jansá.

Pognan od naših krajev, rek, pogorij,
spletkari na Brionih lažibrat,
doseže, da nam Van den Broek-Pilat
ukrade zmago, splete moratorij.

IV. Jesen

Obeh srpánov, kimavca prigode
storile so, da vzpetih src in glav
smo dnevne stiske vrgli iz predstav;
pogreva vinotok spet stare škode.

Prepiri znova vžgo se krog ustave,
vzajemnosti izginja vsaka sled,
zdaj tu, zdaj tam se krši pravni red,
oživlja Drobnič mite antisprave.

Blagajne prazne kakor govorance
o delnicah, lastninjenja potéh,
izvablja jo nam hkrati jok in smeh;
živahno se z usodo gremo mance.

Če iz drugih ábot že prispemo celi,
zaupnica v zadevi Peterle
zasluži, da vprašanje se načne:
smo res za neodvisnost dozoreli?

Sklenimo zdaj beleženja zamudna.
Sevé, med drobce sodil bi še spev,
kako je tolar v cen prepad zgrmel
od listopada dni do konca grudna.

Epilog

Račun bilačni dé, da prekucije
nemajhne letos srečno smo prestali:
zastava lastna se nad nami vije,
šla JLA je, z njo nje generali.

Res premoženja, trge smo zgubili,
in mnogokaj so stolkli nam kanoni,
a niti nagih v srbski raj stlačili
več ne bi nas Cuellarji, Carringtoni . . .

Brez lahkoverja, srčno v jutri zreti
golcé nam mračne vukovarske krste,
beguncev reke nas uče dojeti:
človeku Bog ne gleda skozi prste.

Smel, z zdravim dvomom v svet in vero vase,
– če želja TV-15 kaj zaleže –
Slovenec v novo leto naj podá se
iz zvesto domovine stvari streže.

Zvone Kržišnik

Priznanje bo pospešilo razpis volitev

Graditi državo je mnogo pomembneje
kot pa ji vladati
(De Gaulle)

Vprašanje mednarodnega priznanja ali nepriznanja Slovenije so slovenski politiki in deloma tudi sredstva javnega obveščanja dvignili na raven osrednjega življenjsko pomembnega vprašanja slovenske države in naroda. Priznanje je kajpak pomembno, saj bi v marsičem olajšalo položaj Slovenije v mednarodnih političnih in gospodarskih razmerjih, toda nič manj ni pomembno, kaj se dogaja v sami Sloveniji. Mednarodna skupnost bo prej ali slej morala priznati realnost, to pa je, da je Slovenija s plebiscitom in koraki, ki so temu sledili, stopila na pot samostojnosti. Priznanje lahko torej tujina le odloži za določen čas ali z njim zavlačuje, ne more pa se mu enostavno izogniti.

Slovenska politika in mediji v dneh pred uradnim priznanjem dajejo vtis, da bo to priznanje razrešilo vsa ključna vprašanja in probleme Slovenije, tudi tiste, ki so izrazito našega internega značaja. Naj vlada govori o gospodarskih ali socialnih vprašanjih, političnih razmerjih v sami Sloveniji ali čem drugim, vse povezuje z vprašanjem medna-

rodnega priznanja. Celo vprašanje njenega obstoja naj bi bilo s tem povezano. Je že tako, da Slovenija v zadnjih dveh letih bolj ali manj živi od velikih dogodkov in evforičnih pričakovanj. Dejansko pa bodo s priznanjem vse naše težave in problemi, sposobnosti in nesposobnosti prav takšne, kot so bile do zdaj. Edino, kar se bo zgodilo, bo to, da zanje ne bo mogoče iskati zunanjih, »objektivnih« razlogov in razlag. Položaj vodilne politične garniture se bo po priznanju v tem smislu poslabšal, ne glede na zasluge za uveljavitev slovenske državnosti in samostojnosti.

Pričakovati je, da se bodo politični, ideološki, ali strankarski spori po priznanju še bolj razvneli. Sedanji spori med predsednikom vlade in zunanjim ministrom so še vedno bolj ali manj nedolžna igra, kritike vlade zaradi vse slabših gospodarskih in socialnih razmer pa le neboleče drezanje. Po priznanju se bo slovensko politično prizorišče moralo preusmeriti navznoter, tu pa je vzrokov

za medsebojno razlikovanje in celo spopade več kot dovolj. Odpadle bodo tako imenovane velike teme in politiki se bodo morali spopasti z navidez nepomembnimi, največkrat zelo nadležnimi, a zelo življenjskimi temami.

Hvalevredno je, da je začel slovenski politični prostor v zadnjem času vendarle dobivati pravo podobo. Lastninska zakonodaja, vprašanje svobodnega odločanja o rojstvu otrok, dogajanja v slovenski demokratični zvezi in tudi spor med Peterletom in Ruplom so pripomogli k temu, da je zdaj jasnejše, kdo kam sodi in kdo se za kaj zavzema. Zaostrovanje gospodarskih in socialnih razmer bo ločnice med posameznimi političnimi skupinami še bolj okrepilo. To pa seveda pomeni, da se bo slovenski politični prostor na nek način normaliziral. Kam se bo politično telo usmerilo s prihodnjimi volitvami, ki bi vsekakor morale biti čimprej po priznanju Slovenije, je težko napovedati, toda tako kot zdaj kaže, se bo osrednja bitka bila med dvema taboroma – desničarsko-kon-

servativnim in liberalnim. Če se bo še naprej nadaljevalo tako skokovito padanje standarda, zaposlovanja, če se bodo zaostrovali eksistenčni problemi ljudi, potem utegne Slovenija zaiti daleč v desno. Nastavki za to so že: povečuje se nestrpnost do tujcev ali neslovencev, navzoče so težnje po zapiranju države v notranje meje in vse jasnejše so zahteve po korenitih in po svojem bistvu nasilnih spremembah družbenih razmerij.

Če so bile prve volitve pred poldrugim letom predvsem volitve proti prejšnjemu sistemu in manj izbira različnih možnosti ter so kot take pripeljale na oblast tudi neprimerne ljudi, potem bi od prihodnjih že lahko pričakovali, da bodo pomenile izbor različnih in predvsem veliko bolj izoblikovanih programov. Za to pa je časovni okvir mednarodnega priznanja Slovenije pomemben, saj bo to priznanje šele v resnici določilo slovenski politični prostor in pospešilo razpis novih volitev.

Matjaž Kralj

Naš sogovorec dr. Janez Drnovšek

O kandidaturi se še nisem odločil

Doktor Janez Drnovšek je prav gotovo hvaležen sogovorec, saj na političnem in gospodarskem področju ni problema, ki ga ne bi poznal in imel svoje mnenje o njem. Okvir za naš pogovor z dr. Drnovškom je bilo iztekajoče se leto 1991 in vse, kar se je v njem dogajalo na območju nekdanje Jugoslavije in še posebej Slovenije.

»Prva polovica leta je minila v znamenju poskusov, da bi politično rešili jugoslovansko krizo. Po slovenskem plebiscitu decembra lani sem kot predstavnik Slovenije v zveznem predsedstvu začel pogovore, kako bi to odločitev na nek sporazumen način uresničili. Pravega razumevanja za to pobudo ni bilo, niti v Jugoslaviji (nekako jo je sprejemala samo Hrvaška) niti v tujini. Večkrat je bilo zelo napeto, začeli so se tudi spopadi na Hrvaškem, ki so grozili, da bodo prerasli v pravo vojno. Vendar smo te napetosti nekako obvladali. Ob razglasitvi slovenske neodvisnosti, 26. junija, sem pričakoval, da se druge republike z njo ne bodo strinjale, ampak da bomo kljub temu nadaljevali s političnimi pogovori. Menil sem tudi, da bomo po daljših pogovorih vendarle našli politično rešitev. Vojaški vrh in zvezna vlada pa sta po mojem mnenju naredila bistveno napako takrat, ko sta se odločila za vojaško posredovanje v Sloveniji.

Takrat smo prešli s političnih pogajanj na vojaški način reševanja problema. To vojaško posredovanje je ključna točka dogajanja v tem letu. Temu je sledila slovenska obramba, saj sta bili Teritorialna obramba in policija odločni in uspešni. Zato posredovanje ni bilo opravljeno hitro in tako, kot so načrtovali ter pričakovali v Beogradu.

Zakaj se je Beograd odločil za posredovanje?

»Generali so bili prepričani, da bo tujina zamižala, če bo posredovanje opravljeno na hitro, ker pa ni bilo, se je javnost prebudila in prišlo je do velikih političnih pritiskov na federacijo in na armado. V tem času sem si prizadeval, da smo položaj umirili in sklenili premirje, ki je Sloveniji odgovarjalo, sklenili smo brionske sporazume, ki so določali trimesečni moratorij na slovensko samostojnost. Razvoj dogodkov je pokazal, da je bila to dobra poteza, ker je bil to naslednji korak k umirjanju položaja, nato pa je sledil tretji korak, to pa je umik vojske iz Slovenije.

Nato je sledilo obdobje moratorija, med katerim je potekala intenzivna diplomatska dejavnost v svetu, ko je Slovenija dokaj uspešno predstavljala svoja stališča. V tem obdobju pa je z vso ostrino izbruhnila vojna na Hrvaškem.

Katera pa je glavna značilnost druge polovice leta?

»Za drugo polovico leta so za Slovenijo pomembna in značilna diplomatska prizadevanja za mednarodno priznanje, ki ga bomo kmalu dočakali. Za to obdobje je pomembno tudi spoznanje, da se po vojni, ki se je za nas dokaj srečno končala, začela reševanje gospodarskih problemov, ki so bili potisnjeni nekoliko v ozadje. Čedalje bolj jasno je, da se začena druga bitka, to pa je bitka za ekonomsko preživetje.

Kot strela z jasnega je odjeknil vaš sporazum z armado o njenem umiku iz Slovenije. Kako vam je uspelo prepričati generale, da so pristali na umik?

»Z njimi sem se že prej pogovarjal o tem, da Slovenija po plebiscitni odločitvi o samostojnosti mirno odide iz Jugoslavije. Zdelo se mi je, da smo bili včasih že povsem blizu sporazuma o odhodu. Del armadnega vrha je bil blizu takšni rešitvi, ker je doglorno predvideval, da Slovenije ne bo mogel zadržati v okviru Jugoslavije. Bal pa se je, da bo Slovenija s stalnim opozarjanjem na ta problem vzpodbujala druge v Jugoslaviji in da se bodo začele stvari razvijati brez nadzora, tako kot se je tudi zgodilo.

Kasneje je prevladala odločitev za vojaško posredovanje zato, ker so si generali razlagali znamenja iz tujine tako, da bo ta

zamižala ob posredovanju, saj želi, da bi Jugoslavija ostala skupaj. Menili so, da bo posredovanje hitro, da bo to le manifestacija sile, ki bo prestrašila Slovence. Pri svojih načrtih pa so se ušteli. Ko so spoznali, da vojna v Sloveniji ne bo ne kratka, ne lahka, ampak dolga in težka, se je z njimi dalo pogajati o armadnem umiku. Zdi se mi, da je moja zasluga v tem, da sem pravilno ocenil položaj in kdaj je pravi čas za takšne pogovore, jih predlagal in tudi uspešno izpeljal. Že prej sem slovenskemu predsedstvu in skupščini predlagal, naj da predsedstvo pobudo za umik armade iz Slovenije in me na nek način pooblastijo za pogajanja. Nihče pa ni verjel, da bo to uspelo.

Svoj del so k temu verjetno prispevali tudi dogodki v Sloveniji?

»Seveda. Po eni strani je k temu sporazumu veliko prispevala odločna slovenska obramba, ob kateri je armada spoznala, da bodo žrtve precej večje. Pri tem sporazumu se mi zdi pomembno tudi to, da smo se dogovorili o vrnitvi slovenskih vojakov, ki so služili vojaški rok v drugih delih Jugoslavije. Menim, da bi bil to lahko zelo pereč problem, če bi morali Slovenci še naprej nositi armadno uniformo, še zlasti potem, ko je izbruhnila vojna na Hrvaškem. Zavedati se moramo, da bi bila lahko cena vojne veliko, veliko višja. Sporazum o umiku armade je presenetil vse, tako v Sloveniji kot v Jugoslaviji in v tujini. Nekateri so takšen sporazum poskušali preprečiti in med njimi sta bila tudi zvezna vlada in njen premier Marković.

Ko je slovenska politika začela kampanjo za samostojno državo, smo imeli navadni državljani občutek, da tujina komaj čaka, da bi nas priznala, vendar se do zdaj to še ni zgodilo. Kje so po vašem mnenju vzroki za to?

»Združene države Amerike in nekatere evropske države, ki so pod vplivom Američanov, so na začetku govorile, da mora Jugoslavija ostati skupaj. Kasneje so zagotavljale, da priznavajo voljo posameznih republik za lastno samostojnost, vendar pod pogojem, da do razdružitve pride po mirni poti, s pogajanjem in ne z enostranskimi akti. ZDA so bile vse skozi kritične do Slovenije, češ da kljub vsemu prehiteva dogodke in da je potrebno nekaj časa za takšen sporazum. Že prej so opozarjali, da je treba najprej doseči sporazum v okviru Jugoslavije. Takšen sporazum pa je v Jugoslaviji težko doseči. Če bi se dogovorili s Srbi, ne bi na tak sporazum pristali Hrvati in obratno.

Česa se Američani bojijo?

»Ves čas so se bali, da bo prišlo do državlanske vojne, do splošnega spopada. Predvsem pa so se bali, da bi dogodki v Jugoslaviji in sedanji slovenski koraki vplivali na dogodke v Sovjetski zvezi. Ta pa je za ZDA veliko bolj pomembna kot Jugoslavija. Vse ameriške ocene in poteze v veliki meri izhajajo iz tega, kako ocenjujejo dogodke v Sovjetski zvezi. To so njihovi strateški interesi in na Slovenijo gledajo s tega stališča. Menijo tudi, da nas lahko kasneje še vedno priznajo. Slovenija jim ne more narediti nobenega problema in se jim s priznanjem nič ne mudi. Še vedno menijo, da je treba najti rešitev za vso Jugoslavijo in v okviru tega tudi priznati Slovenijo. To so njihovi razlogi, vsaj zatrujejo tako.

Kaj pa Evropa?

»Druge države, ki so nam bližje in bolje poznajo naš položaj, bolje razumejo naše težave, simpatizirajo z nami in so pripravljene Slovenijo priznati. Mislim, da tudi bolj realno ocenjujejo, da drugega izhoda

ni. Zavedajo se, da Srbija ne bo pristala na politični sporazum, dokler jo bodo obravnavali v rokavicah. Nemci tako mislijo, da je treba Hrvaško priznati zato, da bi bila v enakopravnem položaju s Srbijo, s tem pa naj bi jo prisilili v politične pogovore. Medtem pa Američani in nekateri drugi menijo, da bi priznanje Hrvaške vojno samo še bolj razplamtelo, s tem pa bi se tudi zmanjšale možnosti, da bi Evropa in ZDA uspele s svojimi mirovnimi prizadevanji.

Zakaj torej Slovenija tako dolgo čaka na mednarodno priznanje?

»Slovenije v glavnem ne priznajo zato, ker ne morejo priznati Hrvaške. S priznanjem Slovenije bi se položaj Hrvaške sa-

mo poslabšal, predvsem njihov notranje-politični položaj, ki je zdaj zelo zapleten. Hrvaško vodstvo bi ljudem zelo težko razložilo, zakaj je tujina priznala Slovenijo, ne pa tudi Hrvaške. Mislim, da se bodo priznanja kmalu začela, da bodo prihajala postopno in da nas bodo čez nekaj mesecev priznale tudi ZDA.

Čeprav nimate nobene uradne funkcije, ste zelo delovni na mednarodnem področju. Ali je ta vaša dejavnost usklajena z uradno slovensko politiko ali je to samo vaša zasebna zadeva?

»S potekom moratorija in s slovensko izjavo, da ne želi več sodelovati v zveznih organih, je prenehala tudi moja funkcija v predsedstvu Jugoslavije. Moje sedanje dejavnosti so pogojene s tem, da marsikdo pri nas doma in v tujini meni, da sem še vedno primeren sogovornik. Ambasadorji, ki prihajajo na obisk v Slovenijo, se želijo pogovarjati tudi z menoj, ne glede na to, da nimam nobene formalne funkcije. To ne velja samo za ameriškega, ampak tudi sovjetskega ambasadorja, ki je bil pred kratkim tukaj in tudi za druge. V veliko primerih pa so to utrjeni osebni stiki. Z nekaterimi državniki sem se večkrat srečeval in vzpostavil zelo dobre odnose z njimi. Ne vidim nobenega posebnega problema, nobene neusklajenosti s slovensko politiko. Menim, da dobro vem, kaj so slovenski interesi in da jih znam zastopati, ne glede, ali sem na kakšni uradni funkciji ali ne.

Večina Slovencev vas pozna kot politika. Verjetno pa se ukvarjate še s čim drugim, ne samo s politikom?

»Res je. Politika ni moja edina dejavnost. Ustanovil sem fondacijo, ki se imenuje Pharos in sem hkrati njen predsednik. Naloga te fundacije je povezovanje Slovenije z Zahodom in ustvarjanje pogojev za pretok znanja in sredstev. Na ta način lahko izkoristim svoja znanstva po svetu. Poleg tega imam še več drugih funkcij. Tako sem predsednik Mednarodnega centra za javna podjetja, od zdaj naprej pa tudi predsednik Triglavskega parka in drugo.

Iz dneva v dan smo priče propadanju slovenskega gospodarstva in vse večji stiski številnih državljanov Slovenije. Mnogi ljudje menijo, da je Demosova vlada premalo ali nič naredila, da bi gospodarstvo izplavalo. Kje je po vašem mnenju glavni vzrok za takšen položaj?

»Menim, da bi morali na področju gospodarstva hitreje potegniti nekatere poteze. Veliko teh problemov je objektivnih in jih ni povzročila vlada, ampak sodijo v okvir splošnega političnega položaja. To so izguba jugoslovanskega trga, politično tveganje, pa sprememba celotnega gospodarskega sistema in drugo. Vlada bi lahko delovala bolj učinkovito. Nekako se mi zdi, da je to bolj problem skupščine kot pa vlade.

Veliko stvari se zapleta v skupščini. Izredno veliko je medstrankarskih bojov in to v trenutku, ko je Slovenija v izredno težkem položaju in bi morala vleči optimalne poteze. Zdi se mi, da je razmerje sil zelo zapleteno, in da prihaja do številnih blokad, ki vladi onemogočajo, da bi hitreje vlekla boljše poteze.

V zadnjem času Slovenci spet izgubljamo energijo na vprašanju, ki se imenuje svobodna izbira rojstva. Ali po vašem mnenju takšno vprašanje sploh sodi v ustavo?

»Menim, da ni problem toliko v tem, ali sodi v ustavo, ali ne, čeprav ga nekateri skušajo tako postaviti. Če ga ne bi uvrstili v ustavo, bi ga samo odložili do naslednje razprave o ustreznem zakonu. Gre torej za vsebinski problem. Sam sem že večkrat poudaril, da ne bi smeli omejevati nobenih do zdaj doseženih pravic in jih zniževati. Če nekdo meni, da je bolje, da splavov ni, potem je treba uporabljati druga preventivna in vzgojna sredstva. Skratka, stvari je treba reševati na drug način, ne pa z ustavnimi ali zakonskimi omejitvami. Menim tudi, da bi morali to vprašanje razrešiti v skupščini in ne bi smelo ovirati sprejetja ustave, ki bi jo že morali imeti.

V zadnjem času ste se pogovarjali s predstavniki nekaterih slovenskih strank. Ali to pomeni, da iščete politično grupacijo, s katero se boste podali v predvolilni boj?

»Skušam pač ugotoviti, s katerimi strankami sem si bliže in s katerimi ne. S katerimi bi lahko sestavili zvezo ali koalicio, saj bi raje sodeloval s takšno grupacijo, kot pa z eno samo stranko. Skušam obdržati neodvisen, nadstrankarski status. Upam tudi, da bodo volilna pravila takšna, da bo to možno.

V številnih anketah vas ljudje predlagajo za opravljanje različnih funkcij. Katero bi najraje opravljal vi?

»To bi zelo težko povedal. Posebej ljubam mi ni nobena funkcija in človek mora sam sebe prepričevati, da bi še naprej ostal v politiki, še posebej v teh razmerah, ko bo v slovenski politiki veliko preprirov in zmerjanja. Nisem se še odločil, kaj naj naredim, kako bo s kandidaturo. Možno je, da se bom pojavil na volitvah in kandidiral za tisto, kar bo možno. Morda za predsednika republike, kar ni izključeno, toda odločitev še ni padla.

Za konec pa še vprašanje, ki bi vam ga rada postavila večina članov zveze borcev. Kako gledate na vse te poskušne rehabilitacije medvojne kolaboracije in vse kampanje proti narodnoosvobodilnemu boju?

»Z vsemi temi poskusi se absolutno ne strinjam. Prvič takšne stvari sploh nimajo prostora v politiki in če se že kdo ukvarja z njimi, naj se ukvarjajo zgodovinarji. Nikomur ne koristi, da bi ob vseh problemih, ki jih imamo in jih bomo imeli v prihodnosti, odpirali še stvari iz preteklosti. Popolnoma sem proti temu, da se te stvari odpirajo in mešajo z današnjo politiko in današnjim življenjem. Priznati je treba pozitivne dosežke preteklosti in sem proti temu, da se vse ocenjuje negativno. Marsikaj je bilo pozitivnega, bile pa so tudi manj dobre stvari, kar je normalno. Mislim, da tudi naš dosedanji razvoj in naše dosedanje življenje le nista bila tako slaba in da bi bilo lahko precej slabše.

Pogovor je zapisal
Bojan Kuntarič

S končnim besedilom nove ustave nezadovoljni

Slovenska borčevska organizacija izraža začudenje in nezadovoljstvo s končnim besedilom Ustave Republike Slovenije. Z obžalovanjem ugotavljamo, da v preambuli ni ustrezno opredeljen narodnoosvobodilni boj kot osnova slovenske državnosti; v poglavju »človekove pravice in temeljne svoboščine« pa je opuščen doslej ustavno zagotovljeno borčevsko varstvo.

Vsa dosedanja delovna gradiva, kakor tudi osnutek in predhodni delovni predlog Ustave Republike Slovenije so vsebovali, vsaj v varianti, določbo, ki se je nanašala na varstvo udeležencev NOV in drugih vojn. Kot izhodišče je služila dosedanja ureditev v 237. in 138. členu Ustave Republike Slovenije. Ker tega varstva ni vsebovalo zadnje besedilo predloga Ustave Republike Slovenije z dne 28. oktobra tega leta, je Republiški odbor Zveze združenj borcev NOV Slovenije predlagal v novi Ustavi poseben člen, ki naj bi se glasil:

»Udeležencem osvobodilnih in obrambnih vojn ter žrtvam vojnega nasilja je zagotovljeno varstvo v skladu z zakonom.«

Kot obrazložitev tega predloga smo navajali, da je doživel slovenski narod v zadnjih 50-ih letih dve vojni (1941–1945 in junij-julij 1991), še pred tem pa so slovenski fantje krvaveli v prvi svetovni vojni in v bojih za severno mejo.

Med udeleženci iz prve svetovne vojne še živi 83 borcev za severno mejo in 36 vojaških invalidov, iz druge svetovne vojne pa preko 80.000 članov ZZB NOV Slovenije. Med njimi je 7.546 vojaških vojnih invalidov in 5.784 vodv ter drugih družinskih invalidskih upravičencev. V izgnanstvu, v taboriščih, v konfinaciji in v zaporih je bilo 219.479 Slovencev. Druga svetovna vojna je poleg tega prizadela, kot civilne invalide vojne, 1.571 še danes živčih oseb.

Tudi zadnja obrambna vojna zoper poskus okupacije

Republike Slovenije je terjala na obeh straneh 65 mrtvih in 330 ranjenih. Zanje je bil konec avgusta 1991 sprejet poseben zakon o varstvu žrtev vojaške agresije na Republik Slovenijo v letu 1991.

Ustava kot trajen državni akt bi morala vsebovati odnos države do udeležencev in žrtev tako iz preteklih vojn, kot iz možnih novih. Nova Ustava v 123. in 124. členu predvideva, da ima Republika Slovenija svojo vojsko. Če jo bo morala ponovno uporabiti za zavarovanje nedotakljivosti in celovitosti svojega ozemlja, bo to lahko terjalo nove žrtve, vojaške in civilne invalide vojne; preživele vojaške pa naj bi obravnavali kot vojne veterane.

Pripominjamo tudi, da varstvo udeležencev NOV in drugih vojn, vojaških vojnih invalidov, civilnih invalidov vojne in žrtev vojaške agresije na Republik Slovenijo sedaj urejajo številni, tako zvezni, kot republiški zakoni ter podzakonski akti. V samostojni Republik Sloveniji

bo potrebno vse to urediti z lastno državno zakonodajo.

Vse navedeno nedvomno opravičuje posebno ustavno določbo, ki bi zagotavljala ustrezno varstvo. Opustitev te določbe v Ustavi je edini primer zoževanja sedanjih ustavno varovanih pravic v poglavju »Človekove pravice in temeljne svoboščine«.

Naš predlog smo utemeljili tudi z določbami Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije. Ta določa: »da Republika Slovenija zagotavlja varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin vsem osebam, brez sleherne diskriminacije, skladno z Ustavo Republike Slovenije in z veljavnimi mednarodnimi pogodbami.«

Predlagamo, da poslanci republiške Skupščine ob razpravi in odločanju o novi Ustavi Republike Slovenije upoštevajo tudi te predloge naše borčevske organizacije.

Predsednik RO ZZB NOV Slovenije:
Ivan Dolničar

O bogatem delu

Na razširjeni seji občinskega odbora mariborskih borcev je predsednik RO ZZB NOV Ivan Dolničar spregovoril o delovanju te slovenske organizacije in dejal, da so v prihodnjem letu in tudi še naslednjih letih na vrsti 50-letnice pomembnih dogodkov iz NOB.

Že v začetku naslednjega leta bomo proslavili 50-letnico dražgoške bitke in Noranjskega odreda, ki je bil leta 1942 največja partizanska enota v Jugoslaviji z blizu 3000 borci. Sledila bo slavnost ob 50-letnici ustanovitve narodnoosvobodilne vojske Slovenije, saj so bile 1942. ustanovljene prve štiri slovenske partizanske brigade. Za leto 1993 načrtujejo slavnost ob 50-letnici internirancev in zapornikov, za leto 1995 pa veliko proslavo ob 50-letnici osvoboditve Slovenije. Po eno in polletnih izkušnjah v novih pogojih večstrankarskega sistema, je dejal predsednik Dolničar, organizacija slovenskih borcev pripravlja novo programsko usmeritev in nov statut; oba dokumenta bodo dali v javno razpravo. Obenem je dejal, da je naša organizacija že zaprosila za sprejem v mednarodno organizacijo odporniških gibanj in vojaških veteranov (ti so slovenske borce že povabili na svoj sedež v Parizu), iz zvezne borčevske organizacije v Beogradu pa se je popolnoma izključila.

Borčevska organizacija Slovenije vzdržuje stike tudi z večino slovenskih v Sloveniji in z vodstvom slovenske Cerkve, do pogovorov ni prišlo le z Omanovo stranko in z vodstvom nove Pirnatove stranke. Ivan Dolničar je povedal tudi o Novi slovenski zavezi, ki da je kljub vsem protestom registrirana. O tem so zvedeli pozno, vendar bodo zahtevali v republiški skupščini razpravo o odpoklicu Antona Drobniča kot javnega tožilca RS, če bo treba, pa tudi pred ustavnim sodiščem.

Slovenski borci se bodo uprli tudi enostranski akciji poimenovanja ulic oz. bodo zahtevali poenotena merila. O časopisu TV-15 je dejal, da se prizadevajo z uvajanjem nekaterih novosti, ki bi revijo bolj približali bralcem, saj borci svoj časopis morajo imeti – razumevanja za probleme borcev in njihova besedila namreč ni čutiti v vseh sredstvih javnega obveščanja. Predsednik Dolničar je govoril tudi o prizadevanjih društva zgodovinopiscev NOB, na njegove besede pa so se odzvali mnogi navzoči, predvsem s podajanjem težav na Mariborskem.

M. K.

Naša skupna praznika

Dva praznika, ki ju obhajamo v časovnem razmaku osmih dni, sta pred nami: božič in Novo leto. Med njima je tesna vez, čeprav pri prvem mislimo predvsem na versko – krščansko vsebino, drugi pa nam pomeni v prvi vrsti začetek novega koledarskega leta. Oba sta namreč zaznamovana z zgodovinsko pomembnostjo, kajti po dogodku – Kristusovem rojstvu, ki naj bi se ga spominjali na božič, štejemo zgodovinski čas še danes, novo leto pa nam pove, da smo se za eno leto zopet oddaljili od tega dogodka. Zato se človek nehoti ob teh praznikih ozira nazaj in upira svoj pogled v prihodnost, ki prihaja. Izmerimo tedaj »daljo in nebeško stran« svojega potovanja skozi čas.

Slovenci smo v preteklem letu doživeli velike stvari na poti k svoji osamosvojitvi in lastni državnosti. To so bili veličastni trenutki, ki pa so jih zaznamovale tudi hude preskušnje in žrtve. Odločno smo usmerili svoj korak samo naprej in dokazali, da se je v osvobodilnem boju v letih 1941–1945 uresničilo tisto, kar izraža že 4. temeljna točka osvobodilne fronte, namreč preoblikovanje slovenskega narodnega značaja. Od svoje odločitve nas ne moreta noben pritisk in nobena sila odvrniti, ker smo bili prisiljeni ta torak storiti, če hočemo preživeti.

Vprašanje, ki se sedaj zastavlja in na katerega bomo odgovorili tudi s sprejetjem nove ustave, pa je, kako si bomo uredili svojo državo, da bomo lahko v njej gledali svoj skupni dom kljub različnosti svojih pogledov na svet in življenje.

Tako pa se nam o božiču vsiljuje tudi vprašanje, kaj nam vsem pomeni krščanstvo, ki je sestavina naše kulture in ga kot takšnega moremo priznavati vsi, ne glede na to, ali Kristus pomeni komu le velikega človeka ali tudi učlovečenega Boga. Konec koncev je tako najpomembnejše, kakšno vlogo ima njegov temeljni moralni nauk v našem življenju. Prav ima D. Bonhoeffer, ko pravi: »Kaj pomeni, če proletarec v svojem svetu nezaupanja pravi: Jezus je bil dober človek? To pomeni, da do njega ni treba imeti nezaupanja.

Proletarec ne pravi: Jezus je Bog. Vendar z besedami o dobrem človeku Jezusu pove več, kakor če meščan reče: Jezus je Bog.« Temeljna moralna načela, ki so nedvomno vplivala na evropsko kulturo in jo oplajala, pa so, kakor jih poznamo iz različnih gibanj, ki so jih poskušala še posebej uresničiti: svoboda, enakost in bratstvo, pravice in svoboščine človeka kot osebe, posebej pa ljubezen. Krščanstvo je namreč popoln humanizem, ni mu nič tuje, kar je resnično človeško. Takšno je bistvo evangelijskega sporočila. Tako je božič praznik vseh dobro mislečih ljudi, naj se tega zavedajo ali ne, naj Kristusa poznajo ali ne.

Kristus je ideal, za katerega si je vredno prizadevati. Njegovo evangelijsko sporočilo človeka vsestransko osvobaja, kakor poudarja dobro znana teologija osvoboditve in so potrjevali s svojim vedenjem še posebej verni borci za človekove pravice in njegovo svobodo v vseh časih. To nam dokazujejo tudi poslovljena pisma mnogih slovenskih žrtev za svobodo, ki so jih ustrelili Nemci kot talce. Če prebiramo ta pisma, lahko iz njih razberemo, kako oblikuje človeka pristno krščanstvo in kaj mu pomeni tudi v trenutkih pred smrtjo.

Kristusovo sporočilo je prav tako sporočilo o miru, ki temelji še posebej na načelu, da je hudo mogoče resnično premagati samo z dobrim, sovražnost pa z ljubeznijo. Žal nam zgodovina krščanstva in zato

tudi Evrope ne dokazuje, da se je to učelo resno, kaj šele splošno uveljavljalo. Nasprotno, tudi cerkveni predstavniki so večkrat opravičevali vojne spopade in nasilje, da o drugih sploh ne govorimo.

Zato pa je danes glede na razmere in razvoj vojne tehnike tem pomembnejše in nujnejše, da si prizadevamo za svet brez vojsk in vojn in da ustrezno polagamo temelje slovenski državi. Božično sporočilo je sporočilo miru vsem ljudem blage volje: »Mir ljudem na zemlji.« In Kristus je v Govoru na gori posebej blagoravljal tiste, ki si prizadevajo za mir: »Blagor tistim, ki delajo za mir, ker bodo postali božji otroci.« Kdor dela nasprotno, ni »božji otrok«, je antiteist, naj se tega zaveda ali ne, kakor je v resnici že veren in je »božji otrok«, kdor si prizadeva za mir, čeprav izrečno ne veruje v Boga. Bog je ljubezen in najlahtnejša vsebina krščanske vernosti je ljubezen, zato je ljubezen tudi središčna kvaliteta kulture, ki izhaja iz krščanstva. Samo z resnim prizadevanjem za mir in za odpravo vojske in vojn si bodo evropski narodi lahko sezidali v Evropi skupni dom in združevale jih bodo le vrednote resnične (krščanske) ljubezni. In k takšni stvari evropskega skupnega doma moramo tudi Slovenci prispevati svoj delež. Božično sporočilo o miru je za nas vse pomembno.

Pri Kristusovem rojstvu je bila na poseben način navzoča narava, saj je bil rojen med pastirji v hlevu na betlehemskih poljanah. Pa tudi pri oznanjevanju svojega nauka je Kristus znova in znova opozarjal na lepoto narave in na božjo skrb zanjo kot npr. za »cvetice na polju« in »ptice pod nebom«. Stvari so v luči njegovega oznanila »božje znanilke« in »božje ljubljenke«. Imajo tedaj svoje pravice in so vredne spoštovanja.

Zato ne sme človek z njimi samovoljno ravhati, zastrupljati okolja, onesnaževati ga in uničevati. Njegova skrb mora biti, da bo narava res »zelena«, da bo predstavljala zdravo in čisto okolje. V luči krščanske morale in kulture, katere sestavnica je krščanstvo, je naša naloga, da si prizadevamo za »zeleno Slovenijo«, za »zeleno Evropo«, za

zdravo in čisto okolje. Tudi to božično sporočilo naj bi sprejeli vsi ljudje.

V tem duhu, v duhu božičnega sporočila, kakor smo si ga kratko ogledali, bomo obhajali vsak na svoj način božični praznik. Potem pa si bomo za novo leto tudi v istem duhu voščili srečo in se zavezali, da bomo res vzajemno kot bratje in sestre zidali stav-

bo slovenske države, v dobro slovenskega naroda in človeštva, kljub različnim pogledom na svet in življenje in kljub pripadnosti različnim strankam in združenjem. Tako lahko upamo, da bo za nas vse prihodnje leto mirno in srečno in da bomo mogli delati za mir tudi drugod po svetu.

Vekoslav Grmič

UREDNIKOV KOTIČEK

Spoštovani naročniki in bralci!

To, kar je zdaj pred vami, je zadnja izdaja TV-15 v letošnjem letu. Prizadevali smo si, da bi bila bolj slavnostna in pestra, ker se z njo tudi poslavljam od starega leta in praznujemo 30-letno izhajanje našega časopisa.

Kot smo že napovedali, bomo v novem letu izhajali v novi, revialni obliki, z večbarvnim ovitkom. Dopolnili smo tudi ime, ki se bo odslej glasilo TV 15 – SVOBODNA MISEL. Kar zadeva vsebino, bomo ohranili vse, kar je bilo že doslej dobrega, dodali pa kaj novega.

Radi bi vas znova opozorili, da je to vaš časopis. Pišite nam in nas obveščajte o vsem, kar bi zaslužilo časopisno obravnavo. Kadar nam pišete o svojih problemih ali o dogodkih v svojih organizacijah, naj vaš dopis ne presega dveh tipkanih strani. Kadar vas prizadene pisanje drugih časopisov, se s svojo kritiko in nasprotnimi stališči obrnite najprej nanje. Tako se izognemo ponavljanju in ne spravljamo v zadrego bralcev, ki drugih časopisov niso brali. Če pa je problem, ki vas žuli, splošne narave, ali vam tam, kjer so ga najprej obravnavali, niso dali besede, pišite nam.

O tem, kako draginja trka na vrata, se bomo pogovarjali po novem letu. Držali smo besedo, z novoletnim voščilom vam pošljamo tudi stenski koledar. Praznujmo z upanjem, da nam bo v prihodnjem letu boljše!

V sklad TV-15 so prispevali: **Davorin Slapar**, Izlake, **Andrej Rot**, Tolmin, **Jeriha Pavel**, Dobrunje, **Janko Heberle**, Medvode, **Milan Zagorc**, Ljubljana, **Boris Florjančič**, Ravne, **Zdr. voj. vojnih inv.**, Trbovlje – **Sandi, Sašo Zavrašek, Lado Širnik**, Otiški vrh, **Ivan Jan, Kranj, ZZB NOV obč. odbor Žalec, KO ZB NOV Vladimir Ilič Lenin, Trbovlje, KO ZB NOV Stari Vodmat, Bojan Polak**, Ljubljana, **Boris Gabrič**, Novo mesto, **Milan Horvat**, Šentjur, **Stane Kozjan**, Šentjur, **Polde Maček**, Ljubljana Polje, **Janez Alič**, Ljubljana, **KO ZB Oplotnica, OO ZZB NOV Škofja Loka, OO ZB NOV Sl. Bistrica, Franc Bart**, Šentjanž, član IO RO ZZB NOV Slovenije, Ljubljana, **Ivan Benedik**, Ljubljana Polje, **ZZ DNOV občinski odbor Murska Sobota, ZZB NOV Ljubljana Moste Polje, Tončka Jensterle**, Radovljica, **Tone Potočar**, Novo mesto, **KO ZZB NOV Grize, Alojz Vindiš**, Maribor, **KO ZZB NOV Jareninski dol, OO ZZB Vrhnik, ZZB NOV Dane pri Sežani, KO ZZB NOV Šentilj, KO ZZB NOV Zg. Kungota, Ivan Zadnik**, Divača, **ZZB NOV Slivje, Sežana, ZZB NOV Sežana, Ivica Fišer**, Celje, **Franc Rojšek**, Celje, **Jože Berce**, Maribor, **Igor Ponikvar**, Celje, **Vladimir Furlan in Anica, Vojšćica**, KO ZZB NOV Jakobski dol, ZB NOV KS Štanjel, OO ZZB NOV Izola, ZZB NOV Čezsoča – prispevek članov, **Majda Gaspari**, Ljubljana, **OO ZZB NOV Ilirska Bistrica, Jakič, Glavan, Faleskini**, Ljubljana, **Mirko Gabrijelčič**, Vrhovlje, OO ZZB NOV Idrija, **Niko Lukež**, Ljubljana.

Vsi skupaj so nakazali 71.230 tolarjev. Do zdaj se je v skladu nabralo 145.155 tolarjev.

Yu – leto 1991:

Dogodki z repi

Šele, ko se človek natančneje poglubi v razvoj dogodkov na jugoslovanskem ozemlju v letu 1991, ugotovi, kako dolgi repi se vlečejo za njimi. Po vzroke za vojno v Sloveniji in na Hrvaškem je treba najmanj v čas zmage nacionalistične struje v srbski politiki, ki jo je dokončno opredelila znamenita 8. seja srbskega ce-kaja, v zdaj že daljnem letu 1988; še prej: pred debelimi šestimi, sedmimi desetletji, ko se je izkazalo, da Jugoslavija ne bo uresničila pričakovanih vseh, ki so se združili v eno državo. Tudi prelistavanje zapisov o drugih dogodkih v lanskem letu pokaže, kako daleč nazaj je treba poseči, če hočemo razumeti, zakaj se je pravzaprav kaj zgodilo in kdaj utegne vse to vplivati na naše življenje. Zato kar na začetku, za pokušino: šele marca prihodnje leto bomo z grozo spoznavali, kako nas je udarila po žepu moderna evropska davčna zakonodaja, ki jo je ob koncu leta 1990 pripeljal v skupščino tedanji finančni minister Marko Kranjec.

JANUAR:

Film o Špeglju

Prvi dnevi po novem letu so potrdili spoznanje, kako si Srbija predstavlja Jugoslavijo. Vdor v jugoslovanski monetarni sistem, ki Srbiji prinese novih 18,2 milijarde dinarjev za nakup tedaj še na prostem trgu dosegljivih poceni deviz, pokaže, da ima ta republika vso državo za vrečo, iz katere pač vzameš, ko kaj rabiš. No, saj tudi slovenski vladi ta mesec ne poganjajo samo angelske perutnice. 10. januarja, štiri dni po novici o srbskem monetarnem »ropu«, sklene ustaviti izplačilo carin v zvezno blagajno.

S tem se začne spor, ki bo potem junija služil kot opravičilo za vojaški poseg v Sloveniji. Ameriški napad na Irak, 17. januarja navsezgodaj, prinese še nekaj, kar bo odločilno v slovenski vojni: televizija vojno pripelje v domove, vojno začnejo dobivati mediji. Prvi tak poskus pa izvede informativna služba JLA: na beograjski televiziji pokaže KOS-ov film, ki naj diskreditira hrvaškega obrambnega ministra in Hrvaško nasploh, ter predloži dokaze o hrvaškem oboroževanju v tujini, kar pa je bila tako ali tako javna skrivnost.

Nastavki za veliko vojno z ognjemotom se torej že oblikujejo v januarju, čeprav več kot 60% Slovencev raziskovalni skupini Varianta tedaj zagotavlja, da je verjetnost poseganja Jugoslovanske armade v dogodke majhna.

FEBRUAR:

Tujina hoče enotno Jugoslavijo

Bolj črnogledi kot naši državljani so očitno na tujem: začne se prava kampanja, ki naj prepriča »pridne« in vzame pogum »odcepljevalcem«. Mednarodni denarni sklad hvali Markovića in je pripravljen dati še, če bo le mir; nemški parlament podpira ohranitev Jugoslavije; Evropska skupnost pošilja nedvoumne namige. V zveznem predstvedstvu pa so znamenja krize vse bolj očitna. Vasil Tupurkovski opozarja, da izstop ene ali dveh republik iz jugoslovanske skupnosti pomeni konec Jugoslavije. »Malo morgen«, odgovarja Milošević in tako postavi smerokaz srbske politike za naprej. Jugoslavija bo, morda brez Slovenije in kakšnega kvadratnega kilometra Hrvaške – toda bo, in to pod odločujočim srbskim vplivom. Srbija dobi novega mandatarja vlade dr. Dragutina Zelenovića, ki ga podpre prav Milošević. Z enako lahkoto se ga bo decembra istega leta znebil...

MAREC:

Beograjska »pomlad«

1. marca! Svet ve, da je zalivske vojne konec – Irak je po 43 dneh pristal na vse pogoje. Sadam Husein in njegov režim, pa zapeljiva moč zavezniške armade se bodo pozneje še velikokrat pletli po mislih Jugoslovancev. Srbija začneja politično ofenzivo

na vseh področjih. Dosežejo, da zvezni tožilec razmisli o obtožnici dr. Franja Tuđmana za veleizdajo, ker je ameriškega predsednika Busha prosil, naj se vmeša v jugoslovansko krizo. Srbski nacionalni svet sprejme resolucijo o razdružitvi SAO Krajine od Hrvaške. V Pakracu uporni srbski policisti zasedejo policijsko postajo, kar je hrvaško stran izzove, da jo poskusi s protinapadom znova osvojiti.

Šest policistov MUP pade. Armada na Jovičev ukaz stopi med srpti strani, kar bo v prihodnjih mesecih pogost izgovor. Preizkušeni recept dokazovanja ogroženosti z rekami beguncev iz »ogroženih« območij je, to se je pokazalo kasneje, zvit način očiščenja terena za prihodnje vojaške spopade, v katerih naj granate ne bi padale po srbskem prebivalstvu.

Hrvaški predsednik Tuđman potegne prvo svojih potez »miroljubne politike hrvaškega vodstva«, s katero se pokaže nedoraslega agresivni srbski strani. Zamenja ministra za notranje zadeve Perića s Slavkom Degorićem. Stolček notranjega ministra se, podobno kot tisti, na katerem so po Špegljevem odstopu sedeli ministri za obrambo, v naslednjih mesecih ne utegne niti dobro ogreti.

Beograd 9. marca doživi svojo »pomlad«. Miting srbske opozicije, ki ga je grob poseg policije spremenil v krvave demonstracije z dvema mrtvima in 88 ranjenimi, dobro načel Miloševićevo diktaturo: panika znotraj so-

cialistične stranke je tolikšna, da Jović kot predsedujoči v zveznem predstvedstvu, pošlje na ulice tanke. Opozicija, ki je na dobri poti, da izumitelja mitingaške politike zruši na enak način, kot je ta zrušil vodstvo v Vojvodini in Črni gori, si zastavi drobtinčarske cilje – odstavev vodilnih mož na televiziji in v Politiki ni hiši ter padec notranjega ministra. Milošević se izkaže kot mojster obrti, pusti jih, da se ohladijo. Nadaljuje priprave na vojno, ki ga edina lahko ohrani nad vodo. Prva naslednja poteza: Jović odstopi kot predsednik predstvedstva, kar Miloševiću omogoči, da v Srbiji razglasi izredne razmere, odstavi neposlušnega albanskega člana predstvedstva Rizo Sapundžijo in nastavi ubogljivega Sejda Bajramovića. Zdaj lahko srbska skupščina zavrne Jovičev odstop: razmerje v predstvedstvu države 4:4 posledj omogoča, da brez Srbije ni mogoče odločiti nič.

APRIL:

Bitka za zgodovino

V Skupščini republike Slovenije pa zasejejo seme nove parlamentarne krize: sprejmejo osnutek zakona, o lastninjenju, ki ga je pripravila ekipa dr. Jožeta Mencingerja ter zakon o denacionalizaciji, ki je prišel iz pravosodnega ministrstva. Predsedniki jugoslovanskih republik tega meseca začnejo brezplodno turnejo po Titovih rezidencah. Konec meseca prinese še krvavi spopad pri Plitvicah. Armada po boju, v katerem sta ubita dva človeka, razdruži srpti strani – tako, da Plitvice povsem zapre. Začne se okupacija hrvaškega ozemlja s pomočjo JLA.

Čudno, kako Hrvati niso hoteli opaziti, da so v bistvu že v vojni: 8. aprila se začne vojska premikati proti »memorandumskim« ciljem. V Slavoniji, okoli Vukovarja in Vinkovcev, se nabira vse več vojaštva in orožja. Krajini se pridružijo nove občine. V Sloveniji pa je na obzorju prvi odstrel v Peterletovi vlad. Slovenska kmečka zveza je nezadovoljna s »svojim«

ministrom za kmetijstvo dr. Jožetom Ostercem, ker je očitno za »kmečki lobby« naredil premalo. Lojze Peterle uporabi taktiko, ki jo bo kasneje še večkrat. Ker mu odločitev kmetov ne ustreza, zahteva, naj jo »zamrznejo«, sam pa namerava pod mizo ministrov odstop odmakniti v nek daljni, še neznani čas. Tik pred dnevom OF da ljubljanski komunalni minister, tudi potihem, brez odločitve mestne skupščine, požagati drogove ob Poti spominov in tovarištva. Stvar povzroči veliko hrupa, toda podobno kot Peterle, tudi Lesar ve, da se bo s časom polegel – drogov pa le ne bo več. Zvezda na njih novi oblasti očitno ni pustila spati. Zbor ob prazniku OF je to pot nekaj drugega – 50.000 ljudi pride pokazat, da si ne bodo pustili jemati zgodovine.

MAJ:

Preizkus za vojno v Sloveniji

3. maj prinese nov spopad po pakraškem scenariju: policisti MUP padejo v Borovnem selu pri Vukovarju v zasedo – dvanajst je ubitih. Na splitskih demonstracijah ubijejo makedonskega vojaka Saška Goševskega. Najbrž ne bomo nikoli izvedeli, ali je padel kot žrtev KOS-ove računice, da bo njegova smrt usmerila makedonsko javno mnenje proti Hrvaški, ali pa ga je res ubil hrvaški policist. Makedonija je pač še vedno znotraj jugo-računov.

Zasedanje ZIS ponudi 11 temeljnih točk za sporazumevanje v Jugoslaviji: tista o JLA, ki naj opravlja temeljne naloge, varovanje jugoslovanske meje, bo Sloveniji čez dober mesec prinesla vojno. Zvezno predstvedstvo namesto rutinskega postopka ob koncu Jovičevega mandata izvede volitve novega predsednika. S 4:3 (Bulatović, ki nadomešča še neizvoljenega Branka Kostića, se vzdrži) Mesec ni izvoljen.

Obris nadaljnjih dogodkov v predstvedstvu so jasni. Namesto Mencingerja in Kranjca, ki ju je aprila Peterle s pomočjo Jeffreya Sachsa pripra-

vil do odstopa, dobimo nova obraza v politiki: direktor Petrola dr. Andrej Ocvirk postane podpredsednik vlade, Dušan Šešok, direktor Julonpa, na finančni minister.

Hrvati 19. maja izvedejo referendum o suverenosti, tujina pa pritiska na zvezno predstvedstvo, naj izvoli Mesiča. Slovenija doživi vojno testiranje: ker so teritorialci v Pekrah zadržali in zasliševali dva predstavnika armade, oklepniki obkolijo učni center, naslednji dan na pogajanjih pa ugrabijo poveljnika TO za Vzhodno Štajersko, ki ga sicer kmalu izpustijo. Ob umiku vojske v vojašnice, do smrti povozijo Josifa Simčika.

JUNIJ:

»Pohod na mejo«

Priprave na osamosvojitve so očitno tudi priprave na vojno. Pred javnimi stavbami je vse več teritorialcev v maskirnih uniformah, vse več je tudi drobnih incidentov med vojsko in TO. Na jugoslovanski ravni še zadnji poskus politične rešitve: Izetbegović in Gligorov predlagata Jugoslavijo kot skupnost suverenih republik. Slovence z velikim šokira izjava finančnega ministra. »Še-šok«, pišejo časopisi: »Slovenija ob osamosvojitvi ne bo imela svojega denarja.« Vitomir Gros – najslikovitější poslanec pravi: »Ljudje bodo dejali: v vladi so izdajalci slovenskega naroda. In to tudi so!«

Dnevi pred osamosvojitvijo prinesejo na svetlo spor Rupel: Peterle. Na Ruplovo kritiko gospodarskega dela vlade Peterle na radijskem Valu 202 odgovarja: »Rupel mi je zasadil nož v hrbet.« Junij nastavi še eno afero: slovenska podjetja pošljejo v Bosno in Hercegovino 878 ton posebnih odpadkov, od tam jih vrnejo – ti pa, čeprav je odločitev o vrnitvi sprejela vsa vlada, že koristijo predsedniku za poznejšo računico o odstavitvi »zelenega« ministra za okolje, Jazbinška. Marković in zvezna vlada se trudita spametovati Slovenijo, Marković celo nastopi v slovenski skupščini, ki mu vrne z dokaj

Leto 1991 v svetu:

Leto ovna, leto »nove mednarodne ureditve«

Res je, da so se besede o »novi mednarodni ureditvi« rodile že lani. Med ribarjenjem s svojim svetovalcem za nacionalno varnost Brentom Scowcroftom jih je v Konnebunkportu izrekel ameriški predsednik George Bush, navdušen nad zgodovinskim »ne!« vse mednarodne skupnosti okupatorju Kuvajta, iraškemu predsedniku Sadamu Huseinu. Toda te veličastne besede so dobile pravi pomen šele v letu zalivskega obračuna, tragedije iraških Kurdiv, razpada Sovjetske zveze in ne nazadnje jugoslovanskih vojn in težavnih osamosvojitvenih prizadevanj Slovenije. V letu ovna po kitajskem horoskopu, ki ga je zaznamovalo toliko nacionalnih nesreč, je zavznela »nova mednarodna ureditev« nenadoma kot nekaj starega. Mislili smo, da prinaša pravičnost v mednarodne odnose, George Bush pa je v resnici govoril samo o svetu, v katerem vodijo Združene države Amerike, drugi pa jim sledijo. Tudi na svoji koži smo občutili, da sovražniki in prijatelje še naprej določa Washington. Toda leto, ki se končuje, je hkrati nakazalo tudi šibkosti »ameriške mednarodne ureditve«, pa čeprav jih bo popolnoma razmorila šele prihodnost: zalivske vojne niso mogli plačati Američani sami, pomagati so jim morali Japonci in Nemci. Slej ko prej bodo nove gospodarske velesile zahtevale tudi svoj kos današnjega »ameriškega miru«. Toda to je že zgodba prihodnjega in naslednjih let. Tokrat si preberite zgodbo leta 1991.

Zalivska vojna: Če svetovna velesila napade...

Ko je v praznem prosotru pomirjevanja med Združenimi državami in Sovjetsko zvezo sklenil iraški predsednik Sadam Husein povzdigniti sebe in svojo državo na prestol lastnika največjih svetovnih zalog nafte in je zavzel Kuvajt, ni nihče popolnoma verjel, da bodo

Združene države sposobne premagati vietnamski sindrom in z vojaško silo postaviti iraškega diktatorja na svoje mesto. Toda pol leta preseljevanja ameriške vojske v Zaliv, šest januarskih tednov nenehnega letalskega obstreljevanja in sto februarjskih ur kopenskega napada je zadostovalo, da so Američani uničili prej menda četrto vojaško silo sveta s pol milijona vojakov, pri tem pa so sami pokopali samo 90 žrtev

vojaškega spopada. V zalivski vojni so žele zmagovalne nove tehnologije za radarje nevidnih letal, pametnih izstrelkov s programiranimi cilji, pripomočkov za nočno letenje in popolna vojaška logistika, toda pravi krivec za tako katastrofalen iraški poraz je bil človek, ki ga je ameriški general Schwartzkopf opisal z besedami: »Ni strateg, ni taktik, ni vojak, niti ni šolan v vojaški umetnosti, drugače pa je ime-

niten človek za vojsko.« Sadam Husein je vojno začel nekaj let prekmalu, še preden bi lahko svet ustrahoval z jedrskim orožjem. Ko jo je že zadržal, je mislil, da mu nihče ne bo nasprotoval in še potem, ko je proti njemu nastopil Washington, ni ameriški vojski prepričal prihoda v savdska vojaška oporišča od kuvajtski meji, brez katerih bi bili morda Američani vojaško nemočni.

Zalivska vojna bo zato prišla v učbenike vojaške umetnosti, toda še pred njenim koncem je odločanje o usodi ljudi tega območja prevzela politika. Odločitev ameriškega predsednika Georga Busha, da Sadama Huseina pusti pri življenju in na oblasti, je ohranila Irak, ki brez njega ali njemu podobnega diktatorja kot kolonialna tvorba treh različnih ljudstev in

kultur ne bi mogel obstati v današnjih mejah. Ceno diktatorjevega besa so zato plačali iraški Šiiti in Kurdi, prvi s boji in drugi z ubupanim pogobom prek zasneženih gora v sosednje države. Toda vse strahote, ki so jih morali Kurdi preživeti pod Sadamom Huseinom, niso zadostovale za spremembe državnih meja, pa čeprav je iraški voditelj svoj del 20 do 25 milijonskega ljudstva Kurdiv ubijal tudi s kemičnim orožjem, drugi voditelji kurdskih držav – mačeh pa tudi niso bili veliko boljši. Ameriška diplomacija je Kurde odpravila s humanitarno pomočjo. Diplomatski proces so sprožili samo za reševanje palestinskega vprašanja in problemov Izraela s svojimi arabskimi sosedami, da bi Bližnjemu vzhodu po koncu hladne vojne zagotovili relativni mir in sebi nizke cene nafte.

Sovjetska zveza: Če druga svetovna velesila razpade...

Brez Sovjetske zveze, ki je bila desetletja ameriška tekmičica za prevlado na pomembnih območjih sveta, Amerika nima več interesa za spodbujanje sovražnosti med Izraelci in Arabci, ampak hoče odstraniti ta vroč in nevaren spor, ki ga lahko še kdaj izkoristi kakšen arabski diktator. In leto 1991 je dokončno pokopalo evroazijsko velikano, kakršno smo poznali do zdaj. Zadnji poskus ohranitve sovjetskega imperija je bil pravzaprav avgustovski poskus vojaškega udara, na katerega je s svojim odstopom že januarja opozarjal zunanji minister Eduard Ševardnadze. Ostareli generali so skušali z edinim njim znanim načinom – trdo roko preprečiti proces, ki ga je pravzaprav sprožil sedanji zadnji bojevnik za sovjetsko enotnost, predsednik Mihail Gorbačov. Z glasnostjo in perestrojko je Gorbačov odprl Pandorino skrinjico razpada gospodarskega sistema, izbruh nezadovoljstva posameznikov zaradi vse hujše revščine in draginje ter svete jeze narodov zaradi vseh krivic, ki so se jim zgodile med avtokratsko vladavino Stalinovih učencev. Z raz-

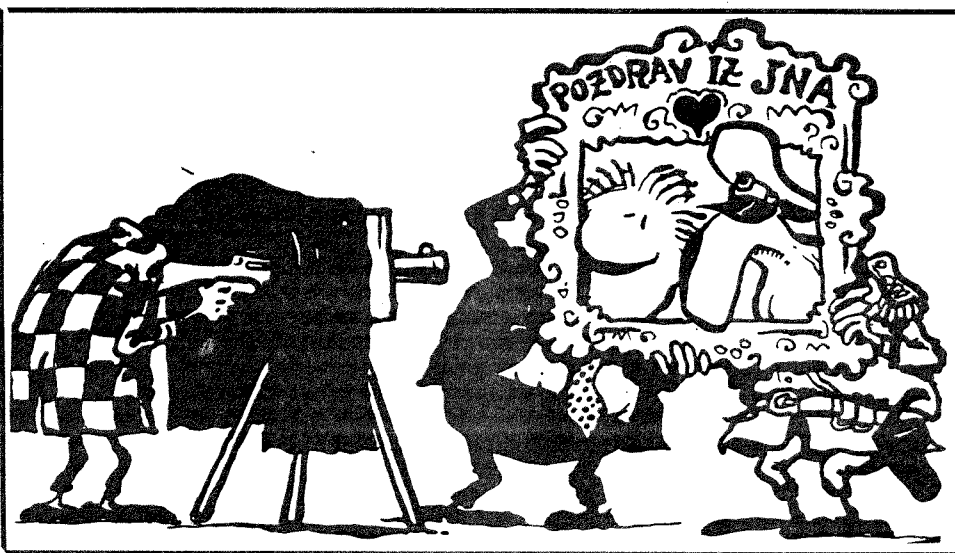
nizkim udarcem: Ocvirkovim napadom na ZIS. Evropska skupnost jasno poudarja: enostranske deklaracije neodvisnosti ne bomo priznali. Slovenska skupščina tik pred dnevom D sprejme paket osamosvojitvenih zakonov, grb in zastavo. Na osamosvojitveni slovesnosti predsednik Kučan reče: »Nocoj so dovoljene sanje, jutri se začne nov dan!« Na slovesnosti 26. junija ta novi dan napovešta miha, ki nizko preletita Ljubljano. Čez nekaj ur so s tanki na poti proti našim mejam.

JULIJ:

Brionske deklaracije – prvi mednarodni dokument

Desetdnevno vojno, ki jo krasijo dramatični nastopi šefa generalštaba Adžića, in Evropski pritisk, ki pripelje do izvolitve Mesića, prav nič pa mrtvi vojaki in civilisti, zaokroži, in s tem konča brionski sestanek s »trojko« in brionsko deklaracijo, ki Slovenijo v bistvu prvič naredi za mednarodnega partnerja. Radikalni poslanci v slovenski skupščini pogajalce sicer obtožujejo, da so izdali idejo samostojne Slovenije, toda Skupščina deklaracijo sprejme. Trimesečni moratorij naj prinese čas za pogajanja o ureditvi krize. Armada, zasnovana kot večnacionalna obrambna sila, se ob nepričakovanim napadu na lastno ljudstvo začne razkrajati; zapuščajo jo častniki, vojaki bežijo.

Kaj pa pravi cilj? Zasedba Hrvaške. Kadijević napove reorganizacijo armade, ki ji je opora srbski kader. Slovenija je očitno odpisana, zdaj jo je treba samo še ekonomsko zrušiti... Do konca leta trajajo zapore slovenskega neba, ki jih na koncu zapečati še sporočilo zveznega sekretariata za promet, da slovenska letala ne smejo leteti, češ da ni ustreznega nadzora varnosti. To spoštuje tudi tujina in edini slovenski letalski prevoznik je na kolenih. Narodna banka Jugoslavije izloči Slovenijo in Hrvaško iz denarnega sistema Jugoslavije,

ZIS na slovenskih mejah povzroča težave z inšpektorskim nadzorom živil.

18. julija kot bomba počini novica, da je predsedstvo sprejelo odločitev o umiku armade iz Slovenije. Mesić nasprotuje – dobro namreč ve, kam se bo armada umaknila. Že 26. julija se pokaže, kako prav je imel: armada se prvič konkretno pojavi kot napadalec v vaseh okoli Vukovarja. Slovar, češ da smo preprečujemo in varujemo, je sicer še enak, toda dvoma ni več. Hrvaška in Srbija z JLA sta v vojni. Le hrvaško vodstvo tega še ne spozna.

AVGUST:

Vojna na Hrvaškem v polnem razmahu

Slovenija ponuja pogovore, na pot v BiH, Makedonijo, Hrvaško se odpravi misija dobre volje. Črna gora in Srbija pogovore odklonita. Seveda – zdaj je središče igre drugje. Začne se vukovarski pekel, krizna žarišča so razsejana skoraj po vsej Hrvaški. Hrvaška se pospešeno oborožuje, odstopi Martin Špegelj. Šušljati je, da se je ob napadu na Slovenijo Špegelj zavzemal za hrvaško vojaško pomoč, da pa je Tudman vpletal nje na srečo Slovenije odklonil. Res, ker bi sicer bila Slovenija še danes vpeta v to pot slovensko-hrvaško-srbsko-JLA-jevsko vojno.

Tudman razkriva prvi po-

skus rušenja hrvaške oblasti – pozneje se bo pokazalo, da to naredi vselej, ko mu javnost ni naklonjena, recimo ob aretaciji Dobroslava Parage in vukovarskega »jastreba« Mileta Dedakovića. Armada s preleti nad turističnimi kraji razžene še tistih nekaj turistov, pokaže se njihova nadaljnja strategija; spraviti hrvaško gospodarstvo na tla, da bodo po tem Hrvatje sami zrušili izvoljeno oblast in postavili Srbom všečno garnituro.

V Sloveniji nov šok: Janez Janša na svetu Demosa predlaga popolno rekonstrukcijo vlade. Peterleća da naj zamenja Igor Bavčar. Demos je v bistvu že tako razrahljan, da skuša njegov predsednik Pučnik s kompromisi skrpati, kar se da. To reši Peterleća, s katerim so v koalicijski vse bolj nezadovoljni. V slovenski demokratični zvezi pa se že kaže razkol. Udar v Sovjetski zvezi najtopleje pozdravijo v Srbiji – socialist akademik Mihajlo Marković javno prizna, da gre to Srbiji na roke. Miloševiću bo oktobra na obisku pri Gorbačovu kar tesno, ko bo moral razlagati, kaj so srbski socialisti s tem v resnici hoteli povedati.

SEPTEMBER:

Haag kot novo upanje

September je prinesel konferenco v Haagu, od tu naprej se Hrvati bojijo vsakega novega sporazuma o premirju, saj prinese še hujše napa-

de in še več žrtev. Zdaj je jasno tudi svetu: v Jugoslaviji je vojna. To prvič prizna tudi Marković, ki ga že zapušča znameniti optimizem. Telefonske zveze med zahodom in vzhodom Jugoslavije so prekinjene, Hrvaška je zaradi strateških razlogov zaustavila železniški promet, avtocesto v Beograd zapirajo spopadi.

V Beograd lahko kličeš prek Pariza, potuješ pa z letališča Celovec ali z avtom prek Madžarske. Hrvaška obramba je dobila novega poveljnika: upokojeni letalski general Anton Tus je povezal obrambne niti.

OKTOBER:

Armada potrebuje državni udar

Armada ima vse večje težave z mobilizacijo. Od madeonskega in bosanskega člana predsedstva ni mogoče pričakovati podpore, zato potrebuje državni udar. Poteza je v bistvu samomorilska, kajti s tem, da četverica z blede mi izgovori prevzame oblast, v mednarodnih očeh pobere predsedstvu še zadnjo legitimnost. Lorda Carrington Branku Kostiću med enim od haaških zasiedanj vljudno pove, da zanj tam ne zastopa nikogar. Armada se, po minimednarodnem škandalu (Cossiga ji namreč ponuja pot prek Italije) umakne iz Slovenije, do končne delitve premoženja pa za zdaj ne odpelje še kakih sto tankov in nekaj

deset drugih vozil. Konec moratorija je poostiril nadzor na slovenskih mejah, dodatne formalnosti in plačila pristojbin pomenijo, da prevozniki porabijo za pot v Zagreb tudi dva do tri dni. Slovenija dobi tolarje, ne pa Peterletovih klasov. V časopisu Slovenec, ki si ga je s spornim denarjem za »pluralizacijo medijev« ustanovila vlada, natančneje krščanski demokrati, pa po slabih štirih mesecih izhajanja že odžagajo glavnega urednika Andreja Rota, ker da je premalo »naš«. Stvar je nerodna, ker so Rota prav Peterle in njegovi zmamili iz Argentine, kjer je živel v »zdravem« vzdušju slovenske politične emigracije.

Oktobra srbsko-armadni blok naredi še eno napako: napad na Dubrovnik je svet stresel mnogo bolj od vsega dogajanja na potresnem Balkanu. Skomine po jadranskem biseru so opozorile vso svetovno javnost, da gre za čisto osvajalsko vojno in da so bile besede o zaščiti srbskega naroda na Hrvaškem prazne marnje. Od tu naprej je Srbija v svetovnih očeh samo še agresor.

NOVEMBER:

Priznanje – hrvaška na visoki veji

Slovenija in Hrvaška – s srbsko pomočjo – stiskata obroč okoli Evropske skupnosti, naj ju vendarle prizna. Srbi in armada namreč postajajo tudi v novinarskih očeh glavni krivci za jugoslovansko katastrofo, dokončen medijski udarec pa Srbija doživi s tistim, kar je najbolj nestrpno pričakovala – s padcem Vukovarja. Podobe »mesta strahov« pretresajo ne le gledalce pred TV sprejemniki, zaprepaščen je celo odposlanec generalnega sekretarja Cyrus Vance. Nemčija in Italija napovešta priznanje Slovenije in Hrvaške pred božičem in se ne uklonita niti pred decembrskim pritiskom ZDA. Evropska skupnost razglasi sankcije proti Jugoslaviji, s tem pa začasno prizadene tudi Slovence. Razkroj Demosa ne zakr-

pa niti sestanek v Poljčah. Spor se že prenaša v skupščino, lomi pa na lastninski zakonodaji, ki je nova Demokratska stranka v vladni varianti ne podpira. Socialisti sprožijo predlog za glasovanje o zaupnici vladi, Peterle stvar zagradi, vlada glasovanje sama predlaga, ker ve, da se v tem nevhvaležnem položaju ne bi našel junak, ki bi hotel sestaviti novo vlado, predsednik skupščine dr. Bučar pa vladni predlog o glasovanju o zaupnici »zaradi formalnih razlogov« zavrne. Le Školjčevi liberalni demokrati še rinejo z glavo skozi zid, toda tudi njihov poskus, da bi izsilili glasovanje, propade.

DECEMBER:

Priznanje, Plesković, Elan

Slovenci v prostem času ugibajo o datumu mednarodnega priznanja, medtem pa vladni svetovalec dr. Boris Plesković spusti novo petardo: v intervjuju Reuterju napove, da namerava vlada edino slovensko finančno institucijo, ki ji v tujini še zaupajo – Ljubljansko banko – razbiti na več manjših. Ljubljanska banka se postavi na zadnje noge, minister Šešok reče, da Pleskovičeva izjava ni to, kar misli vlada, predsednik te iste vlade pa Pleskoviča podpre. Še ena Peterletova podmizna rešitev.

Elan prodajo družbi Komet, v kateri imajo močan delež partnerji iz Hrvaške, temu sledi pripor za stečajnega upravitelja, vse skupaj diši po mafiji. Toda Triller je kmalu na prostosti: Elan je pa prodan. Slovenske banke, ki so imele na dražbi očitno drugačne namene, se obrišejo pod nosom.

Vse je torej nastavljeno tako, da se na ozemlju nekdanje Jugoslavije lahko začne nov krog zmešnjav. Mednarodno priznanje Slovenije bo prineslo vsaj nekaj dobrega: sedanji oblasti bo izbilo iz rok stalno prelaganje odgovornosti na neugodne okoliščine. Konec meglenih izgovorov, torej.

Gojko Brvar

glasitvijo ukrajinske neodvisnosti, ki naj bi jo v nasprotju s Slovenijo ali Hrvaško priznale najpomembnejše države sveta, in z novimi dogovori med voditelji slovenskih držav Sovjetske zveze, je Mihail Gorbačov dokončno postal predsednik brez države in brez oblasti.

Toda tudi prihodnost novih voditeljev, ki so avgusta z ruskim predsednikom Borisom Jelcinom na čelu zmagoslavno pohodili Mihaila Gorbačova, je negotova. Plaz, ki ruši Sovjetsko zvezo, je videti neustavljiv in se lahko konča v še hujšem izbruhu državljskih vojn, etničnih spopadov ali kasa, morda pa tudi v novem poskusu vojaškega prevzema oblasti. Kaj zmorejo ponoreli voditelji, je v Jugoslaviji dokazal Slobodan Milošević, v Iraku pa Sadam Husein, ko je v zalivsko morje izlil tone nafte in požgal kuvajska naftna polja. In če ne bo kdo obrnil nevarnega sovjetskega kolesa v pravo smer, se lahko v državi s toliko jedrskega orožja zgodi še večja katastrofa za ves svet.

Svetovno gospodarstvo: Nove velesile prihajajo...

Padec Sovjetske zveze je morda res zmagoslavje ameri-

škega gospodarstva in geostrateške politike, ki sta skupaj premagala dolgoletno nasprotje, toda iz boja za svetovno prevlado tudi Združene države ne prihajajo brez globokih ran.

V Evropi jim raste čez glavo nova gospodarska velikanka, združena Nemčija, položaj pa je še hujši na Pacifiku. Nemčijo so za nekaj časa zaposlili z dovoljenjem, da si priključi bankrotirani vzhodni del, za Japonsko pa je videti, da je nič ne more ustaviti. Ameriški ekonomisti opozarjajo, da jih bo Japonska v nekaj letih in po petih desetletjih nespornega primata prehitela v gospodarski moči, saj deželi vzhajajočega sonca ni treba plačevati velikanskih računov za igranje svetovnega gospodarja. Medtem ko ameriška gospodarska rast že lep čas nazaduje, japonska raste s stopnjo štirih odstotkov na leto, prav tako raste japonski presežek v trgovini z Združenimi državami. Japonske investicije dvakrat presegajo ameriške, saj tam kult potrošnje še ni prevladal tradicije varčevanja, hkrati pa ameriški tovarnarji zaradi zaprtega trga veliko težje prodirajo na japonsko tržišče kot pa njihovi japonski tekmeči na ameriško. Japonce usmerja takoiimenovani zlati trikotnik, sestavljen iz vladne birokracije,

vladajoče stranke in industrijskih konglomeratov, ki pri poslih ne pozna milosti. Japonci so povrh vsega že boljši tudi v tradicionalno ameriških ponosih, kot so izobraževalni sistem, delovne navade, družinska tradicija. Če se ne bodo delovno pobesneli Japonci kmalu uprli nečloveškemu ritmu, ki jim ga vzgajajo že v zibelki, bodo imeli Američani ob koncu stoletja velike težave z dirigiranjem svetovnih dogajanj.

Tudi Evropa je na pohodu

Na gospodarskem področju pa Američanov ne ogrožajo samo Japonci, ampak tudi njihova dolgoletna zaveznica po drugi svetovni vojni, Evropa. Stara dama je namreč ugotovila, da ima vse možnosti za vstop med tri najmočnejše sile sveta, če se pred tem dobro prenovi. Zahodni del Evrope je že zdaj najmočnejše trgovinsko območje sveta in v proizvodnji prekaša tekmece v številnih panogah. Evropska težava je njena brezupna razdeljenost na nacije, različne jezike, davčne, kmetijske, administracijske in druge sisteme. Razlike so tolikšne in suverenost posameznih držav je med njimi tako

zakoreninjena, da so se morali letos posloviti od iluzije, da lahko še drugo leto nastopijo kot Združene države Evropa. To bodo najbrž dosegli šele konec stoletja. Toda ob vseh evropskih nestrinjanjih, prepirih in nesporazumih se moramo spomniti nastajanja Združenih držav Amerike. 55 mož, znanih pod imenom ustanovni očetje, ki so se maja 1787 zbrali v Philadelphiji, so se prav tako neusmiljeno prepirali o suverenosti posameznih držav in se niso mogli dogovoriti niti o pravih medsebojnih trgovinjah, kaj šele o kakšnih carinskih povezavah. Zaključnega dokumenta niti niso vsi podpisali, saj so nekateri raje odšli na pijačo in se pritoževali nad nesmiselnostjo štirimesečnega dogovarjanja. Toda prav ta dokument je postal ameriška ustava.

Svet in Slovenija: Politiko kljub temu še vedno določa Washington

Če so dobili Američani centralno banko šele v dvajsetem stoletju, potem je upanje tudi za združeno Evropo, ki se dobro zaveda, kakšna katastrofa bi bil zanjo propad dogovarjanj

o skupnem trgu, denarju, vojski in zunanji politiki. Toda o uspešnem združevanju bomo morda lahko pisali šele konec stoletja, do takrat pa lahko Slovenija, ki se je s plebiscitom odločila za pretrganje vseh državnih stikov z Jugoslavijo, že zdavnaj gospodarsko propade.

Konec leta 1991 namreč Američanom po vseh haaških konferencah, obiskih najrazličnejših trojk in drugem opazovanju srbske ekspanzionistične politike ni žal pritiskov na Evropo in predvsem Nemčijo, naj ne dopustijo mednarodnega priznanja Slovenije in tako ne omogočijo samostojnega slovenskega nastopanja na svetovnih finančnih in drugih trgih. Prav vprašanje mednarodnega priznanja Slovenije in Hrvaške bo zdaj tisti barometer, ki bo pokazal resnično moč Nemčije in na drugi strani sposobnost Amerike, da ji prepreči širjenje vpliva na jug. Žal smo Slovenci premajhni in preveč nerazviti, da bi se lahko v to igro enakovredno vključili.

Kaj pa drugi: Pozabljeni deli sveta?

Večina med nami je seveda že zdavnaj pozabila, da so letos

na Haitiju vrgli prvega demokratsko izvoljenega predsednika v zgodovini te hudo preizkušane države, da v južni Ameriki razsaja kolera, da so v Južni Afriki končno zakonsko odpravili apartheid in se začeli pripravljati na dolgo obdobje medplemenskih spopadov.

V Bangladešu je letos ciklon ubil 125 tisoč ljudi, v Indiji so atentatorji razstrelili premierja Radživa Gandhija. Albanija je kot zadnja med socrealističnimi državami – če ne štejem Srbije – porušila stari sistem in se odpravila na naporno pot kapitalističnega razvoja, v katerem se bolj ali manj uspešno preizkušajo vse nesrečne članice nekdanjega vzhodnega bloka, vsaj tiste, ki se ne pripravljajo na vojne. Z razkritjem neverjetnih umazanij Mednarodne banke za trgovino in kredite BCCI, ki je brez sramu obračunavala podtalne posle večine svetovnih vlad in mimogrede še poslovala za trgovce z mamili in orožjem, smo letos doživeli tudi eno največjih bančnih goljufij, odkar svet pozna denarno poslovanje. Toda, ali ni nekdo rekel, da se svrti niti naprej? Kdo ve, kaj vse bomo beležili naslednje leto?...

Barbara Kramžar

Hrvaški trenutek

Smrtni skok Franje Tuđmana

Res je, kot piše slovenski zgodovinar dr. Janko Prunk v zadnji številki sobotne priloge Dela, da je bila jugoslovanska ideja porojena prav med Hrvati in da je celo hrvaški predsednik dr. Franjo Tuđman do letošnje jeseni računal tudi z neko možno jugoslovansko različico rešitve hrvaškega vprašanja. Vendar pa je zares vprašanje, če sta nerazrešljiv in usoden jugoslovanski voz z mečem presekal Srbija in JLA, torej z odkrito vojno proti Hrvaški, kot ugotavlja in dokazuje dr. Prunk. Aktualna hrvaška politika, ki je že doslej tolikokrat opravila salto mortale, je namreč zares tako presenetljiva, da še danes, na samem pragu mednarodnega priznanja, ni mogoče dati roko v ogenj, češ da je z jugoslovansko idejo na hrvaških tleh zares konec. Zle slutnje so se pojavile že po zadnjem sestanku posebnega odposlanca generalnega sekretarja OZN Cyrusa Vancea s hrvaškimi

voditelji v Zagrebu, ko je hrvaški suveren Tuđman (tako ga je med nedavno okroglo mizo na hrvaški televiziji imenoval javni tožilec hrvaške države Željko Olujić – op. p.) javno izjavil, da je Hrvaška prva v (nekdanji) Jugoslaviji predlagala preureditev države v zvezo suverenih republik oziroma v ohlapno federacijo. To je seveda res, kajti celo na majskem referendumu o samostojni in neodvisni Hrvaški so hrvaški volilci glasovali tudi o »zvezi suverenih držav«, četudi se neprizadetemu opazovalcu zdi, da samostojnosti in neodvisnosti ni mogoče spraviti vkup tudi z ohlapno jugoslovansko različico rešitve hrvaškega vprašanja. In če se nekolikant spomnimo nazaj, je takšna rešitev bila ponujena (skupaj s Slovenci) lansko jesen v obliki jugoslovanske konfederacije, kar pa nas je pozneje zaradi takšnih ali podobnih solističnih akcij Tuđmanove administracije vselej

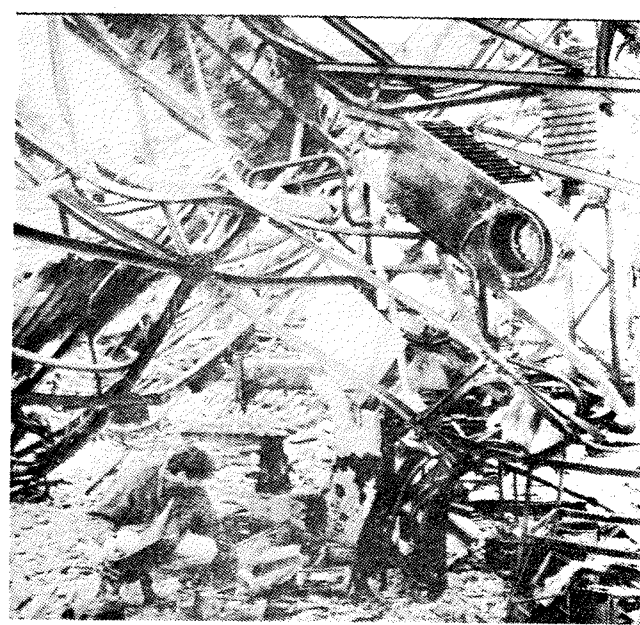
neprijetno vznemirjalo, pač iz strahu, da nas bodo Hrvati zaradi svoje nemoči potegnili na dno jugoslovanske uto-pije.

Dva dni pred grožnjami generalnega sekretarja OZN Pereza de Cuellarja Nemčiji in tistim državam, ki so pripravljene mednarodno priznati Slovenijo in Hrvaško, se je dr. Franjo Tuđman pohvalil tudi v pismu amerškemu predsedniku Georgu Bushu, da je Hrvaška med prvimi na jugoslovanskih tleh zagovarjala preureditev nekdanje države v zvezo suverenih republik, vendar je na ta predlog pravzaprav dobila gnusno vojno.

Na takšno vneto opozarjanje hrvaških zablod smo postali pozorni iz dveh razlogov. Prvi prihaja iz uradnega Beograda, iz samega Miloševićevega štaba, ki je prejšnji trditvi, da je »samo Srbija sposobna živeti brez Jugosla-

vije« in da »Srbijo Jugoslavija več ne zanima« obrnil na glavo, češ da gre »Srbiji samo za ohranitev Jugoslavije«. Drugi razlog pa izraža mednarodna akcija držav prek VS OZN, ki se zapoznelo upira razbitju za nas nekdanje Jugoslavije – in sam predlog de Cuellarja o razporeditvi mirovnih sil OZN na hrvaških bojiščih.

Res je še prezgodaj za povsem gotovo trditev, da je Hrvaška za ceno miru pristala na pridobitev v vojni izgubljenega ozemlja, tudi za morebitno bodočo ohlapno ali moderno federacijo. Hrvaška namreč gre v nekakšen kompromis, po katerem naj bi na vseh bojiščih srbsko vojsko in njene paravojaške enote od četnikov do drugih srbskih vstajnikov zamenjale mirovne sile OZN, ki naj bi potem zagotovile ponovno vzpostavitev hrvaške oblasti na sedaj zasedenem ozemlju, za ceno ohranitve takšne ali drugačne

Razdejana mesta – razdejane sanje?

Jugoslavije. Sicer pa si je težko predstavljati, da bi druga stran, ki je s Hrvati v vojni, sploh bila pripravljena sprejeti posredovanje OZN, katerega uradno tako vztrajno zahteva.

Peter Potočnik

Zgodovina na razprodaji

»Ponudba zgodovine« je na ozemlju nekdanje Sovjetske zveze tako narasla, da vsakodnevni dogodki, ki bi že pred nekaj leti pomenili senzacijo, bežijo mimo tako hitro, da jih tudi najhitrejši elektronski mediji komaj sproti beležijo, kaj šele, da bi jih lahko razčlenjevali in ocenjevali. Tako zgodovina nima več nobene cene.

Propad komunistične partije Sovjetske zveze, odcepitev treh pribaltiških republik, razglasitev ukrajinske suverenosti, nastanek skupnosti treh slovenskih držav... To je samo nekaj pomembnih dogodkov, ki so se zgodili po spodleteljem reakcionarnem prevratu avgusta letos. Mihaila Gorba-

pogodbi med republikami. Oznail jo je celo kot poskus obnovitve totalitarne države. Po dolgi desetletjih dirigiranja iz Kremļa je bojazen pred novimi ukazi s centra povsem razumljiva. Po drugi strani pa je gospodarska soodvisnost med republikami tako močna, da je bilo treba poiskati nove rešitve. Tako se zdi, da je bila ustanovitev Skupnosti neodvisnih držav v Belorusiji samo cena, ki jo je Ukrajina zahtevala od Rusije, da ohrani gospodarske in politične odnose.

Nova zveza je naposled prekinila jalove poskuse Mihaila Gorbačova, ki so vedno bolj vodili v slepo ulico, kajti močna emancipa-

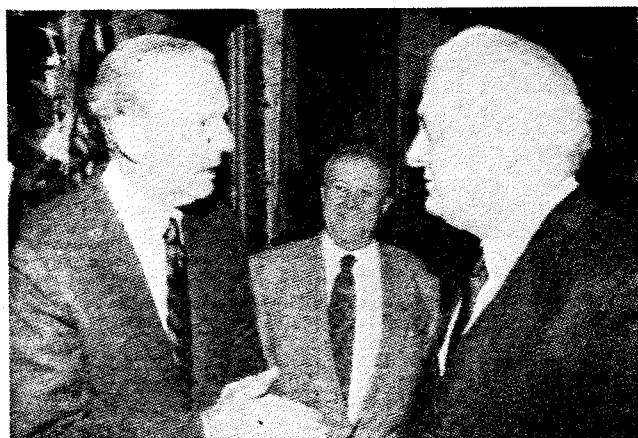
27.000 kosov jedrskega orožja, ki je po novem razdeljeno na štiri republike?

Kaj bo s skoraj štiri milijonsko Rdečo armado? (Za zdaj se, sodeč po besedah obrambnega ministra Evgenija Šapošnikova, armada bolj nagiba na stran republiških voditeljev kot pa na stran Kremļa.)

Ameriška obveščevalna služba CIA je nedavno postregla z zelo črnogledimi napovedmi. Njen direktor Robert Gates namreč napoveduje za to zimo v SZ najhujše socialne pretrese po socialistični revoluciji 1917. Reformski ukrepi, ki naj bi jih Jelcin sprožil na začetku prihodnjega leta, utegnejo biti po mnenju strokovnjakov tako drastični, da je možičen izbruh socialnega nezadovoljstva dejansko – neizbežen.

Kot kaže, bo cena zgodovini še padala.

Matej Šurc

Med obiskom v Moskvi se je ameriški zunanji minister James Baker pogovarjal s sovjetskim zunanjim ministrom Eduardom Ševarnadževom. Vendar pa ameriški funkcionarji namenljajo vse več pozornosti voditeljem nekdanjih sovjetskih republik.

čova, ki je dejansko premanjil vzvod teh tektonskih sprememb, je čas prehitel. V beloruskem Brestu so na ruševinah starega »sojuz« postavili temelje novi državni skupnosti, nekakšne-mu slovenskemu »commonwealthu«.

Ukrajinski predsednik Kravčuk je že pred tem zavrnil zamisel Mihaila Gorbačova o novi konfederalni

cijska čustva posameznih narodov so nezadržno prenašala njegove ideje o reformiranju propadajočega imperija. Vendar tudi z novim sporazumom ostaja nerazrešenih še veliko nakopičenih problemov.

Se bo Rusija zmogla otre-stare hegemonistične navade »bolj enake med enakimi«?

Kakšna bo usoda več kot

Zakaj se bojijo Srbije

Tednik Mladina, ki je izšla ta teden, med drugim objavlja tudi pogovor s predsednikom predsedstva Slovenije Milanom Kučanom. Na vprašanje, ali je Srbija res tako pomemben dejavnik evropske politike, Kučan odgovarja pritrdilno. Svetovna politika se zaveda, da je Srbija skoncentrirala ogromno vojaško silo, ki se je bojijo. Zato je Srbija dejavnik, ki ga je treba umiriti in pomiriti, če ga že ni mogoče zadovoljiti. To so potrjevala tudi poto-vanja gospoda Vancea, ki so bila ves čas na razdalji Washington–Beograd, z občasnimi skoki v Zagreb, morda še v BiH. Pozornost svetovne politike se je usmerila na os Zagreb–Beograd in vidi rešitev le v ujetnosti v ta horizont.

Tudi srbska politika

v Haagu je zelo spretna, saj Srbi lorda Carringtona ujamajo na vprašanjih soočanja dveh civilizacij. Zato je lord tudi zahteval mnenje arbitražne komisije, kjer je bilo vprašanje, ali Jugoslavija razpada, ali pa so se secesionistične republike odcepile. Srbska teorija je bila, da gre za odcepitev, Srbija pa določa, pod kakšnimi pogoji lahko do odcepitve pride. Srbi skrbno manipulirajo s tem, da država še vedno obstaja, zato je tudi vojna med JLA in Hrvaško državljanska vojna. Sedaj, ko je fenomen države razdrt, je jasno, da je to osvajačna vojna med dvema državama, ki se bje na hrvaških tleh. To, da ta ozemlja niso bila nikoli del srbske države, pa je za Evropejce neznana zgodovina.

Na vprašanje, kdo izmed velikih Slovencev (Kučan, Drnovšek, Peterle, Rupel) si bo pripel na prsa medaljo priznanja, Milan Kučan meni, da bo priznanje sad kolektivnega dela, kolektivnega uma in kolektivne politike. Vse, kar smo dosegli, smo dosegli kot kolektiv v Jugoslaviji in enako bo tudi z drugimi državami. Posamezniki niso nikoli spreminjali velikih stvari, če niso bili trdno povezani s kolektivi, kakršni so vlada, predsedstvo, parlament, slovenska politika.

Ne glede na to, komu bo izročen dokument, ne bo izročen njemu, ampak državi Sloveniji. V teh neurejenih razmerah bi se bilo pametno navaditi na takšno razmišljanje. Prvo formalno priznanje od baltiških držav pa je konkretno dobil minister Rupel, je med drugim povedal Milan Kučan.

(STA)

55. člen slovenske ustave ali

Kje se soočajo Slovenci?!

Pri intimnem vprašanju družine in še posebej ženske. Človek se ne more znebiti neprijetnega občutka hinavčenja, ki lebdi v zraku, ko se zdaj vsi po vrsti poznavalsko ali manj poznavalsko zaganjajo v razlage o tem, ali je zarodek že živ človek ali ne. Kaže, da imajo še najbolj prav tisti, ki opozarjajo, da je spor glede 55. člena slo-

venske nove ustave daleč globji spor med dvema globalnima pogledoma na svet. Če so prejšnji teden ženske pred Skupščino zagovarjale svoje temeljne človeške pravice, je to povsem samoumevno, manj samoumevno pa je, da se takšnim interpretacijam, kakršne med drugim ponuja v zvezi z vprašanjem o svobodnem odločanju

glede rojstva novih Slovencev predsednik vlade Peterle, bolj glasno in jasno ne uprejo razgledani kristjani.

Upajmo le, da bo zmogla moč človeških (in ne božjih) utemeljitev. Predvsem pa: če bi živeli v deželi medsebojnega zaupanja in jasnih namenov, bi lahko preživeli brez takšnega člena v ustavi. Ker pa temu ni tako, ostaja v ustavi zapisana beseda 55. člena vsaj minimalno zagotovilo obrambe zoper izganjanje čarovnic. B. Ž. J.

Komentiramo

Prepiri, da bi razčistili?

Prepiri, zamere, očitki, vztrajno obujanje napak, seveda nasprotnikovih, nikakor ne lastnih, so postali vse bolj izrazit del slovenske politične scene. Kdo koga ne ljubi pretirano, se začelo kazati že hitro po volitvah. Nedavno pa je Mile Šetinc, podpredsednik LDS, z družino občutil, da so med nami očitno tudi takšni, ki ne nameravajo več izbirati sredstev. Upamo, da nismo edini, ki nas je zgrozilo, ko smo pomislili, kam lahko vse to pelje. Glasna obsodba dejanja, ki ga še ni mogoče pripisati tistemu, ki je ocenil, da je lahko kazen za drugačna politična mnenja kar »molotovka«, lahko deluje streznitveno, ponavljanja tovrstnih izbir pa gotovo ne preprečuje.

Res je, da se demokracije učimo. Če se torej zdi komu čudno, ker denimo vladni predsednik Peterle v istem času, ko zahtevajo ljudje pred skupščino pravico do svobodne izbire o rojstvu, »odstavlja« zunanega ministra Rupla, pretirava. Vladni predsednik je gotovo vedel, kaj dela in zakaj počne to prav tedaj. Toda pozornosti od drugih nakopičenih problemov ni dovnrl za dolgo. Ljudje so si zapomnili, da je isti dan za nekaj dni »izvisel« zakon o javnem dolgu, ki naj bi ljudem končno povedal, kaj bo z njihovimi devizami. Mnogi so prav to novico uvrstili med prvo vest dneva, še zlasti tisti, ki so pohiteli z odkupom družbenega stanovanja in so se znašli pred zagato, kaj pa sedaj. In prepričani smo, da jih je to zaskrbelo bolj kot tisto, zakaj bi si predsednik Peterle bolj želel za zunanjega ministra koga dru-

gega. V politiki je že tako, da se ne zgodi nič presunljivega, dokler ne dozori pravi čas. Še zlasti ne, če se srečata na različnih bregovih politika kova Peterle in Rupel.

Dokler se bomo torej učili demokracije, pa tudi potem, ko si bo kdo upal trditi, da smo se je naučili – tudi taki se bodo slej ali prej našli – je treba vedeti, da je političen boj najbolj normalen način političnega pogovora. Ostaja pa vprašanje, zakaj mnoge tovrstne zdrahe tako zelo bodejo v oči. Zakaj bi najraje vse razlike zbasali pod svoj plašč, ga dobro zaprli in ga tiščali skupaj tako dolgo, dokler bi se to njim zdelo primerno? Zakaj nič ne pomagaj vpitje o političnem monopolu, razočaranje nad novim enoumjem, ki da zastruplja še bolj kot staro?

Verjetno prepogosto pozabljamo, da so prav zato v demokratično družbo vgrajene varovalke – volitve. In po volitvah dodatne varovalke – nove volitve. Ironija? Kje neki. Kdo pa pravi, da ne bi po novih volitvah družba spet nestrpno ugotavljala, da je novo enoumje še slabše od starega?

Ostaja merilo, ki se mu pravi ohranjanje ravni že dosežene civilizacije. Ljudje, ki jim vsak dan prinaša spoznanje, da so se spet oddaljili od tistega, kar so že živeli, imeli za svoje in negovali, kopičijo razočaranja. Tudi če bi jim kdo očital, da so preveč sredinski, da si ne upajo tvegati in da se konservativno oklepajo nečesa samo zato, ker so pač vajeni tako, bi občutki razočaranosti ostali. Varnost, osebnost, pravna, vedenje, da ne boš črna ovca zgolj zato, ker o nečem razmišljaš drugače, so nenadomestljive prvine, ki si jih ne bi smeli kratiti. Pa naj bodo cilji še tako posvečeni. Vse ostalo je del normalne politične igre. Tudi javno pranje umazanega perila, če nasprotniki pač niso sposobni česa bolj omikanega.

Jelka Zupanič

Pogovor z dr. Francetom Vregom, univerzitetnim profesorjem

Na Slovenskem je nastala izvirna uporniška publicistika

Nove demokracije so boljševiško enoumje zamenjale z nacionalistično-klerikalnim enoumjem.

TV-15: Bili ste partizanski novinar in organizator partizanskega tiska, pozneje dolgoletni sodelavec in urednik različnih časopisov in revij. Nekdanji in sedanjí nasprotnik narodnoosvobodilnega boja partizanski tisk označujejo za boljševiški in kominternovski. Vi ste bili ustanovitelj in nekaj časa glavni urednik prvega in edinega protifašističnega dnevnika v Evropi, Partizanskega dnevnika. Ali je moč njega in druge časnike označiti za »boljševiške«?

TV-15: V vaših ocenah medvojne tiska ste, zlasti v zadnjem intervjuju za Teorijo in prakso (1991, št. 8/9) opozorili, da so se spopadi med privrženci boljševizma in socialističnega humanizma bili tako v slovenski komunistični partiji kot tudi med pripadniki Osvobodilne fronte.

Vreg: Resnica, ki je novodobni iskalci medvojne resnice ne morejo izpodbiti, je zgodovinsko dejstvo, da je na slovenskih tleh nastala izvirna in načeloma osvobodilna, uporniška in revolucionarna publicistika. Rodila se je iz notranje nujnosti slovenskih domoljubov, da se uprejo resnici okupatorjev, hrupni in pompozni Mussolinijevi fašistični retoriki ter protikomunistični propagandi Mussolinijevih slovenskih Quislingov, Petainov, dr. Hachov in Tisov, ki so jih Norvežani, Francozi, Čehi in Slovaki po vojni obsodili na smrt. Slovenska tla je preplavila prefinjena protikomunistična Goebbelsova propaganda, v katero so se domobranci novinarji Slovenca in drugih okupatorskih glasil hlapčevsko in hujskaško vključili. Ni dveh medvojnih resnic, kot bi to želel prikazati klerikalni ideolog Branko Rozman v svojem referatu Vizije in meje narodne sprave (Študijski dnevi v Dragi, 1989).

Vreg: V analizah slovenskega socialističnega in komunističnega gibanja nismo dovolj raziskali procesov notranjega pluralizma, kot so to že storili Hrvati. Že v času pred vojno in med njo beležimo soočanja v krogih filozofske leveice, pa tudi med političnimi aktivnostmi leveice. Spopadi med pristaši boljševizma in socialističnega humanizma so se v vrstah partije ponavadi končali z izključitvijo humanističnih pristašev in z zmagošlavjem ortodoksne marksistov.

Kljub temu pa je zlasti v prvih letih vojne prevladoval pluralističen model Osvobodilne fronte. V njej so se združile ne

samo skupine komunistov, krščanskih socialistov, sokolov, kulturnih delavcev, marveč še 18 drugih manjših, ideološko in politično raznorodnih skupin.

Ostrina boja pa je tudi med njimi sprožila diferenciacijo: mnoge skupine so odpadle, ohranilo pa se je temeljno zavestništvo med glavnimi skupinami; teža boja so nosili komunisti.

Tudi tisk je bil rahlo pluralističen: užila Borba, pa tudi slovenska Ljudska pravica, sta bili dokaj boljševiško pobarvani. Celo Slovenski poročevalec je nekajkrat vseboval same partijske parole, tako da je bil Kardelj prisiljen to označiti za sektaštvo in je zahetval pretisk. Pluralistični viziji se je najbolj približal Kmečki glas Lada Kozaka, pa nekateri vojaški časopisi in revije, med njimi Dolomitska zvezda in seveda Partizanski dnevnik.

TV-15: Na Fakulteti za družbene vede se že od vsega začetka ukvarjate s politično sociologijo, javnomnenjskim in političnim pluralizmom ter množičnimi mediji. Kako bi ocenili izvor slovenskega tiska, radia in televizije?

Vreg: Prvi povojni tisk je bil močno agitpropovski. Propagiral je socializem, industrializacijo, kolektivizacijo; hkrati je bil centralističen, zvezni časopisi pa povsem unitaristični. Pluralistična struktura publicistike, ki se je razvijala med vojno, je bila surovo prekinjena. Celo Lado Kozak, ki je med vojno kar kritično razmišljal o vlogi partije in uveljavljal koncepcijo demokratičnega

ljudskega časopisa, je po vojni moral nositi Kidriču v cenzuro produkte slovenskih žurnalistov. Dušan Pirjevec, ki je med vojno na slovenskem Koroškem pisal in urejal glasilo avstrijskih protifašistov Einheit (Enotnost) povsem liberalistično, se je prvo osvoboditeljsko leto spremenil v čekajevskega ideologa in cenzorja. Celo Prežihov Voranc je moral ponižno čakati v predsobi CK, da ga je sprejel. Djilas je dajal v Beogradu ton in boljševiški blesk vsem jugoslovanskim listom; šele spopad z Informbirojem ga je prelomil ter ga spodbudil k pisanju odločnih polemik s stalinizmom in Stalinom.

Leto 1954 je razmah liberalnega žurnalizma zavrlo, ne pa zatrla. Djilas je moral v ječo, toda alternativna publicistika se je na jugoslovanskih tleh ohranjala. Pri nas najbolj vztrajna in trmoglava je bila skupina »demokratičnih socialistov«; Vlado Vodopivec, Uroš Kraigher, Bogdan Pogačnik, Bojan Štih in Ljubo Bavcon. Ljubo Bavcon se je teh časov spominjal v uvodniku »Pisma oblasti, naj ravna pametno« (Naši razgledi, julij 1989), v katerem programsko razvija idejno in politično koncepcijo demokratičnega socializma, političnega pluralizma in se zavzema za kritično novinarstvo. Paradigmo publicističnega pluralizma pa sem sam teoretično razvijal v vrsti knjig, ki niso bile sprejete z navdušenjem, prej z anatemo. Sintezo teh spoznanj sem podal v knjigi Demokratično komuniciranje (1990), ki je prevedena tudi v jugoslovanske jezike.

TV-15: V njej ste podali dokaj ostro kritiko novih demokracij v Evropi, pa tudi v jugoslovanskih republikah. Kakšna je vaša ocena množičnih medijev v sedanji parlamentarni demokraciji?

Vreg: Bil sem prepričan, da bodo po volitvah in po uvedbi političnega pluralizma povsod v vzhodni Evropi, na Hrvaškem, zlasti pa v Sloveniji nastali pluralistični zametki novih, profesionalnih medijev. Analize medijev na Poljskem, Češkoslovaškem, na Madžarskem in drugje pa kažejo, da so boljševiško verzijo državno-partijskih medijev zamenjali z modelom državnih medijev vladajoče stranke; tako je prejšnje boljševiško enoumje zamenjalo nacionalistično klerikalno enoumje, ki pa se kiči s praporjem demokracije. Na Hrvaškem je predsednik Tudjman takoj ukinil pluralizem, ki se je razvil pred volitvami, in zasedel vsa mesta v medijih s svojimi hadezejevci. Celo ameriški opazovalci in znaneževci so se ugotovili, da je »ironija v tem, da se je kvaliteta novinarstva poslabšala... ko sta se v Sloveniji in Hrvaški vzpostavili novi, ne-komunistični vladi« (A Gannett Foundation Report, New York, oktober 1990). Mediji so izgubili objektivnost, težko je prizadet status novinarstva; celo ugledne, zlasti hrvaške in srbske publikacije so se sprevrgle v forum za nacionalistične strasti.

V Sloveniji je razporeditev politične moči strank bolj uravnotežena, pa je zato slovensko novinarstvo kljub grožnjam o labodjem spevu kritičnih novinarjev le uspelo vztrajati na evropski komunikacijski civilizacijski ravni. Toda danes se pritiski vladajočih strank in države krepijo in množijo, nekdanja svoboda in avtonomnost medijev pa nevidno presihata in ugašata. Zlasti RTV Slovenija je izpostavljena najhujšim pritiskom strank, Demosove večine, v svetu RTVS in demosovskim eksponentom v vodstvu z generalnim direktorjem na čelu. V zgodovino slovenske

publicistike se bodo zapisali kot novodobni agitpropovci in državni cenzorji.

TV-15: Časopis TV-15 izhaja že trideset let. V tem obdobju je bil borce, vojne invalide in rezervne vojaške starešine seznanjal z aktualno družbeno problematiko, povezoval njihove organizacije in jim pomagal razreševati socialne in zdravstvene težave. Kako vidite njegovo vlogo v prihodnje?

Vreg: Časopis je že doslej – zlasti zadnja leta – sodil med demokratično naravnane časnike, ki so svoja publicistična hotenja temeljili na humanističnih izročilih partizanskega tiska. Tudi v najtežjih časih, ko smo preživljali deset osvoboditvenih dni, se ni spustil na ravne surove vojne propagande, marveč je strpno, objektivno, pa vendar akcijsko in prepričevalno sporočal o dogajanjih. Opustil je suhoparni stil resolucij in programov, političnih fraz in stereotipov. Prislunil je utripu borcev. V mračnih dneh zloglasnega slovenskega »lova na čarovnice« in hujskaške protikomunistične kampanje ter blatenja na tisoče poštenih slovenskih borcev za svobodo je dajal trdno, čeprav včasih premalo odločno podporo in oporo. Tudi danes pričakujemo, da bo nadaljeval ta boj, boj za medvojno resnico, proti potvarjanjem zgodovine. Za svoje geslo naj sprejme besede predsednika OF Josipa Vidmarja, da partizanov in njihovih nasprotnikov ni mogoče izenačiti in da je govoričenje, da so vsi padli za domovino, klerikalno licemerstvo. »Za Grke je bil Efialt izdajalec, Leonidas pa nacionalni heroj«.

Taka je zgodovinska resnica tudi za Slovence. To resnico naj izpoveduje TV-15 in zaupali mu bomo. Hkrati pa naj tenko prislunne hotenjem in interesom različnih skupin in mnenjskih odtenkov politično, kulturno in versko raznolike strukture slovenskega prebivalstva.

Vladimir Kavčič

Finance med NOB

Investirali smo v obrt

Slovinci se lahko pohvalimo, da smo imeli med drugo svetovno vojno edini v okupirani Evropi svojo emisijsko banko, ki se je ukvarjala z izdajanjem denarja in vrednostnih papirjev.

O ustanovitvi Denarnega zavoda Slovenije, tako se je namreč imenovala ta banka, in o financah v NOB na sploh smo se pogovarjali z Zoranom Poličem. Med vojno je bil nekaj časa glavni blagajnik pri OF, nato je bil poverjenik za finance, po osvoboditvi pa je bil nekaj časa finančni minister v slovenski vladi; s financami se je ukvarjali tudi v Beogradu. Sogovornik torej, ki lahko pove marsikaj zanimivega o denarju med vojno.

»Leta 1942 smo v Osvobodilni fronti lahko ugotovili, da na območju Slovenije obstaja država v državi. To je na videz parola, ki smo jo takrat zelo poudarjali, odražala pa je dejansko stanje. Takrat je bila Slovenija združena, kot ni bila nikoli prej, niti kasneje. Zato smo se morali začeti ukvarjati z vsemi zadevami, ki sodijo v okvir neke države. Utrjevati smo morali svojo oblast in sestavni del tega utrjevanja je bila tudi finančna politika. Ne samo v smislu zbiranja denarja, ampak tudi uporabe teh sredstev. Večino orožja smo res odvezli sovražniku, del pa smo ga tudi kupovali. Organizirali smo delavnice, kjer je tekla proizvodnja od partopa do različnih drobnarij, ki so jih potrebovali naši borci.«

Kako je potekalo zbiranje denarja na začetku vojne?

»Organizirati finance je bilo leta 1942 sila preprosto. Imeli

smo ljudi, ki so zbirali denar, obstajala je glavna blagajna; obstajala je tudi tako imenovana finančna komisija, katere naloga je bilo zbiranje pomembnejših denarnih sredstev za OF. V tej komisiji so tako bili Prežihov Voranc, Marušič, Serbec, Levar in drugi. To so bili ljudje, ki jih je Slovenija poznala in ki so priskrbeli precej sredstev. Imeli smo tudi druge akcije, na primer števno liro. Vendar smo jo kmalu ukinili, ker ni bilo povsem jasno, kdo bo s tem denarjem razpolagal in kdo ga bo porabil.«

Razvoj vas je torej prisilil, da ste se zadeve lotili bolj organizirano?

»Tako je. Kmalu se je rodila ideja, da moramo na tem področju nekaj narediti, saj ne moremo biti odvisni od lire ali marke. Morali smo imeti nekaj s čimer bi lahko poslovali po vsem ozemlju Slovenije. Razmišljali smo o tiskanju svojega

denarja, vendar nas je velika ofenziva od julija do septembra 1942, ki se je končala kot tako imenovana roška ofenziva, prekinila v naših iskanjih. Tako se je ideja o našem denarju preselila v leto 1943.

Osnutke denarja so delali Simšič, Kopač ter drugi, pa tudi Jakac se je vključil v to. Tega leta smo začeli tiskati obveznice posojila osvoboditve. Kmalu smo začeli tiskati tudi denar. Pokazalo pa se je, da tega ne more delati nek posameznik ali odsek, ampak da je to stvar ustanove, ki se bo ukvarjala samo s tem. Zato je bil februarja 1944 v Črnomlju ustanovljen Denarni zavod Slovenije. V ta zavod smo takoj vključili strokovnjake z Ladislavom Dolinškom na čelu.

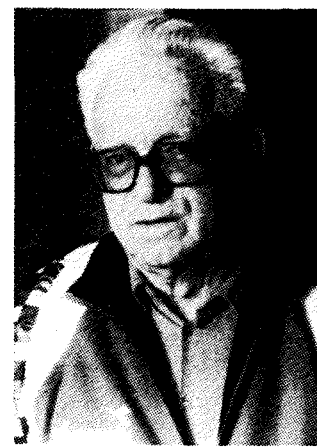
Kakšne naloge je imel Denarni zavod Slovenije?

»Njegove naloge so bile zbiranje hranilnih vlog, gospodarjenje s tiskanim denarjem ter njegovo razpošiljanje tja, kjer ga potrebujejo in investiranje v razvoj obrti. Zanimivo, da smo med vojno dajali prednost obrtništvu, po osvoboditvi pa smo ga tako rekoč likvidirali. To je bila ena največjih napak, ki smo jih storili po vojni.

Med vojno je namreč pokazalo, da samo majhne obrtne delavnice zadostijo potrebam

in da so tudi zelo prilagodljive in mobilne. Denar smo vlagali v čevljarne, milarne, predvsem pa smo ga dajali delavnicam, ki so popravljale in izdelovale orožje. Obveznice smo tiskali tako v lirah kot v markah, vendar je bilo tega premalo. Zato so bili tudi poveljniki enot in organi oblasti pooblaščen, da lahko s svojimi potrdili obvezujejo skupnost za določene zneske.

Po vojni je lahko vsak človek, ki je imel takšno obveznico ali potrdilo, le-te vnovčil,

vendar je bil odziv majhen. Veljalo je namreč geslo, da je bilo dajanje pomoči partizanom sestavni del boja proti okupatorju, zato je bila čast za vsakega, da je nekaj prispeval k temu in ni bilo pomembno, ali dobi kaj nazaj.«

V okviru Denarnega zavoda je delovala tudi menjalnica. Kaj ste naredili z devizami, ki ste jih tako zbrali?

»V začetku, ko je zavod deloval v Črnomlju, se je v menjalnici zamenjalo zelo malo deviz, ker jih ljudje preprosto niso imeli; če se je že kdo pojavil z njimi, se je to verjetno menjalo po nekakšnih razmerjih, saj nismo imeli tečajnih list. Devize, ki smo jih tako zbrali, nekaj pa smo jih dobili tudi kot pomoč iz tujine, smo uporabili za nakup materiala. To pa smo delali predvsem v Trstu, saj smo potrebovali od tiskarskega papirja in vsega, kar je z njim povezano, do čopičev in barv za naše slikarje. Nakupovali smo izključno v Trstu, kjer je bila ponudba veliko bolj pestra kot na Koroškem, oziroma v Celovcu.«

Kakšna je bila usoda Denarnega zavoda Slovenije po osvoboditvi?

»V okviru vsesplošne centralizacije je Denarni zavod Slovenije postal podružnica Narodne banke Jugoslavije in je od nje prevzel vse, od denarnih sredstev do načina dela.«

Po vojni ste bili med drugim tudi minister za finance v slovenski vladi. S kakšnimi težavami ste se srečevali takrat?

»Na vaše vprašanje bom odgovoril z zgodbo, ki kaže, kako daleč je šel centralizem.

Zvezni minister za finance je bil takrat Žujevič, ki je bil navdušen nad vsem, kar je bilo sovjetskega. Menil je, da imajo v Sovjetski zvezi tudi najbolj urejene finance in da je treba ta sistem preprosto kopirati. Poklical je strokovnjake iz Mosk-

ve in jih poslal po republikah. Tudi k meni je prišel eden in takoj je hotel vse vedeti in videti. Odveč mi je bilo, da me bo nadziral in učil nekakšen sovjetski uradnik in sem ga preprosto izoliral. Našim ljudem pa sem naročil, da mu dajejo samo tiste dokumente, ki jih bom sam določil. Tako smo imeli dvojno knjigovodstvo, eno za nas in eno za ruskega uradnika. Ta je to seveda opazil in se je pritožil Žujeviču. Takrat sem tudi prvič videl, da te stvari niso takšne, kot bi morale biti. Vendar se mi je zdelo, pa ne samo meni, da smo prešibki za samostojno pot.«

Kako doživljate vse to, kar se dogaja okoli slovenske samostojnosti in suverenosti?

»Bitka za samostojno Slovenijo, ki si jo sam predstavljam nekoliko drugače kot sedanja oblast, ni nič drugega kot preprosto nadaljevanje tistega, kar je začrtala Osvobodilna fronta in kar je Avnoj leta 1943 potrdil. Če pogledate dokumente iz tega časa, se v njih govori o samostojnosti republik in pravici narodov do samoodločbe s pravico do odcepitve. Na žalost pa prej to ni bilo uresničeno. Zato je sedanji boj za samostojno Slovenijo uspešno uveljavljanje idej, ki jih Osvobodilna fronta ni mogla uresničiti.

Če pa gledam na osamosvajanje z gmotne plati, je veliko zadev napačno zastavljenih. Dejanska suverenost temelji na gospodarstvu in njegovi moči; glede tega je nova oblast naredila odločno premalo.«

B. K.

NOB, MVAC, četništvo in domobranstvo, Wehrmannschaft in mobiliziranci v nemško vojsko v knjigi *Vojna in vojaška zgodovina Slovencev*

Poskus objektivnega opisovanja

Uredništvo TV-15 je 21. 11. 1991 objavilo odlomek o NOB iz knjige Janeza J. Švajncerja *Vojna in vojaška zgodovina, ki jo je izdalo Obrambno ministrstvo Republike Slovenije aprila letos, oktobra pa je izšel dopolnjen ponatis. Poleg poglavja o NOB Švajncerjeva knjiga obravnava še druge oborožene oddelke, v katerih so bili med II. svetovno vojno Slovenci; pisec jih je označil z naslovi Milizia volontaria anticommunista, četniki, domobranci, Wehrmannschaft in V nemški vojski. Ker gre za zbir temeljnih podatkov o še danes žgočih vprašanjih, želim bralce TV-15 opozoriti nanje in ob tem navesti tudi nekaj pripomb.*

Pisec sam opozarja, da je bil v časovni tiski in tudi prostorsko omejen, zato ni mogel v celoti predstaviti okoliščin in razčleniti vzrokov ter posledic tega burnega političnega in vojaškega dogajanja. Uspelo pa mu je iz obsežnih zgodovinskih razprav izbrati pravo obilico podatkov, ki bralca seznanjajo z določeno temo, ne da bi mu z obširnimi komentarji vsiljevali oceno. Ostati hoče nepristranski, saj obsoja tako sodelovanje belogardističnih in domobranskih enot z okupatorji kot narodno izdajo, zaradi česar sodi, da pri nas v tem času ni bilo državljanske vojne, pove svoje prepričanje, da so nekateri slovenski politiki sodelovali z okupatorji, »... da bi rešili, kar se je rešiti dalo« in da je imelo tudi »... vodstvo ljubljanske škofije z italijanskimi okupatorji ustrezne stike«. Po različnih virih navaja tudi različne podatke o po vojni brez sodbje usmrčenih domobrancih, ob tem pa vseeno sodi, da je ob upoštevanju vseh dejstev tudi to mogoče razumeti.

V knjigi nam navedeni podatki sicer ne morejo celovito v vseh odtenkih, predstaviti zapletenosti dogajanja med fašistično okupacijo in takoj po njej, omogočajo pa okvirni pregled udeležbe in dejavnosti Slovencev v navedenih vojaških formacijah ter nas

okvirno seznanjajo z njihovo usodo. Predstavi nam značaj in vlogo posameznih oboroženih formacij, v katerih so hote ali proti svoji volji takrat delovali Slovenci. Medtem ko je napačnih podatkov v Švajncerjevem zgodovinskem orisu razmeroma malo, pa je njihova očitnejša pomanjkljivost v nekaterih preveč skopih in poenostavljenih prikazih, še bolj pa v tem, da nekatera tudi v vojaškem pogledu zelo pomembna dejstva komaj ali sploh ne omenja. Naj navedem nekaj takih praznin in opozorim samo na nekaj napak, ki niso v skladu z zgodovinsko resnico, ki pa bi se jim avtor prav gotovo izognil, če bi širše in globlje obravnaval obdobje fašistične okupacije in NOB.

Množičnost, povezanost s prebivalstvom in prvi organizatorji

Resnična množičnost narodnoosvobodilnega gibanja je bila mogoča tako zaradi nestranskarskega značaja OF slovenskega naroda kakor tudi zaradi raznovrstnih oblik osvobodilne dejavnosti in boja – med katerimi je bil oborožen boj gotovo najtrši in najpomembnejši – ki so se med seboj dopolnjevale in druga drugo omogočale. Prav ta raznovrstnost oblik je omogočala slehernemu rodo-

ljubu, da je ne glede na spol, starost, poklic in predvno socialno ter politično pripadnost skušal kar največ prispevati za osvoboditev svojega naroda, s tem pa tudi za svojo osvoboditev. Lastna pobuda in iznajdljivost sta bili ob tovarstvu, ki je temeljilo na skupnih interesih in medsebojnem spoštovanju, pomembni prvini NOB, kar velja zlasti za prve partizanske enote. Prav to značilnost množičnega narodnoosvobodilnega gibanja je žal v letu 1944 začela izpodrivati državna in vojaška prisila ter birokratizacija nastajajočega državnega in vojaškega aparata. S tem v zvezi pogrešam vsaj opozorilo, posvečeno partizanski taktiki. Ko so po kapitulaciji jugoslovanske vojske nastale prve majhne in slabo oborožene partizanske čete, so mogle obstati samo tako, da so okupatorja napadale iznenada zdaj tu zdaj tam in ga prisilile, da je svoje enote – pričakujoč napad na različnih krajih – močno razpršil, ali pa je nekatere kraje moral prepustiti partizanom.

Prikaz NOB ne bi bil popoln, če posebej ne omenimo usodne povezanosti NOV in POS s prebivalstvom. V obdelanem partizanskem dokumentu iz zgodnje pomladi 1943 med drugim piše: »Vsa moč partizanskega gibanja je v njegovi povezanosti z množicami. Brez podpore ljudstva (partizani op. p.) niti teden dni ne bi mogli živeti na Gorenjskem.« Prav gotovo taka ugotovitev velja za vse slovenske pokrajine.

Navedba, da so OF organizirali komunisti, je napačna, saj so bili njeni prizadevniki in uspešni ustvarjalci poleg komunistov tudi krščanski socialisti, sokoli, kulturni delavci

in še mnogi člani drugih predvojnih društev in skupin ter seveda tudi drugi številni slovenski rodoljubi, ki so šele z vključitvijo v OF prvič stopili v politično arenno.

Prve slovenske partizane tudi niso pretežno oskrbovali kmetje, kot navaja pisec, marveč njihove pretežno delavske družine. Vojvodstvo na Slovenskem ni neposredno povezano »s teorijo o revoluciji kot novi fazi NOB«, pač pa z razmeroma lahko osvoboditvijo večjega dela Notranjske in Dolenjske, odkoder so se italijanske posadke po posebnem načrtu postopno umaknile – seveda tudi pospešeno z napadi partizanskih enot – nekateri partizanski poveljniki pa so po vzoru z osvobojenega ozemlja v Črni gori in ponekod v Srbiji uvedli vojaško oblast, namesto da bi ljudem samim prepustili izvolitev NOO kot edinega organa krajevne oblasti.

Temeljna misel – enotnost vseh domoljubov

Poenostavljena je trditev, da je bil NOB razen proti okupatorjem naperjen tudi proti (slovenski) gospodi; v besedilu je mogoče razumeti tudi proti gospodi, ki je sodelovala z okupatorji. Če izzzvzamemo nekatere sekte, med katere sodijo tudi nekateri voditelji, potem velja, da je bil NOB naperjen proti okupatorjem in njihovim sodelavcem, pa naj so bili to delavci, kmetje, obrtniki, izobraženci ali lastniki kapitala. Temeljna zamisel, ki nam je bila med vojno partizanom znana in za katero smo se zavzemali, je bila enotnost vseh rodoljubov v OF ne gle-

de na socialno in predvno politično pripadnost ter njeno programsko načelo, da bomo vsa vprašanja, ki presegajo narodno osvoboditev, reševali po osvoboditvi demokratično, to je da bo odločala večina – delovno ljudstvo, ki seveda ne bo dopustilo niti nacionalnega in ne socialnega izkoriščanja ter zatiranja. Ugotovitev, da je počasi, zlasti pa z Dolomitsko izjavo, postala KPS vodilna sila, kaže dopolniti z dejstvom, da si je proti koncu vojne s postopno centralizacijo pravico odločanja na škodo ljudstva vse bolj prisvajalo državno, vojaško in partijsko vodstvo.

Ob skopih podatkih o »italijanski ofenzivi« je treba reči, da so novejši raziskave ugotovile, da je v tej ofenzivi sodelovalo precej manj italijanskih enot, kot je v knjigi navedeno, omeniti pa kaže, da je v istem času, usklajeno z italijanskim okupatorjem, tudi nemški okupator z močnimi enotami in podobno taktiko skušal uničiti partizanske enote na Gorenjskem in Štajerskem.

Ob obtožbi vodstva NOB, da je 14. divizijo poslalo na Štajersko v zimskem času in s tem povzročilo strašno trpljenje borcev in hude žrtve, bi vendar kazalo omeniti tudi to, da je zima močno ovirala tudi sovražnikove enote pri obkoljevanju divizije in njenih delov, da pa je bila pomoč štajerskim osvobodilnim silam nujna in je spričo slabljenja okupatorjeve moči in vse odločnejšega protinemskega razpoloženja prebivalstva prišla na Štajersko v pravem času in skupaj s štajerskimi partizanskimi enotami močno razplamtela NOB.

Kaj pa druga prizadevanja?

Ob poglavju o MVAC, četništvu in domobranstvu, ki nam v zelo skopih besedah veliko pove, bi kazalo reči

vsaj besedo, dve o prizadevanjih OF in enot NOV in POS, pa tudi Angležev in Američanov, da bi odvrnili Slovence od sprejemanja okupatorjevega orožja in bratomorne vojne in vsaj omeniti mnogo kratne pozive in obljube amnestije za vse, ki bi zapustili oboroženo službovanje okupatorjem, da pa vsi ti pozivi – razen na Primorskem – skoraj niso našli odziva. V poglavju o mobilizaciji v nemško vojsko naj bi pisec temeljiteje ločeval datume vpoklicev na nabor, naborov in dejanskega odhoda vpoklicanih v nemško vojsko.

Vojna in vojaška zgodovina Slovencev bi bila za čas II. svetovne vojne bolj celovito predstavljena, če bi obravnavala tudi služenje Slovencev s Primorske v italijanski vojski in njenih specialnih batalijonih, pa tudi vpoklica Prekmurcev v madžarsko vojsko. Vsaj omeniti pa kaže tudi druge oborožene enote, v katerih so bili Slovenci, to pa so skupino raztrgancev in obratne ter vaške straže, ki so jih proti koncu leta 1942 organizirali za pomoč nemškim orožnikom. Končno bi kazalo opredeliti odnos med vojaškimi enotami in policijo med fašistično okupacijo, kar spričo raznovrstnih oblik NOB tudi pri okupatorjih ni bilo povsem razmejeno.

Naj to skromno obvestilo bralcem TV-15 sklenem z mislijo, da se Švajncerjevi knjigi *Vojna in vojaška zgodovina Slovencev* kljub pripovedni sposobnosti pisca pozna naglica, v kateri je delo nastalo; ob tem pa vendar velja, da je pisec očitno želel biti objektivno opisovalec preteklosti. Bolj kot sistematično zgodovinsko razčlenbo je želel podati preprost in včasih, žal, tudi nekoliko poenostavljen opis prav tistih dogajanj, ki tudi danes močno zanimajo sodobnega človeka, zlasti pa ljudi, ki se odločajo za vojaški poklic.

Ivan Križnar

Vid Vremec:

(2.)

Drugi tržaški proces

Zadnje dni v novembru je italijansko časopisje, zlasti tržaško, objavljalo izvlečke iz obtožnega gradiva proti 60 obtožencem. Da bi okrepili varnostne ukrepe, je prišlo iz notranje Italije okrog 300 karabinerjev. Državno mejo so zastražili strožje. Podnevi in ponoči so krožile po cestah in ulicah vojaške in fašistične patrulje.

Proces je začel 2. decembra 1941 ob devetih zjutraj v veliki dvorani sodne palače v Trstu, v ta namen primerno urejeni. Sodnemu zboru samih visokih fašističnih oficirjev (konzulov) Posebnega sodišča je predsedoval general Antonio Tringali Casanuova, javni tožilec pa je bil dr. Carlo Fallace. (vir: Razsodba št. 282 Posebnega sodišča, 14. decembra 1941, hrani Pokrajinski muzej Koper) V sodno dvorano so nas pripeljali vklejane po podzemskem hodniku iz zapora Coroneo. Uniformirani fašisti so nas mrgoleli. Razmestili so nas na klopi. V prvih so sedeli pripadniki skupine intelektualcev, v sredini komunistične skupine, na vrhu pa skupine članov TIGR. Med navzočim občinstvom so bili predstavniki mestnih in deželnih vojaških, fašističnih in upravnih oblasti ter drugi posebni povabljeni. Na sredini dvorane je bil rezerviran prostor za mizo. Na njej so bili zaseženi predmeti, ki so služili kot »corpus delicti« (nekaj kosov orožja, propagandno gradivo in drugo). Branilci obtožencev, nekateri znani odvetniki kazenskega prava, drugi pa imenovani po službeni dolžnosti, so sedeli posebej.

Zavladalo je melodramatično vzdušje, ki ni obetalo nič dobrega. Potem ko je pred-

sednik sodišča prebral seznam obtožencev in obtožbe zoper njih, je naprej začel zasliševati pripadnike intelektualne skupine. Prvi je stopil pred sodnike dr. Lavo Čermelj. Njegova markantna osebnost je naredila name izreden vtis. Spominjam se, da je javni tožilec dobesečno rjovel proti njemu. Med drugim ga je obtoževal, da je zelo škodoval ugledu fašističnemu režimu v mednarodni javnosti, ko je za Društvo narodov objavil leta 1936 publikacijo *Boj neke narodnostne manjšine na življenje in smrt*, Jugoslavlani pod Italijo v angleščini, leta 1938 pa še v francoščini.

Zvrstili so se še drugi. Samozavestno so izpovedali svoja slovenska narodna čustva. Obtoževali so jih, da so leta 1939 ustanovili Narodni svet v Gabrovici na Krasu med starejšimi intelektualci. Mlajši so izdajali glasili Plamen in Iskra. Vsa njihova prizadevanja so težila za tem, da bi Julijsko krajino odcepili od Italije in jo pridružili k Jugoslaviji. Z naslonitvijo na sorojake in na matično domovino so se v ta namen iskreno trudili z vsemi močmi.

Pripadniki komunistične skupine smo prišli na vrsto četrtri dan sodne obravnave. Med njimi najprej Tomažič. Predsednik sodišča Tringali Casanuova je o njem med drugim dejal: »Sedaj nadaljujemo proces proti Tomažiču in njegovim tovarišem. Kaj so namestili doseči komunisti s svojo zločinsko dejavnostjo, je jasno razvidno, če samo bežno pogledamo njihovo strupeno glasilo De-

lo, ki je odkrito pozivalo k oboroženi vstaji in sabotažnim dejanjem proti fašističnemu režimu.« (prav tako v Razsodbi).

Sam proces je v prenesenem smislu tudi dobil ime Tomažičev proces. Tomažič je zanimal vohunsko dejavnost in skupno politično usmeritev s cili narodnjaške skupine intelektualcev. Priznal je, da so komunisti težili k nastanku sovjetske republike. Nadalje je tudi priznal sodelovanje z Bobkom, prek katerega je prišel v avgustu 1939 v stik z Zelenom, da bi prevzel od organizacije TIGR precejšnje količine orožja in streliva. O tem in o drugih obtožbah, ki so bremenile obtožence, naj navedem citat iz spisa dr. Milice Kacin-Wohinz: »Preiskave so odkrile številno orožje, strelivo, eksploziv in tiskano gradivo, kar je postalo glavni dokaz o nacionalni in protifašistični dejavnosti. V Vremskem britofu so odkrili skladišča orožja in municije, ki so pripadala komunistični skupini. Pri Prestranku je bil odkrit eksplozivni material Vadalove skupine, pri Čezsoči Kavsove in Ivančičeve. V Trstu in na Kontovelu so odkrili oddajno in sprejemno radijsko postajo s šiframi. Zbirka propagandnega materiala je bila obsežna. Poleg glasil Delo, Iskra in drugih brošur je bila odkrita še ilegalna knjižnica, ki je vsebovala na stotine prepovedanih knjig, prej v lasti razpuščenih kulturnih organizacij.«

Tudi drugi obtožniki te skupine smo odkrito izpovedali svoje politično prepričanje. Proces pa je prestopil v svojo najtežjo fazo, ko so zasliševali obtožene zaradi prenosa in hrambe orožja ter streliva. Pri marsikomu so bili še vidni sledovi prestanega trpljenja v preiskavi. Člani organizacije TIGR iz ilirskobistriškega, pivškega, postojnskega in tolminskega območja so priznali, da so ponosno sodelovali tudi v vohunski dejavnosti proti fašistični Italiji in v korist Jugoslaviji.

ker so na ta način prispevali svoj delež v boju proti osvobodnemu fašizmu. Širilo so glasilo svoboda, organizacije TIGR. Vzdrževali so ilegalne zveze čez mejo in opravili vrsto tveganih in zaupnih nalog.

Obširne protestne akcije

Med potekom samega proces se je Osvobodilna fronta slovenskega naroda, pokrajinski odbor za Julijsko krajino, pojavila v Trstu z mogočno trosilnico in napisno akcijo dvojezičnih letakov in listkov. Pozivali so prebivalstvo k boju proti fašizmu in osvoboditev obtožencev. Akcija je zajela mesto in podeželje. Vodil jo je Oskar Kovačič, član CK KPS, ki ga je poslalo v avgustu 1941 osrednje vodstvo KPS in OF iz Ljubljane na Primorsko kot svojega zaupnika in primorskega političnega emigranta. Pozneje je prišel njegov brat Leo, pred tem tudi drugi aktivisti NOB. Z velikim zagonom in iznajdljivostjo so tržaški mladinci in drugi protifašisti raztrosili okrog 20.000 letakov (iz spominov Borisa Kovačiča, objavljenih v zborniku. Boj za svobodo, leta 1975). Med njimi so bili najbolj prizadevni zlasti pripadniki slovenskih mladinskih kulturnih protifašističnih skupin. Čeprav so mi znani, mi prostor ne dopušča poimensko navesti njihova imena in dejanja. Žal je policija aretirala Kovačiča in več njegovih sodelavcev. Toda na njihovo mesto so stopili drugi.

Medtem se je proces bližal koncu. Javni tožilec Carlo Fallace je skoraj dva dni zapored, teatralno in v nabrekli fašističnem stilu, obravnaval dejansko in dvoumno kazensko odgovornost vsakega obtoženca skupaj. Napadal nas je, da smo »strupeni gadj«, ki nas bodo pomendrali. Smrtno kazen je zahteval za dvanajst obtožencev: Čermelja, Ščuko, Tuto, Sardoča, Tomažiča, Dujca, Vadalna, Bobeka, Simona Kosa, Kavsa.

Bomo v Evropo vstopili pri vratih za služinčad?

V Večeru so 14. 11. 1991 objavili obširnem članek o novih imenih ulic, trgov in mostov v Mariboru.

Kakšen teden prej je bil v Delu, kmalu zatem pa tudi v Večeru, objavljen proglas neke skupine občanov (Stanislav Klep in drugi, »spravaši«), ki na prvi pogled s tem nima ničesar, v resnici pa veliko.

Obakrat gre za odstranjevanje spomina na vse, kar je delovalo proti Hitlerju.

V soboto, 30. 11. 1991 je Televizija Slovenije (in drugi obveščevalci javnosti) na veliko poročala, kako so ob 70. obletnici odkrili lep spomenik pesniku Balantiču, ne da bi pozabili povedati, da je umrl na »napačni« strani, kot domobranec. Do sem diši zadeva še po demokratičnosti, češ dober pesnik ni smel priti v šolske in druge knjige zaradi enoumja dosedanjih oblasti. Toda: kako da je ta spomenik blagoslovil sam nadškof, spomenika mnogo pomembnejšemu kulturniku Franu Miklošiču, odkritega oktobra 1991 v Mariboru, pa ne? (Mimogrede: ministra Capudra tedaj tudi ni bilo, niti se kot udeleženec ne spomnim, da ga je kdo uradno zastopal.)

Mar to razlikovanje ne pomeni dejanje, s katerim slovenska (rimokatoliška, z molkom pa tudi druga) cerkev ponovno priznava svoj bistven vpliv v korist hitlerjanstva med NOB in se postavlja na stran domobranstva, ne na stran kulture, in s tem na stran hitlerjanstva?

V Mariboru sicer (za zdaj?) ne poskušajo ukiniti vseh imen ulic, trgov ali mostov, ki spominjajo na boj proti Hitlerju, vendar pa poskušajo ukiniti izključno takšna imena in zlasti obe osrednji imeni: Partizansko in Titovo.

Tudi za spomenik Edvarda Kardelja so objavili, da ga bodo iz promenade mariborskega mestnega parka spravili v muzej, ker ga kdove kdo kar naprej packa (packov ob tem niso niti okregali). S tem ga bodo tako neprimerno skrili, kot ne-

koč spomenik generala Maistra. V petek, 29. 11. 91 pa je akademik prof. dr. Bilandžić iz Zagreba v okviru predavanja o propadanju Jugoslavije odgovoril na vprašanje, kaj bi rekel Kardelj danes k osamosvajanju Slovenije, nekako naslednje: »Kardelj bi podprl osamosvojitve Slovenije.« Srbi so v svojem tisku konec avgusta 91 objavili enako in še več: da je Kardelj dejal že pred desetletji, da je Jugoslavija za Slovence samo prehodnega značaja, vmesna stopnja na poti do lastne države.

Stanislav Klep in njegovi »spravaši« so v omenjem pismu v Delu in Večeru vendarle bili manj prijazni Hitlerju in slovenskim hitlerjancem. Priznali so, da gre partizanom velika zasluga. Po (doslej dokaj enostranski) presoji drži njihova v nadaljevanju zapisana trditve, da je škoda, da so med partizani prevzeli glavno vlogo komunisti. (Pustimo ob stran vprašanje, kdo bi brez njih vodil osvoboditev in rekel »ne« Stalinu, ko je po NOB hotel napraviti iz nas del svojega kolonialnega imperija!)

Ni pa upravičeno – v isti sapi! – izpustiti, da je komunistov bilo v tistem času zelo malo, eden na tisoč Jugoslovancev; torej so lahko prevzeli glavno vlogo:

– zato, ker se nihče izmed zares vplivnih ljudi in uradnih strank ni pripravil na borbo proti Hitlerju,

– ker zaradi tega domoljubi niso mogli najti nobenega drugega vodstva in so ljudje, ki so npr. v Sloveniji sestavili OF kot skupno protihitlersko osvobodilno organizacijo, priznali, da so organizacijsko in vojaško komunisti bili najbolj pripravljeni.

Prav tako ni upravičeno zapisati, da so hitlerjanski Slovinci (morda razen prisilnih mobilizirancev, ki so se borili drugod in niso bili hitlerjanci, pa tudi doma vsaj niso delali škode, kot so jo delali izdajalci) in partizani enako padli za domovino. Padli so za dve domovini:

– hitlerjanski za tisto, ki je želela Slovence iztrebiti,

– partizani zoper njo. Skupno jim je le to, da so oboji delali napake in ubijali tudi nedolžne. Da se je to zgodilo, pa so najbolj krivi tisti, ki so tedaj, ko so se vladali Slovincem, zaradi lastnega udobja podprli hitlerjance in tako povzročili, da so vodstvo upora – boja za preživetje Slovencev kot naroda – prevzeli drugi. Stanislav Klep to očitno dobro ve, saj je bil tudi sam menda partizan, a danes priznava samo napake enih, namesto da bi iskal vzroke za njih in napake obojih. Ne pove, da je izvirna napaka pri gospodi, ki je v Sloveniji bila na oblasti tedaj, ko je že vsaj osem let bilo jasno, kako nevaren je Hitler, in je že leto in pol bila v Evropi vojna; niso se pripravili na vojno za osvoboditev svojega naroda, niti v Sloveniji niti drugod po Jugoslaviji.

Mariborska komisija za poimenovanje ulic ravna še bolj prijazno do Hitlerja in hitlerjancev. Niti Partizanske ceste ne bi smelo več biti, niti Titovega mostu ali ceste. Hkrati pa ni nobenega predloga, da bi katero ime nadomestili n. pr. z de Gaullem ali Churchillom, velikima borcema proti Hitlerju. Komisija pravi, da ni dobila nobenih predlogov. Javna tribuna društva zgodovinarjev je bila eden izmed dogodkov z javno razpravo o novih imenih ulic. Njena mnenja morda do komisije niso prišla, četudi so njeni člani na tribuni aktivno sodelovali.

Vse to diši po zelo nedemokratičnem vzorcu enomišljenjskega ravnanja in enostranske presoje, četudi si nadeva demokratično preobleko.

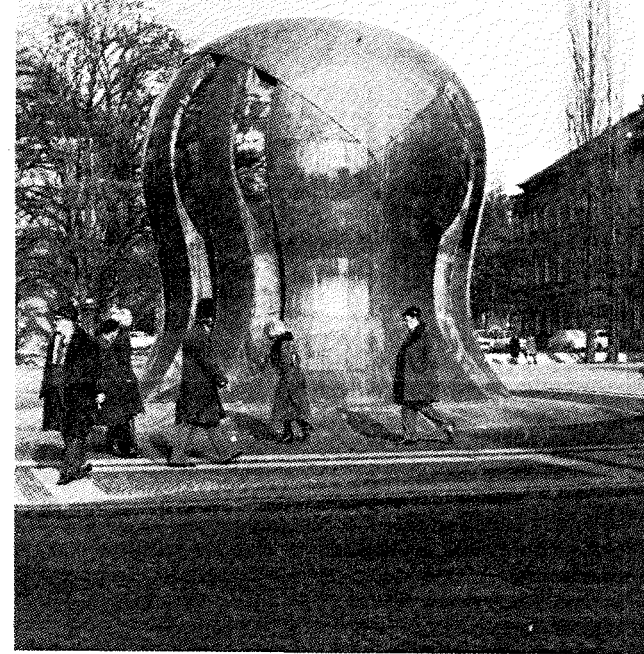
Enako ukinjanje protihitlerskega spomina vidimo pri slovenskem določanju praznikov, ki je zdaj že uradno. Protifašistični prazniki – dan borca, dan vstaje in dan Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije (AVNOJ) so ukinjeni. Dosti prizadevanj je bilo, kot beremo, potrebno vložiti, da se je ohranil vsaj dan Osvobodilne fronte. Zopet ne-

demokratičnost in enoumje z majhno, težko izbrano izjemo! Nihče, če smo prav brali, ni predlagal, da bi se spomnili dneva Kočevskega zboru, ki je najbrže pomemben za slovensko državnost, za katero smo sedaj dobili praznik ipd. Podobno se nihče ni spomnil dneva, ko je iz Jugoslavije bil izgnan Stalin, pa še kaj bi se našlo.

Hkrati ko »spravaši« čisto neposredno trdijo, da je medsebojna strpnost osrednja odlika krščanskega nauka (kar je lepo), kažejo, da to ni res. Prikrivajo pač, a slabo, neko dejstvo, ki ga sliši na vsakem pogrebu: en sam bog je in to sem jaz. V tej luči se pač pokaže, da so lepe strani krščanskega nauka, ki nedvomno so, slepilo, s katerim od nekdanj in še danes prikrivajo svoje enoumno izjučevanje drugih, monizem, svojo težnjo po izključni oblasti namesto demokracije. A hkrati (za stare čas bolj, za zadnji dve desetletji mnogo manj upravi-

čeno) očitajo monizem oblasti, ki ni bila njihova (a se je od njih žal ogromno slabega naučila; v Marxovem filozofskem nauku, ki temelji na upoštevanju stvarnosti in medsebojnem vplivu razlik med njenimi sestavinami, ni prostora za enoumje, ampak za upoštevanje razlik; »komunistično« enoumje ima torej svoje izvore drugod, najverjetneje pri vzorih oblasti, ki so vladale v primerljivih zgodovinskih okoliščinah pri nas in drugod po svetu).

Skratka, v enem mesecu so se nam v Delu, Večeru in Skupščini Republike Slovenije pokazali mnogi v bistvu enaki vplivi, od katerih nobeden ne obeta Slovincem svobode. In pri tem so njihovi predlagatelji očitno zelo zadovoljni, kako da so demokratični in uspešni (spomnimo se samo na ekspozice predsednika vlade Slovenije g. Peterleta sredi novembra 91:

dr. Matjaž Mulej

nič manj ni poudarjal uspehov svoje garniture in prikrival njenih šibkosti kot nekdanje vlade). To je še bolj nevarno: samoljubje je namreč rak uspešnosti. Tako je mogoče vstopiti v Evropo samo pri vratih za služinčad, ne pa enakopravno. Osamosvojitve Slovenije ima zato predvsem to dobro posledico, da odpada zadnja možnost, a občudovanje drugih delov nekdanje Jugoslavije do »delavnosti in modrosti« Slovencev vzbuja v nas nenehno samoljubje in nas hromi pri trudu, da bi končno postali zaresneje dobri delavci in gospodarji.

Tako prenapeto enostransko preimenovanje ulic, enostransko poudarjanje dobrih strani krščanskega nauka, dobrih imen pri odstranjevanju spomenikov, dobrih imen pri blagoslavljanju nekaterih spomenikov ipd., vse to pa nima nobenih dobrih posledic, razene, da razkriva nekatere vplivne ljudi današnjega časa in njihovo zaresno bistvo, prikrito pod »spravo« in »umetniškimi imeni« namesto »ideoloških«. Tudi to je ideologija, a ne kakšna demokratična.

Vračanja podpore hitlerjanstvu ne moremo imenovati demokracija niti prikrivati z njo. Nasprotno, na hitlerjanstvo se nikakor ne sme pozabiti. To je najhujše obdobje slovenske zgodovine. Glede na dandanašnje nove težnje pretiranega nacionalizma, ki ruši domove in gospodarstvo in človečanske pravice in človeška življenja čisto blizu slovenskega območja, glede na dandanašnje preganjanje ljudi drugih narodnosti in ver po zahodni in vhodni Evropi – je treba spomin na hitlerjanstvo nenehno držati pred očmi in nenehno kazati, kako je to, kar tukaj omenjamo, enako nevarno.

Nevarno je za obstoj tudi Slovencev v samostojni državi ali brez nje. Samostojnost brez prave demokratičnosti, ki ne pozna ne desnega ne levega ne sredinskega enoumja, in ki tudi edina sprošča dovolj ustvarjalnosti ljudi za gospodarsko uspešnost, namreč ni samostojnost, ampak le videz; zato pa vodi v propad.

dr. Matjaž Mulej

Ivančiča in Zornika, za druge pa skupno 973 let zapornih kazni in oprostitev Josipa Kosda in Di Lenarda. Nastop obtožencevih branilcev je izzvenel kot prava farsa. Izrečene obsodbe so bile nekoliko milejše od tistih, ki jih je zahteval za obtožence javni tožilec, toda zelo hude. Znašale so skupaj 966 let in pol zapornih kazni(!).

Po prebrani sodbi so navzoči fašisti v dvorani huronsko vpili: »Živel Duce! Smrt so-

vražnikom fašistične Italije! Pravici je zadoščeno! itd.« Svoje poglede smo obrnili proti tovarišem, ki so bili obsojeni na smrt. Le-ti so sprejeli smrtno obsodbo dostojanstveno in junaško. Ponoči pa sta prišli pomilostitev in sprememba smrtnih kazni na dosmrtno ječo za Čermelja, Ščuko, Sardoča in Kavsa.

Naslednjega dne, 15. decembra 1941, so fašistične oblasti pripeljale v policijskem av-

tomobilu obsojence na smrt na vojaško strelišče na Opčinah, ki mu pravijo domačini »Na pikelcu«. Stražili so jih pripadniki 58. legije fašistične milice. Oblasti so skušale izvesti eksekucijo v največji tajnosti. Vendar jim to ni uspelo. Ob 8.15 minut so omahnile žrtve pod svincem fašističnega eksekucijskega voda. Tako piše v zapisniku o izvedbi smrtnih obsodb. Njihova trupla so takoj odpeljali in tajno pokopali na pokopališču

Villorba pri Trevisu. Po osvoboditvi so svojci izvedeli za kraj njihovih posmrtnih ostan- kov. Nato so jih, v sodelovanju z družbenopolitičnimi organizacijami NOB, pripeljali na domača tla, kjer so jih pokopali.

Vsa povojna leta so družbenopolitične, kulturne in druge organizacije na kraju ustrelitve žrtev tega procesa dostojno počastile njihov spomin. Žal, čeprav je poteklo že petdeset let od tega tragičnega dogodka, jim kljub danim obljubam, demokratične oblasti še niso postavile dostojnega spomenika.

Kulturne ustanove na Tržaškem in v matični domovini, kakor tudi druge organizacije, niso pozabile na žrtve. Tomažič je bil leta 1949 proglašen za narodnega heroja. Po njem nosijo ime osnovni šoli v Kopru in Trebčah, Tržaški partizanski pevski zbor, knjižnica, na Opčinah, krožek za politične in socialne vede v Trstu, športno mladinsko društvo v Piranu, trg v Kopru in ulica v Izoli.

Po Ivanu Vadnalu so poimenovali v Prestranku Kulturni dom in ulico. V Podbrdu pa je poimenovana osnovna šola po Simonu Kosu. Ivan Ivančič iz Bovca in Viktor Bobek iz Ilirske Bistrice pa še nimata primerne obelježja. Le ulico so letos poimenovali slednjemu. Prav bi bilo, če bi se jima oddolžili za žrtvovano življenje v boju proti fašizmu.

Izmed obsojencev tega procesa naj je sedaj živih še sedem. Naj sklenem z mislijo, da je bilo to dogajanje eno izmed mnogih, ko je primorski človek, med NOB prispeval k skupni zmagi proti nacifašizmu visok krvni davek.

(Konec)

Sodni zbor Posebnega sodišča je na drugem tržaškem procesu 14. decembra 1941 izrekel naslednje sodbe:

1. Abram Anton, električar, iz Škrbine na 30 let zavora oproščen
2. Babič Anton, študent, iz Umaga na 6 let zavora
3. Besednjak Alojz, kmet, iz Cvetoža pri Braniku na 30 let zavora
4. Bizajl Franc, kmet, iz Tuta pri Grahovem oproščen
5. Bobič Radivoj, študent, iz Mirna pri Gorici na 15 let zavora
6. Bolčić Milan, uradnik, iz Trsta na smrt
7. Bobek Viktor, pek, iz Ilirske Bistrice na 30 let zavora
8. Brovč Mirko, trgovec, iz Koritnice na Tolminskem na 30 let zavora
9. Budin Alojz, študent, iz Koludrovice pri Zgoniku na 6 mesecev zavora
10. Caramore Oscar, vojak v Ilirski Bistrici, Italijan na 16 let zavora
11. Colja Srečko, kamnosek, iz Nablazine na smrt
12. Čermelj dr. Lavo, profesor, iz Trsta na 12 let zavora
13. Čok Andrej, učitelj, z Opčin na 30 let zavora
14. Čopi Leopold, delavec, iz Čezsoče na 10 let zavora
15. Daneu dr. Anton, zdravnik, z Opčin na 10 let zavora
16. Di Lenardo Rudolf, kamnosek, iz Križa oproščen
17. Dolenc Jakob, kmet, iz Postojne na 30 let zavora
18. Dujc Albin, zobotehnik, iz Divače na 30 let zavora
19. Dujmovič Vladimir, trgovski pomočnik iz Rodika na 30 let zavora
20. Gašperšič Ivan, delavec, iz Famelj pri Vremskem bitofu na 30 let zavora
21. Ivančič Ivan, delavec, iz Bovca na smrt
22. Kavsa Franc, študent, iz Čezsoče na smrt
23. Klawora Ivan, delavec, iz Bovca na 30 let zavora
24. Kos Jože, kmet, iz Ruta pri Grahovem oproščen
25. Kos Simon, kmet, iz Ruta pri Grahovem na smrt

26. Kosovel Josip, profesor, iz Trsta
27. Kukanja dr. Angel, pravnik, iz Trsta
28. Lovrečič Štefan, bančnik, iz Trsta
29. Mankoč Vladimir, študent, iz Kala pri Postojni
30. Mlekuž Edvard, delavec, iz Bovca
31. Pahor Roman, študent, iz Trsta
32. Postogna Giovanni, Italijan, delavec, iz Milj
33. Požrl Ludvik, iz Gorič pri Divači, kmet
34. Prezelj Ludvik, kmet, iz Ruta pri Grahovem
35. Rejec Srečko, kmet, iz Ruta pri Grahovem
36. Rukin Ferdinand, delavec, iz Nablazine
37. Sardoč dr. Teodor, zobozdravnik, iz Trsta
38. Semec Jakob, kmet, iz Žej pri Prestranku
39. Šfiligij dr. Avgust, advokat, iz Gorice
40. Slavik dr. Slavoj, advokat, iz Trsta
41. Sluga Franc, kmet, iz Žej pri Prestranku
42. Sosič Viktor, študent, z Opčin
43. Stanič Bruno, uradnik, z Opčin
44. Ščuka dr. Anton, agronom, iz Trsta
45. Škrj Albin, delavec, iz Škofelj pri Vremskem bitofu
46. Štoka Drago, tehnik, s Kontovela
47. Sturm Ludvik, študent, iz Kobarida
48. Tomažič Pinko, študent, iz Trsta
49. Tončič dr. Franc, advokat, iz Trsta
50. Tuta dr. Venceslav, pravnik, iz Trsta
51. Udovič Franc, trgovec, iz Trsta
52. Ujčić Josip, mehanik, iz Ilirske Bistrice
53. Urbančič Marija, uradnica, iz Ilirske Bistrice
54. Uršič Adolf, študent, iz Trsta
55. Vadnal Ivan, kmet, iz Slavine pri Postojni
56. Vavovec Janko, mizar, iz Zavrha pri Vremskem bitofu
57. Vremec Vid, uradnik, z Opčin
58. Vuk dr. Stanko, diplomatske vede, iz Mirna pri Gorici
59. Zidarič Boris, študent, iz Ljubljane
60. Zornik Federik, rudar, iz Bovca

- na 15 let zavora
- na 16 let zavora
- na 15 let zavora
- na 12 let zavora
- na 6 let zavora
- na 12 let zavora
- na 30 let zavora
- na 30 let zavora
- na 30 let zavora
- na 30 let zavora
- na 7 let zavora
- na 30 let zavora
- na 30 let zavora
- na 15 let zavora
- na 30 let zavora
- na 30 let zavora
- na 24 let zavora
- na 12 let zavora
- na smrt
- na 30 let zavora
- na 10 let zavora
- na 12 let zavora
- na smrt
- na 16 let zavora
- na 30 let zavora
- na 12 let zavora
- na 30 let zavora
- na 8 let zavora
- na 30 let zavora
- na smrt

- na 30 let zavora
- na 15 let zavora
- na 15 let zavora
- na 6 let zavora
- na 30 let zavora

Stotnik prve stopnje Miroslav Debelak

V demokraciji se bomo morali navaditi na vse

»Junjska vojna se mi zdi že tako daleč... Skušam jo pozabiti, tako kot vsi skušamo čimprej pozabiti slabe dogodke,« pravi stotnik prve stopnje Miroslav Debelak, ki je zaposlen v Pokrajinskem štabu TO Ljubljana. »Toda vse to dogajanje je zapisano v mojem spominu. Ko gledam, kaj se dogaja na Hrvaškem, si rečem, enako bi počenjali pri nas, če se jim ne bi pravočasno postavili po robu.«

Ko smo ga vprašali, kje je doživel začetek vojne, se je široko zasmel in dejal: »Čeprav se za vojaka sliši nekoliko ironično, sem bil v pisarni oziroma v postelji. Nekako smo pričakovali in se tudi pripravljali na spopad z armado in smo bili dejansko štiriindvajset ur na voljo. V čast slovenske samostojnosti pa smo imeli v štabu skromno slovesnost in po njej sem odšel spat. Ko so tanki odšli iz vojašnic, so me zbudili in takoj sem odšel na teren.

Nato so se dogodki odvijali z bliskovito naglico. Predvsem smo bili na začetku vsi pretreseni, da je kaj takšnega sploh možno. Zelo nas je prizadelo, da se lahko armada na takšen način loti rušenja legitimno izvoljene oblasti. Vendar smo vse to hitro preboleli in začeli smo delovati, tako kot smo se

pripravljali več kot leto dni. Poklicni vojaki smo bili nekoliko pripravljeni na to, težje pa je bilo z rezervno sestavo. Ni se preprosto preleviti iz človeka, ki hodi v službo, ima družino in na uniformo pomisli samo takrat, ko ga pokličejo na orožne vaje. Takrat pa so dobili v roke orožje in ostro strelivo in čez pol ure so morali biti z bojno nalogo na položaju.«

Sicer pa je Miroslav Debelak po poklicu metalurški tehnik in je štirinajst let delal v gospodarstvu. Zaposlen je bil v Litostroju, kjer je bil tehnolog, na Zavodu za raziskavo materialov in na Metalurškem inštitutu pa se je ukvarjal s povsem raziskovalnim delom. Z zaposlitvami je spreminjal tudi branže; v Litostroju je začel v črni metalurgiji, končal pa je pri barvnih kovinah.

Pred približno dvema letoma so mu ponudili zaposlitev na štabu TO v občini Ljubljana Bežigrad, kjer je bil tudi razporejen kot rezervni častnik. Odločitev ni bila lahka. Precej časa je razmišljal, ali naj gre ali naj ostane. Po eni strani mu je ponudba laskala, po drugi strani pa mu je bilo težko, saj je imel čudovit krog sodelavcev. Za odhod v TO se je odločil, ker so se mu tako izpolnile otroške sanje – postati častnik.

Vprašali smo ga, zakaj ni odšel v vojaško šolo, če ga je uniforma tako privlačila. »Iz preprostega razloga,« je dejal »ker me armada ni pritegnila in prepirala. V Teritorialni obrambi so odnosi povsem drugačni, bolj človeški.«

»Do častniškega čina sem prišel tako, da sem med služenjem vojaškega roka, v letih 1973–1974, končal šolo rezervnih oficirjev protiletalcev v Zadru. Med šestmesečnim šolanjem sem dosegal dobre učne rezultate in zato sem ostal v šoli kot stažist, tako da sem dejansko opravil dve šolanji. Prvo kot mlad vojak in drugo kot

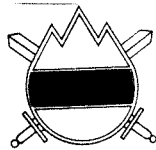
»Še nikoli mi ni bilo žal, da sem se odločil za službo v Teritorialni obrambi,« pravi Miroslav Debelak.

komandir oddelka. Po odsluženem vojaškem roku sem se vrnil v Ljubljano in po treh tednih sem že dobil razpored v TO. Trinajst ali štirinajst let sem bil tam rezervist in sem ljudi zelo dobro poznal. Kot rezervni častnik sem opravljal vse dolžnosti, od komandirja baterije do vodilnih dolžnosti v divizionu,« je nadaljeval Miroslav Debelak.

Navdušenje, s katerim je pripovedoval o Teritorialni obrambi, je pričalo, da je zadovoljen s svojo sedanjo službo. Kljub temu smo ga vprašali, ali je kdaj obžaloval, da je v uniformi.

»Zdaj sem dve leti tukaj in še niti enkrat mi ni bilo žal, da sem prišel v TO. Nasprotno. Iz dneva v dan se mi zdi, da sem se prav odločil. Naš štab je takšen kolektiv, da je v njem delati pravi užitek. Pa tudi Teritorialna obramba se razvija. Moti me le to, da jo hočejo nekateri zdaj očrtniti. Toda kaj hočemo, v demokraciji se bomo morali navaditi na vse, tudi na to, da nas bodo kritizirali in kritično ocenjevali vsako našo besedo in še posebej dejanje. Čeprav smo majhna država, bomo svojo vojsko nedvomno potrebovali, na politiki pa je, da določimo način, s katerimi bosta parlament in javnost nadzirala razvoj Teritorialne obrambe,« podurja Miroslav Debelak.

Poleg službe mu največ časa vzame gradnja hiše. Po desetih letih je narejena do tiste faze, ko so se začeli vseljevati vanjo. Hiša bi bila narejena prej, toda v zadnjem letu in pol je večino časa prebil v službi in je bila hiša nekoliko na stranskem tiru. Veliko časa namenja otrokoma, štirinajstletni hčerki in devetletnemu sinu. Hčerka je v takšnih letih, da je najraje sama, veliko bere in živi neko svoje življenje, vendar se kljub

temu veliko pogovarjata in Miroslav pravi, da sta dobra prijatelja. S sinom pa imata veliko skupnih interesov. Skupaj igrata nogomet, navdušen je tudi za ribolov, kar pa ni bilo posebej težko, saj je rekla Sava zelo blizu. Kot pravi, je z otrokoma vzpostavil prijateljske stike in vse probleme skuša urediti s pogovorom in prepričevanjem. Po njegovem mnenju nima nobenega smisla, da bi probleme reševali na grob način. Zaradi njegove službe se bolj malo videvajo, ko pa so skupaj, je njihovo družinsko življenje toliko bolj razgibano. Če le je mogoče, hodijo skupaj na izlete v hribe.

Preveč idilično bi bilo, če tudi pri Debelakovih ne bi imeli problema, ki jim zadnje čase greni življenje. Tudi njihovo družino je opazil bič, ki se imenuje izguba službe. Miroslavova žena je že šest ali sedem mesecev na čakanju.

Bojan Kuntarič

Vojak Ivan Britovšek

Upam, da delo bo

Ko smo pozvonili pri Britovškovih v Slovenj Gradcu, nam je vrata odprl hišni gospodar. Za kuhinjsko mizo je stekel pogovor o vseh težavah, ki trenutno tarejo povprečno slovensko družino, izogniti pa se nismo mogli pogovoru o Teritorialni obrambi, saj je Ivan njen rezervni pripadnik.

»Po poklicu sem ključavničar, zaposlen pa sem v ETP Fecro kot vzdrževalec strojev. Naše podjetje je nastalo po stečaju bivšega Fecra in sem obdržal delo v njem. Trenutno nam gre kar dobro in se sploh ne da primerjati s tistim, kar je bilo pred stečajem. Če primerjam plače, so zdaj za več kot sto odstotkov večje, kot so bile še januarja letos. Zdaj so naredili novo sistemizacijo, ki je v skladu s kolektivno pogodbo in kmalu bomo videli, kaj nam je prinesla,« je uvodoma povedal Ivan Britovšek.

V Fecru je zdaj pet podjetij. Podjetje, kjer je zaposlen, izdeluje polizdelke za sestrsko podjetje, za zunanje naročnike pa delajo zelo malo. Njihov največji odjemalec je Nieros Fecro, ki pa veliko večino svojih izdelkov izvozi. Tako je torej dela in naročila za oba.

»Upam,« pravi Ivan, »da se bo položaj toliko umiril, da bomo lahko normalno živeli in da nas ne bo neprestano preganjal strah o izgubi delovnega mesta. V Slovenj Gradcu je zelo težko, ali skoraj nemogoče, najti takšno delo, kot ga opravljam jaz. Zato veliko ljudi upa, da se bo gospodarstvo vendarle pobralo in da nam bo šlo bolje. Že zdaj se veliko ljudi vozi na delo v sosednjo Avstrijo in če bi morebiti naše sedanje podjetje propadlo, tudi meni ne bo preostalo drugega, kot da grem s trebuhom za kruhom. Čeprav je treba vedeti, da je tudi že v Avstriji težko dobiti delo, vsaj v bližini meje, če pa bi se vozil bolj v notranjost, pa se ne izplača, ker so stroški preveliki. Možnost, da bi

si tam najel stanovanje, je najslabša rešitev, saj bi družina trpela zaradi tega.«

Čeprav je dejal, da je plača enkrat višja, kot je bila v prejšnjem Fecru in da je zaposlena tudi žena, nimajo denarja, da bi ga razmetavali. Pravi, da niti ne ve, kakšna bi morala biti plača, da bi lahko

»V Teritorialni obrambi je zdaj pomembno delo in to je všeč nam vsem,« pravi Ivan Britovšek.

Z njo sledil vsem stroškom. Vse to, kar se zdaj dogaja, presega vse meje razumnega. Z ženo sta razmišljala, da bi odkupila stanovanje, vendar sta ugotovila, da tega zalogaja ne bi mogla prenesti, saj je prevelik. Če seštevata vse mesečne stroške, jima od plače ostane bolj malo, pa tudi hčerki raste in zahtevata svoje.

Poleg tako resnih tem, kot so plače, stroški, odkup stanovanja, smo se lotili tudi bolj vedrih stvari življenja. Zanimalo nas je, kaj počnejo Britovškovi v trenutkih, ko so vsi skupaj.

»V prostem času se zanimam za marsikaj, vendar ne

morem reči, da mu kakšna stvar še posebej pritegne. Precej časa prebijemo pri ženinah starših v Dravogradu, kjer je vedno treba kaj postoriti okoli hiše in na vrtu. Zdaj so začeli nekaj dozidavati in vsake roke, ki pomagajo, so dobrodošle. Žena ima tudi precej dela s stanovanjem. Treba ga je pospraviti in sploh držati, zato vsake toliko časa odpeljem hčerki pred blok ali pa na obisk k omi, da ima žena doma mir.

Kasneje je sicer nekoliko nerad povedal tudi, da med tednom tudi sam kuha, saj pride približno eno uro pred domov kot žena. Pravi, da ne bi bilo pošteno do žene, če bi čakal, da bi ona prišla domov in začela pripravljati kosilo, tako pa je navadno že na mizi, ko vstopi v stanovanje. Seveda je on za štedilnikom sam izvrševalec ženinih idej, saj se prejšnji večer dogovorita, kaj naj pripravi in kako. Najraje pripravi jedi iz mesa, hčerki in tudi ženi pa pohvalijo njegove kuharske sposobnosti.

Zanimalo nas je tudi, če se ukvarja s športom.

»Pred leti sem se veliko ukvarjal z rekreacijo, pa sem to moral opustiti. Igral sem nogomet, rokomet in še marsikaj drugega. Na eni takšnih tekem sem si poškodoval koleno; čeprav so me operirali, se poškodba ni popolnoma pozdravila, tako da zdaj šport spremljam samo prek časopisov in televizije. Nekajkrat na leto se z družino odpravimo v hribe, ki jih tukaj na Koroškem ne manjka.«

Kot smo zapisali v uvodu, je Ivan Britovšek rezervist Teritorialne obrambe. V njenih vrstah je že kar precej časa in vprašali smo ga o njegovih vtisih v uniformi.

»V Teritorialni obrambi sem od leta 1978. Od odsluženja vojaškega roka so minili dobri trije mesece in vključili so me vanjo. V teh letih, kar sem sam v TO, je v njenih vrstah prišlo do velikih sprememb. Na začetku je bilo tudi v TO pomembno vse dru-

go, le delo ne, zdaj pa je v ospredju ravno to. Brez kričanja in groženj je delo opravljeno hitreje in bolje kot pa prej. Najbolj pa mi je všeč, da se je skrajšal čas, ki ga porabimo za posamezne dejavnosti. Spomnim se, kako smo včasih prišli na orožne vaje, pa smo ves dan sedeli in čakali, da se bo kaj zgodilo. Nato pa so nam popoldan razdelili vojaške knjižnice in odšli smo domov. V knjižnici je pisalo, da si bil na vajah, dejansko pa ni bilo nobene koristi od tega, samo nekdo je lahko poročal napredek, da je imela ta in ta enota uspešno usposabljanje. Zdaj gre človek z večjim veseljem na vajo, saj veš, da se bo nekaj dogajalo in da boš videl ali pa izvedel nekaj novega, nekaj takšnega, kar še ne poznaš. Lep primer, da so tudi ljudje spremenili odnos do TO, se kaže v tem, da je bilo treba včasih čakati nekaj ur, da so vsi prišli; zdaj je ta čas precej krajši in največ dve uri traja, da smo vsi zbrani. To velja za enoto, v kateri sem sam razporejen.

S fanti iz enote se pravzaprav vidujemo samo na vajah. Vzrok za to so naše službe, saj nekateri delajo v izmenah, ob koncu tedna je vsak rad s svojo družino. Če se slučajno srečamo na ulici, ali morda v trgovini, spregovorimo nekaj besed in spet vsak odhiti po svojih opravkih.«

Ivanovim mislim velja pritrditi, saj veliko stvari kaže, da Slovenci zdaj veliko bolj spoštujemo Teritorialno obrambo, kot smo jo pred leti. Ljudje prav gotovo čutijo, da je to res naša vojska, saj njeni častniki in podčastniki poveljujejo v domačem in vsakemu razumljivem jeziku. To pa je prav gotovo pomembna pridobitev naše osamosvojitve.

Slovesnost v Zavrhu nad Voličino

Obletnica razorožitve Zelene garde

V obilici dogodkov je nekako tiho šla mimo trinideseta obletnica razorožitve Zelene garde. To pogumno in za Slovence nadvse pomembno dejanje je v Mariboru opravil avstroogrski major in poznejši slovenski general Rudolf Maister, ki mu je pomagala skupina častnikov in vojakov. V imenu Narodnega sveta za Štajersko je prevzel tudi vojaško oblast in hkrati razglasil mesto ob Dravi za slovensko.

Med tiste, ki niso pozabili na ta pomemben dogodek, sodijo tudi prebivalci Zavrha nad Voličino, v občini Lenart v Slovenskih goricah. V njihovem kraju je general Maister preživel veliko časa in tudi pesnikoval.

Na steni Štubičeve vile, v kateri se je zadrževal general Maister, je sedanji slovenski obrambni minister Janez Janša odkril njegov relief, delo Viktorja Gojkovića. Ob tem je poudaril, da je bil Rudolf Maister ne samo tipična vojaška osebnost, ampak gre za človeka, ki je v sebi združeval vso milino slovenskega človeka in odločnost, ko je šlo za usodne odločitve...

V hiši so poleg Maistrove spominske sobe na fotografski način predstavili tudi zadnjo vojno v Sloveniji.

Ob obletnici razorožitve Zelene garde pa so v Lenartu pripravili med drugim tudi okroglo mizo, na kateri so sodelovali obrambni ministri Janez Janša, general Janez Slapar, poveljnik TO za vzhodno Štajersko polkovnik Vladimir Milošević in načelnik oddelka za domovinsko vzgojo pri Republiškem štabu TO major Janez Švajncar.

Janez Švajncar je med drugim opozoril, da imamo Slovenci čudno navado, da slavimo tiste, ki jih naprej poplujemo – nekaj podobnega se je zgodilo tudi na račun borcev NOV in njihovih sodelavcev – nato pa jih slavimo. Svoje razmišljanje je sklenil z mislijo, da si ne želi, da bi še enkrat doživeli tisto, kar se je zgodilo leta 1918.

Drago Miklavc

B. K.

S slovesnosti v Zavrhu (Foto: Igor Napast)

Od besede do besedila

V založništvu Zavoda SR za šolstvo in šport je znotraj zbirke Priporočnik vesele znanosti letos izšla tudi knjižnica **Kreativno pisanje**. Njena avtorica **Milena Blažič** v njej najprej teoretično obdeluje pojem in vrste nadarjenosti, vzpodbude v ustvarjalnosti, posebej pa se posveti literarni ustvarjalnosti.

Vsaka literarna ustvarjalnost je sestavljala iz »kreativnega in – puta« (prebiranja in pravilnega vrednotenja posameznih besedil) in, na podlagi le-tega, iz poustvarjanja. V poglavju o vrednotenju spisov piše o razmerju med slovnico in ustvarjalnostjo ter načinih pisanja mladih, predvsem učencev.

V knjigi ob tem najdemo tudi zbirko vaj. Z igro s pojmi, tvorjenjem besed, dopolnjevanji stavkov, spreminjanjem zgodbe in podobnim učencem vzpodbujamo kreativno izražanje in pisanje, spodbujamo pa tudi lastnosti t. i. divergentnega mišljenja (v skladu s teorijo J. Guilforda). Poleg ostalih lastnosti mišljenja ta teorija vsebuje tudi elaboracijo, način, ki se pri učencih najbolj razvija z individualno podporo.

Vaje so v knjigi razvrščene

po težavnostnih stopnjah; od najenostavnejših do takih, kjer si otroci bogatijo besedišče, se vadijo v pisanju domišljij spisov, v poznavanju pregovorov, aforizmov, tudi v izvornem dopolnjevanju grafitov in seveda tistih, ko po katalogu tem, snovi, tipov, motivov, stilov pišejo vse vrste literature.

Seveda nam avtorica predstavi tudi nekaj primerov besedil, ki so jih na podlagi teh vaj napisali predšolski, osnovnošolski otroci, pa tudi srednješolci, študentje in – slušateljke Univerze za tretje življenjsko obdobje.

Na koncu knjige najdemo še slovarček terminov iz literature ustvarjalnosti, avtorica pa poda še nekaj misli o razvoju kreativnega pisanja na Slovenskem (v takšni in drugačni obliki ga poznamo že več kot 150 let) in tudi navede, da je Pedagoška akademija v Ljubljani uvedla izbirni predmet kreativnega pisanja za redne in izredne študente. Knjižnica je tako nadvse uporabna za učitelje in vse, ki jih pisanje zanima, dodaten čar pa ji dajejo duhovite ilustracije Fojža A. Zormanar.

— ar

Šest novih knjig in med njimi

Prešernov koledar '92

O letu, ki je pred nami, izvemo, da bo prestopno, da ima torej 366 dni (52 tednov in dva dni) in da ima februar 29 dni. Zapisano je prav vse o praznikih, med drugim tudi to, da bo pust v torek, 3. marca, velika noč pa 19. aprila. Imeli bomo tri sončne in dva lunina mrka, tja do maja bo na vzhodnem nebu svetila danica Venera. Letu bo vladala luna, zato bo treba kar popaziti, da nas ne bo trkala, saj je bilo človeške neumnosti že prek roba dovolj v starem letu.

Iz zares pisane bere **Prešernovega koledarja 1992**, ki je ena šestih knjig letne zbirke Prešernove družbe, si lahko vsakdo izbira po svojem okusu: zanimivosti, literaturo, nekaj zabavnih in nekaj mračno resnih spisov. Najdemo tudi zapise o 140-letnici Mohorjeve družbe, zapis Toneta Pavčka ob stoletnici Danila Lokarja, spominska zapisa o Erni Muserjevi in Francetu Brenku, prispevek ob tristoletnici Guiseppa Tartinija in še marsikaj od razgledov po svetu do imenitne črtice Matjaža Kmecla Trije streli

v Cankarja.

Zagotovo mnogi med nami niso vedeli, kako je na primer nastala beseda kviz: nastala je kot popolna izmišljenka v veseli pivski družbi gledališkega ravnatelja v Dublinu na Irskem, ker je šlo za stavo. Ravnatelj je namreč stavil, da so ljudje nadvse lahkoverni in da jim je mogoče podstaviti tudi besedo, ki prav nič ne pomeni. Družčina je nato po vsem mestu po zidovih izpisala besedo kviz in naslednjega ter še veliko dni zatem so se meščani zmedeno spraševali, kaj vendar to pomeni. Odgovora niso iznašli, zato pa je beseda odšla na pot po Angliji in dobila končno tudi svoj današnji pomen – postala je vprašalnica (s pričakovanim odgovorom), ki jo posebno s pridom uporabljajo na televiziji, kjer pripravlja kviz oddaje.

Kljub pestrosti besedil v Prešernovem koledarju '92 pa se bomo spotaknili ob dodano slikovno gradivo: če naj bodo takšni koledarji v odmiku časa tudi spomin in opomnik na to, kaj se je v določenem letu dogajalo, potem je tokratno

priloženo slikovno gradivo o poletni desetdnevni vojni v Sloveniji milo rečeno pičlo in – popoloma brezbarvno. Imenitna pa je naslovnica – z reprodukcijo ženskega meščanskega portreta Fortunata Berganta.

Iz paketa knjig Prešernove družbe za branje v letu '92 sta vsaj dve posebej namenjeni ljubiteljem narave: knjiga Stanka Klinarja **Sto slovenskih vrhov** in zbornik štirinajstih prispevkov različnih avtorjev pod naslovom **Podmorski svet in mi**. V slednji je za ljubitelje skritih kotičkov Jadrana posebno bleščeč zapis dr. Emilijana Cevca o delčku obale na ustju suhega hudournika pod Velebitom, ob obali Sv. Jurija pri Senju, ki dandanes ne obstaja več. Govori o svetu lepote, ki je izginil v borih štiridesetih letih in opominja, da je najbrž v našem okolju takšnih izginjajočih biserov še veliko.

Knjiga Ferija Lainščka, ki se mu je, kot je povedal na tiskovni konferenci, na koncu zapisala kot roman, govori o ciganih v Prekmurju. Njen naslov nam je iz pesmi znan:

Namesto koga roža cveti. Avtor si je prizadeval pričarati svet prekmurskih Romov, kot jih je doživljal kot sosed, domačin, kakor jih je spoznaval skozi svoje in njihovo odraščanje in kakor se mu kažejo danes.

Miha Remec spet ponuja vstop v fantastiko s romanom **Zapiski odposlanca Zemlje**, Ivo Zorman pa se drži svoje, kot je dejal ob predstavitvi knjige, stalne teme, o času rasti in zorenja njegove generacije, zaznamovane in dozorale v času svetovne vojne. Roman **Donata** je zgodba o mladih v konfliktnem svetu, med bogom in brezbožjem, med brezpogojno vdanostjo v usodo in uporom.

Svojim rednim naročnikom Prešernova družba ob letnem paketu knjig zagotavlja tudi enajst števk za te slabe čase kar razkošne **revije Srce in oko**, s spisi, razmišljanji in literarnimi drobtinicami proze in poezije, z eseji in članki, dokumentarnimi in spominskimi besedili in z obzornikom.

Letni komplet (z revijo zastoni) stane 3584 tolarjev, po novem pa bo stal 4480 tolarjev – šest knjig in enajst števk revije. Sicer pa posamezna dela lahko kupite tudi v knjigarnah.

B. Ž. J.

140 let Mohorjeve družbe

Pomembno poslanstvo

Mohorjeva družba, majhna, vendar relativno uspešna založba, ki že sto štirideset let vztrajno soustvarja slovenski kulturnopolitični prostor, večkrat v preteklosti omejevana in odpravljena na obrobje, se je, kot kaže, vendarle otesla zapuščine preteklosti in svobodneje zadihala, sledeč osnovnemu Slomskovemu vodilu, izdajati dobre, poučne in finančno vsakomur dostopne knjige. Na samem začetku, torej po letu 1851, je družba izdajala le nekaj knjig, ki so jih v takratni terminologiji poimenovali »knjižni dar za svoje ude«, te pa so bile v glavnem le koledar in še kakšna knjiga, dve za po vrhu. Ko je bila družba še v Celovcu, je bilo izrednih knjig še malo. Leta 1919 je general Maister družbinemu vodstvu svetoval, naj se raje umakne iz Celovca na tisti del slovenske Koroške, ki bo zagotovo prišel pod novo slovensko državo, torej na Prevalje, kjer je tudi ostala do leta 1927, ko se je dokončno preselila v Celje.

Že leta 1924 so Slovenci pod fašistično Italijo ustanovili v Gorici svojo Mohorjevo družbo: fašisti namreč niso dovolili uvoza knjig iz matične države, v Celovcu pa je ostal po preselitvi le še odbor, ki je skrbel za vzdrževanje hiše, kjer je bila založba. Založbo so v Celovcu znova ustanovili leta 1947, ker so koroški Slovenci menili, da takšna založba, ki deluje pod komunističnim režimom, ne more biti več tista »prava« Mohorjeva družba.

Ekonomsko najbolj aktivna je vsekakor celovška družba, ki ima hkrati tudi najbolj razvejan dejavnost in za Slovence tudi najbolj učinkovito skrb, saj je založništvo dejansko njen manjši del delovanja.

Ko je Fran Saleški Finžgar 1923. leta prevzel uredništvo Mohorjeve družbe, je hkrati uredništvo preselil iz Celja v Ljubljano in poleg redne zbirke zelo pomnožil tudi izdaje izrednih knjig. Od takrat naprej je skoraj več izrednih knjig

kot knjig rednih zbirk. V zadnjih letih še posebej: gre za kakšnih trideset dodatnih naslovov.

Osnovna dejavnost Mohorjeve družbe je še vedno izdajanje redne letne knjižne zbirke, o kateri smo že spregovorili v eni prejšnjih števk. Zapisati je treba še to, da je bilo število naročnikov Mohorjeve družbe največje prav v časih, ko je bilo Slovincem najhuje, saj je imela ob koncu prve svetovne vojne več kot 90.000 naročnikov redne zbirke, do druge svetovne vojne med 70. in 80.000, po njej okoli 70.000, nato pa je število strmo upadalo (zaradi mnogih težav in nasprotovanj, kajkrat tudi nagajanj) do današnjih 25.000, kjer se je ustavilo.

Pri Mohorjevi družbi so optimisti: upajo namreč, da bo število naročnikov, tudi zaradi drugačne vsebinske struktiranosti, začelo naraščati.

mst

Mož žametnega glasu in levega pogleda

Ob prvem obisku Združenih držav so jima z ženo pritisnili v potna lista znano kodo 28, kar je pomenilo anatemizirana komunista. Seveda pa Montand nikoli ni bil zagrižen komunist, pač pa klasičen primer borca za človekove pravice, pa naj je šlo za umazanijo v zvezi z alžirsko vojno, za Mc Carthya ali za ne vselej čisto francosko politiko. Bil je mož, ki je posnel prve opozorilne filme o policijskih represijah, o mlinih tajnih služb in o boju posameznika za resnico. Bil pa je tudi sinonim za lepo, nežno in sanjavo, kar se je ljudem po vsem svetu vtisnilo v spomin z njegovim žametnim glasom in – francoskim šansonom. Na nek način je bil z nami ves ta povojni čas, ne glede na novi rock and roll, na prodor jazz ali Beatlese. Vselej svež, vselej nov, pa vendar nekako domač – in večern.

Zdaj nam ostajajo filmi, pisani spomini njegove Simone in njegovi šanson. Odkradel se je tiho, sredi snemanja filma, pri sedemdesetih. Nam pa ostaja ob pogledu na njegovo sliko v ušesih melodija: »C'est un chanson, qui nous ressemble... toi qui m'aime... moi qui t'aime...«

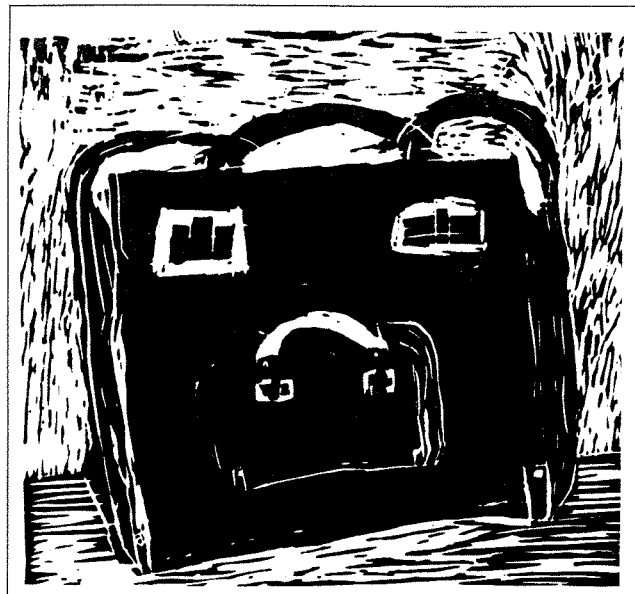
V Lamutovem likovnem salonu v Kostanjevici na Krki poteka od srede oktobra deseti grafični bienale jugoslovanskih otrok, ki bo odprt še vse do konca marca 1992.

Uveljavljena likovna prireditel, katere začetki segajo v leto 1969, organizatorja pa sta Galerija Božidar Jakac in Osnovna šola Jože Gorjup, si je v teh letih nabrala zbirko, v kateri je že več desetisoč otroških grafičnih listov. To priča o (še vedno!) tesnem sodelovanju Galerije Božidar Jakac s skoraj 300 šolami in prav tolikimi likovnimi pedagogi z ozemlja celotne bivše Jugoslavije. Na letošnji razpis se je odzvalo 153 šol.

Strokovna komisija, (ki jo je vodil dr. Andrej Smrekar), je imela veliko dela, da je pregledala 3441 prispelih grafik. Po temeljitnem pregledu je ugotovila, da 207 grafičnih listov izpolnjuje vse zahtevane pogoje in ti so zdaj na ogled. Na razstavi je poskrbljeno tudi za strokovno vodstvo.

B. K.

Deseti grafični bienale otrok

Boris Fister, Moja torba, linorez, OŠ Ivan Kovačič-Efenka, Celje

Pesmi na temo vojne

Že ob izidu zbornikov pesmi, nastalih v času druge svetovne vojne med ljudmi, se je prijel dokazana trditev, da Slovenci v stiskah sežejo po verzih tudi, če niso bili nikoli pesniki ali literarno izobraženi. Tako se je dogajalo v zgodovini z ljudsko pesmijo. Ni pa znano, kako je s podobnimi pojavi v sodobnem svetu.

Nam v uredništvu se je pokazalo sredi kratke letošnje junijske vojne in po njej, da pesem v ljudeh zmanjšuje pritisk stiske; z njo pa hkrati izražajo vse tisto, česar tisti hip in v neposrednih okoliščinah ogroženosti ne morejo pripovedovati ali izpovedovati bližnjim.

Nekatere pesmi so potem v razdalji časa, okorne in oglate, vendar pa ostajajo svojevrsna pričevanja.

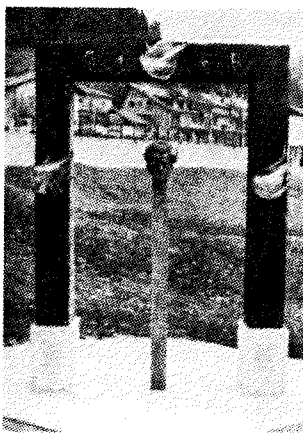
Tokrat objavljamo pesem Dušana Mevlje, našega dolgoletnega sodelavca, ki se mu je ob vojni na Hrvaškem tudi zapisala pesem stiske in gnusa. Njegovo pero je verzov vajeno, zato tudi s te plati ni bilo zadreg.

Dušan Mevlja

Hrvaški inferno

Ostrostrelcu

Brezimni, zakrinkani junak,
ki načrtno ubijaš iz zakrite zasede
nič hudega sluteče ljudi na ulici,
pozivam te, da prideš iz svoje podganje luknje,
da prideš na svetlo in se predstaviš s polnim imenom,
da ti pogledamo v tvojo ledeno dušo
in te povprašamo, čemu moriš
tako peklensko preračunljivo!
Vem, da ne boš zapustil svojega umazanega brloga,
potuhnul se boš kot črv v svojem skrališču
in nadaljeval s svojim grozljivim početjem.
Vem, da ne boš imel poguma v odprtem boju
spoprijeti se z borci, ki branijo svojo domovino.
Bog bodi milosten s teboj, kajti
tvoja podla strahopetnost je neznanska
in neznanska je tvoja hladnokrvna izprijenost.
Če boš ostal živ, se ti bodo tresle roke
kot nebogljenu strtemu starcu...
Tisti, ki si jih zahrbtno ubil,
te bodo obiskovali v morastih nočeh.
Ubijalec, ki si ubijal, boš sam ubit.
Strašnejše od smrti bo tvoje zavoženo življenje.

Pred dnevi so v Kamniku, rojstnem kraju pesnika Franceta Balantiča, odkrili njegov spomenik; s tem so se meščani poklonili umetniškemu geniju tega literata. Seveda sta tak spomenik in takšna postavitev povsem opravičljiva in na mestu. Vsekakor – humanistično gledano – veliko bolj primerna, kot je bila ona v Grahovem, kjer so kljub in navkljub oporekanju krajanov postavili pesnikov spomenik, kar je namigovalo na promoviranje domobranstva in to v kraju, kjer je bila večina za NOB!

Skupna počastitev spomina

Letošnji jubilej OF so cerkniški borci proslavili z dvema slavnostma: ob prenovljenem spominskem obeležju v Jermendolu ob cesti Lož – Stari trg – Babno Polje – Prezid in ob nagrobniku župniku Antonu Črnuglju na babnopoljskem pokopališču. Pri obnovitvah sta finančno pomoč prispevala občinska skupščina Cerknica in Gozdno gospodarstvo Loška dolina, za kar se jima zahvaljujemo.

Na travniku pri Jermendolu so italijanski fašisti 29. julija 1942. s strelnim pehotnim orožjem dobesedno pokosili enajst nič hudega slutečih vaščanov Babnega Polja, ko so kosili travo za svojo živino; v glavnem so to bili družinski očetje iz Babnega Polja, ki so morali na tako krut način zapustiti svoje žene, otroke, stare starše. Iz družine Poje, po domače Kobenckljehvi, so v košenem redu bili trije: 62-letni oče Janez ter sinova Vinko in France; slednji je bil invalid.

Naslednjega dne, 30. julija, so Italijani iz Prezida prišli v Babno Polje, vas z več kot sto hišnih števil, s seznamom

imen v rokah. Ujeli so 42 polnoletnih moških in jih odpeljali na samotni kraj, imenovan Vražji vrtec. Tam so jih vse postrelili; mnoge druge vaščane, zlasti moške, so odpeljali v italijanska taborišča, predvsem na otok Rab. Medtem so nastopile specializirane enote, med katerimi so poleg fašistov bili tudi RE – kraljevi vojaki. Začeli so pleniti po hišah vse, kar se jim je zdelo uporabno. Za njimi pa so nastopili požigalci. Z bencinom so požgali več kot pol vasi, ostalo so vaščani uspeli pogasiti. Pri Kobenckljehvih pa je zgorelo vse, v dveh dneh so popolnoma uničili družino in gospodarstvo.

Župnik Črnugelj na partizanskem mitingu leta 1943.

V Babnem Polju je s svojimi vaščani in farami 26 let preživel župnik Črnugelj in z njimi delil slabo in dobro. Imel je tudi svojo živino in s svojo sestro ter s pomočjo vaščanov obdeloval njive. Umrli je leta 1953. in po lastni želji za vedno ostal med svojimi farani.

Župnik Črnugelj ni bil samo dušni pastir svojim faranom, pač pa tudi življenjski svetovalec in prijatelj. Ljudje se ga spominjajo kot široko razgledanega človeka na področju kulture in kmetijstva, ki je to svoje znanje nesebično prenašal na vse, ki so hoteli

poslušati njegove nasvete. Skratka, bil je misijonar kulturnega in gospodarskega, ne samo verskega in cerkvenega življenja. Živel je za ljudi in jim pomagal. Razlikoval se je od mnogih drugih dušnih pastirjev. S ponosom je govoril: »Jaz nisem in ne bom biti samo duhovnik, hočem biti tudi človek, enak med enakimi«, je ob prenovitvi nagrobnega spomenika njemu v spomin dejal Tone Klančar.

Zaman so bili poizkusi predvojnih agitatorjev in strankarskih veljakov takratne Slovenske ljudske stranke, kasnejše nezadnjaške Jugoslovanske radikalne zajednice, da bi župnika Črnuglja vpregli v svoj

strankarski voz. Duhovnik Anton se je dvignil nad strankarske interese in boje. S svojo ponosno in neodvisno držo si je nakopal jezo in sovraštvo tistih, ki jim ni hotel slediti. Neupravičeno so ga tožili posvetnim in cerkvenim oblastem ter mu s tem povzročili marsikatero krivico in bolečino. Vendar, vztrajal je na svoji poti. Res je, kar je pred leti napisal domačin Jože Janež, da je župnik Črnugelj »kmalu po svojem prihodu v Babno Polje v svoji župniji ločil cerkev od države.«

V času narodnoosvobodilnega boja so se klicu zaslužene domovine odzvali skoraj vsi prebivalci teh krajev. Nikoli ne bodo pozabljena fašistična gro-

zodejstva in krvave morije. Župnik Črnugelj je tudi v teh usodnih dneh ostal zvest svojim ljudem in sebi. Odločno je stopil na sicer tvegano, toda edino pravilno pot, ki jo je nakazala Osvobodilna fronta slovenskega naroda. S svojo notranjo močjo je tolažil trpeče, pomagal in reševal, kjer se je reševati dalo, včasih tudi za ceno lastne nevarnosti. Nikdar ni izgubil vere v moč naroda in v moč osvobodilnega gibanja. Tudi v najtežjih trenutkih 1942. leta, ko je pogosto vse bilo videti izgubljeno, je dvigoval moralno ljudem in borcem ter jim vračal vero v boljše čase in končno zmago.

Fanika Škrbec

V spomin znanemu zdravniku

Prim. dr. Mirko Črnič je bil pred vojno znan kirurg v Mariboru. Nemci so ga izgnali v Srbijo, odkoder se je vrnil v okupirano Slovenijo. Vojna vihra ga je vrnila Belokranjcem, saj je kot partizanski zdravnik in kirurg delal v Civilni bolnišnici OF v Kanižarici pri Črnomlju od leta 1944 do osvoboditve.

Bela krajina je bila po kapitulaciji Italije osvobodeno ozemlje, ki je poleg tega, da je bila krepka gospodarska osnova osvobodilnemu gibanju, bila tudi sedež številnih družbenih ustanov.

Za potrebe civilnega prebivalstva je bila ustanovljena bolnišnica v Kanižarici s šestdesetimi posteljami in je oskrbovala bolniškega zdravljenja potrebno prebivalstvo, ki mu je bila pot v Ljubljano, Novo mesto in Karlovac zaprta.

Za strokovno raven v bolnišnici je bilo dobro poskrbljeno, saj so v njej delali zdravniki z dolgoletnimi strokovnimi in organizacijskimi izkušnjami: dr. Tone Cizelj – porodničar ginekolog, dr. Mirko Črnič – kirurg in krajši čas dr. Janez

Jenštrle – splošni zdravnik.

Pri delu so bile v pomoč medicinki Marija Simončič in Zora Stritar, Majda Zemljak in večje število bolničark. Kanižarica je Belokranjcem veliko pomnila in jim veliko dala. V enajstih mesecih delovanja je bilo opravljenih 3400 ambulantnih pregledov, 306 rentgenskih pregledov, 345 operacij, od teh 116 večjih. V Kanižarici so se zdravili bolniki z notranjimi in nalezljivimi boleznimi, otroci, porodnice in bolniki s kirurškimi obolenji, ponesrečenci in civilni ranjenci. V bolnišnici je našlo pomoč tudi 84 otrok, ki so se ranili s strelnim orožjem in se zazdravili s hudo stopnjo invalidnosti.

Bolnišnica je delovala v izredno težavnih razmerah: primanjkovalo je zdravil, obvezil, instrumentarija, hrane in perila. Kljub temu je zdravstveno osebje z veliko požrtvovalnostjo in znanjem vzdrževalo primerno stopnjo strokovnosti.

V Kanižarici so se odlike dr. Črniča kot kirurga in človeka polno uveljavile. Opravljal je

naporno ambulantno delo in redno operiral. V prostem času je študiral poglavja iz vojne kirurgije ali pisal strokovne in jezikoslovne članke za Zdravstveni vestnik, ki je izhajal v partizanih. Bil je človek krepkega zdravja, premočrten, odkritosrčen, odločen, neuklonljiv in borben. Imel je velik smisel za lepoto in humor. Svojim sodelavcem je mimo drugega posredoval ljubezen in spoštovanje do materinega jezika.

Črnič bo ostal zapisan med znamenite Slovence zaradi njegovega deleža v slovenskem jezikoslovju, saj je bil izviren in pomemben soustvarjalec slovenske zdravstvene besede.

Metličani so se svojemu rojaku dr. Črniču v znak zahvale in priznanja oddolžili 107 let po njegovem rojstvu s postavitvijo spominske plošče na njegovi rojstni hiši 26. novembra 1991.

Zora Konjajev

Bolniška soba v bolnišnici Kanižarica.

»Pluralizacija medijev« še kar traja

Če je že komu ušlo iz spomina: letos spomladi se je g. Lojze Peterle kot predsednik vlade v skupščini avtoritativno zavzel, da bi iz republiškega proračuna zagotovili 28,8 milijona dinarjev – za »pluralizacijo medijev«. Sklenjeno – storjeno: 20 milijonov je dobil časopis Slovenec, katerega družabnik je eden izmed petih članov Predsedstva Republike Slovenije, g. Oman. Da, prav tisti Oman, ki se v svoji stranki zaveza za ukinitve zaprtih kuvert. Pa to še ni vse. Nadaljnjih sedem milijonov je bilo poklonjenih d.o.o. Magellan. Mogoče se še nekateri Slovenci spomnijo javne polemike (Bavčar, Korzika ...) v zvezi z visokimi honorarji in podobnimi rečmi. Izdajali so tudi časopis Demokracija (šefi: Bavčar, Janša), ki je napravil prav toliko izgube, kolikor jo je pokrila Peterletova »pluralizacija«. Časopis TV-15 je prejel le drobec tega bogastva – 1,8 milijona dinarjev – miloščino, čeprav objavlja tudi uradna (in ne strankarska) sporočila, pomembna za upokojece, invalide, internirance, rezervne vojaške starešine in podobno.

Pa se najde Ivo Zajdel in v Sobotni prilogi Dela 30. novembra 1991, v pismih bralcev, poleg Slovenca mimogrede ošvrkne še TV-15 (prosto po tistem Katovem vzkljanju v rimskem parlamentu: Kartagina mora pasti!). In zapiše: »Vse poletje sem poslušal o Slovincu same kritike. Konec avgusta je Slovenec porabil ves denar, ki ga je dobil od slovenske vlade in je bil namenjen za tako imenovano pluralizacijo medijev (za protitež je tudi partizanski časopis TV-15 dobil precej denarja). Časopis je bil tik pred propadom, saj se je njegova naklada vrtela okrog borih 10.000 izvodov (propagirali so jih 80.000).«

Precej denarja – za TV-15? Kot protitež Slovencu? Kaj pa zapravljeni denar za Demokracijo? Ta, kot kaže, Zajdelo ne skrbi prehud.

Sicer pa »pluralizacije medijev« še ni konec. Jože Smole je 20. novembra v republiški skupščini spomnil poslance nanjo s poslanskim vprašanjem.

Razprava o razdelitvi proračunskih sredstev za pluralizacijo medijev se je na seji 11. septembra 1991 končala s sprejetjem naslednjega sklepa. Citiram: »Družbenopolitični zbor nalaga Izvršnemu svetu Skupščine Republike Slovenije, da najkasneje v 14 dneh javno objavi Kriterije za uporabo proračunskih sredstev za pluralizacijo medijev in objavi javni razpis za pridobitev uporabnikov teh sredstev.«

Dne 29. oktobra 1991 sem na predsednika našega zbora, dr. Ludvika Toplaka, naslovil pismo z vprašanjem, kaj je bilo storjenega v zvezi s tem sklepom. Predsednik dr. Ludvik Toplak mi je takoj, 6. novembra, korektno odgovoril (citiram glavni del odgovora): »Obveščam vas, da do današnjega dne nismo sprejeli odgovora Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije v zvezi z omenjenim sklepom. Smo pa Izvršni svet ponovno opozorili na sprejeti sklep in zahtevali odgovor.«

Ugotavljam torej, da sklep,

ki ga je družbenopolitični zbor sprejel 11. septembra, 1991, ni bil uresničen do 6. novembra. Rok pa je bil, kot vemo, 14 dni in bi ga torej izvršni svet moral uresničiti do 26. septembra 1991. Očitno ga še do danes ni upošteval. Gre za resno zadevo. Očitno izvršni svet ignorira stališča skupščine Republike Slovenije. Za takšno obnašanje

je odgovoren predsednik Izvršnega sveta, gospod Lojze Peterle. Menim, da smo dolžni zagotoviti odgovoren odnos izvršnega sveta do sklepov skupščine.

Namesto komentarja le tele misli:

Nihče nima pravic strankam prepovedovati, da imajo svoje medije, vendar morajo te me-

dije postavljati na noge s strankinim denarjem, s prispevki svojih podornih članov doma ali v tujini. Tudi tombolo lahko organizirajo za to ali pa prodajo srečke. Denar davkoplačevalcev pa ni zbran zato, da bo imela ta ali ona stranka svoj časopis, ampak zato, da bomo z njim podpirali javne projekte, ki koristijo večini davkoplačevalcev.

Usoda denarja, ki ga davkoplačevalci plačujemo od svojih

mezd, ne more (ne sme) biti prepuščena zgolj volji in apetitov vladajoče koalicije, temveč mora biti nadzorovana bolj, kot je bila v preteklosti. Kajti, če se bo demokracija nadaljevala tako, kot se je začela, potem ji v prihodnje slabo kaže. Še slabše se obeta davkoplačevalcem, kajti nova država ne bo potrebovala manj denarja. V začetnih letih kvečjemu več.

V. B.

Obisk borcev iz Manzana

V soboto, 23. novembra, je izolske borce obiskala osemčlanska delegacija ANPI-ja iz Manzana v Furlaniji. Z njimi že skoraj tri desetletja gojimo zelo dobre prijateljske odnose. Delegacijo je vodil njihov predsednik Marko Seffino. Tovariši iz Furlanije so res pravi prijatelji: prišli so s štirimi avtomobili, polnimi oblaci, večinoma novih, za begunce iz Hrvaške.

Ob izročitvi paketov na sedežu občinske organizacije Rdečega križa jih je sprejel predsednik Občinskega odbora ZB NOV Izola, ki jim je zaželel dobrodošlico in se jim zahvalil za njihovo dejanje, prav tako (v imenu Rdečega križa in beguncev) sekretar Občinskega odbora Anton Juriševič; le-ta jih je v kratkem nagovoru seznanil z begunstvom v Izoli.

Srečanje se je nadaljevalo

na ravni obeh Občinskih odborov v prostorih Gostinske šole. Tukaj je goste pozdravil tudi predsednik izolske občinske skupščine, gospod Zvonko Grahek.

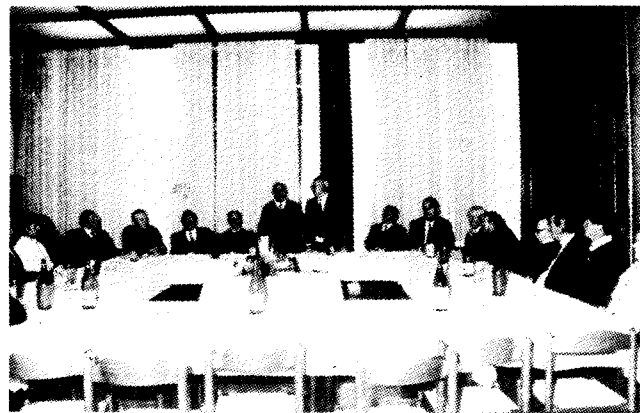
Izolani zelo cenimo njihovo pomoč, ponujeno v pravem času, je dejal in jim podaril v spomin umetniško sliko. Predsednik ANPI-ja Seffino se je zahvalil za darilo in topel sprejem ter prosil za našo razlago razvoja dogodkov tako v Sloveniji kot na Hrvaškem in z vlogo Jugoslovanske armade v bojih na Hrvaškem. Dogajanje pri nas, njihovo medsebojno povezavo in prepletenost, izvor, vzroke in njihove posledice je tako v kratkem uvodu zelo dobro v italijanskem jeziku prikazal Gino Gobbo-Nerino.

V razpravi, ki je trajala dobri dve uri in v kateri so sodelovali člani obeh strani, se je pokazala enotnost stališč.

Gostje se se z nami strinjali, da je edina pot za rešitev krize takojšnja prekinitev ognja na vseh bojiščih, začetek političnih pogajanj, priznavanje suverenosti republik, nedotakljivost notranjih in zunanjih meja, vzpostavitev demokratičnih režimov in priznanje pravic na evropski ravni vsem manjšinam, brez izjeme.

Ob upoštevanju razprave, še zlasti besed tovarišev Seffina in Zanuttija iz Manzana, bosta obe organizaciji sestavili skupen program poglobljanja odnosov na političnem in tudi na kulturnem ter ekonomskem področju, ki bo sprejet na prvem naslednjem srečanju. Da bi vezi postale tesnejše in uspešnejše, smo se dogovorili, da bomo v naslednji fazi vključili v delo in sodelovanje župana obeh strani.

Bruno Klančič

O letu, ki je za nami

Skromnost postaja vse večja čednost

Za nami je v marsičem prelomno leto. Leto, ki si ga bomo zapomnili po številnih ne tako nepomembnih dogodkih, ki so že ali pa še bodo krojili našo usodo. Soočili smo se z vojno, kratko sicer, posledično pa še kako odločilno. Srečali smo se in se vedno bolj s socialnimi težavami in naš novi tolar, žal, postaja vse manjši, pa tudi mošnjček je iz dneva v dan skromnejši. Brezposelnost je na pohodu, vladna kriza že dodobra sili iz poslanskih klopi. Mali človek je vse bolj v primežu preživetja in kaj malo razmišlja o privatizacijah in denacionalizaciji, pa zato bolj o pravici do splava.

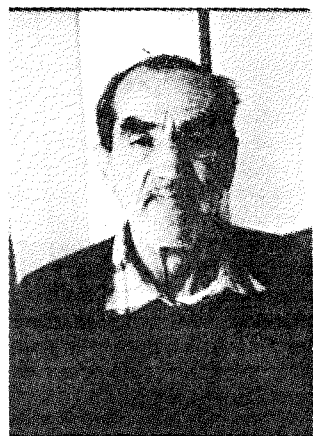
Bilo je burno leto, veliko lepega nam je natrosilo, kljub upravičeni črnoglednosti smo bogatejši za mnogo stvari, pa tudi priznanje se nam svita na obzoru naših težav, ki smo jih sicer pričakovali.

In kaj o letu, ki je za nami, mislijo nekdanji borci, ljudje, brez katerih zagotovo ne bi imeli vsega teka, kar nam je prineslo tudi to leto? Razočaranja se pletejo po mestih in vaseh, a tudi radost klije in ni je malo.

Jolanda Kajfež, iz Nove Gorice: »Življenje je postalo izredno drago. Vsak dan postaja dražje. Dražijo pa se najbolj tiste življenjske potrebe, ki jih najbolj potrebujemo. Imam srečo, da meso, zelenjavo in marsikaj drugega dobim pri starših. Kupujem samo mleko, kruh, sladkor... Moja plača tajnice zadostuje le za ogrevanje hiše. Tudi za obleke veliko prihranim, saj mi mama, ki je šivilja, vse sešije. Prav tako hčeri in možu. Samo z mojo plačo ne bi mogla živeti. Naša vlada bi morala narediti kaj, da bi to divjanje cen osnovnih življenjskih potrebščin zaustavili. Bojim se, da bo tudi pri nas vse več revežev...«

Ciril Lovše iz Dravograda: »Upokojen sem od leta 1961, in sicer zaradi posledic rane, ki sem jo dobil v partizanih. Moja pokojnina je še kar dobra in mi omogoča dokaj normalno življenje, čeprav je težko povedati, kaj je normalno ali nenormalno življenje. Tudi žena je upokojena in večjih problemov nimava. Stanovanje sva kupila že leta 1961 in vanj sva vložila ogromno denarja. Vsi trije otroci so pri kruhu, tako da večjih problemov ni. Mislim, da nam novo leto ne bo prineslo nič dobrega. Preveč je strankarskih bojev, katerih bistvo pa ni nič drugega kot boj za fotelje in privilegije. Veliko strank obtožuje komuniste, da so krivi

za sedanjí položaj, mislim pa, da so krivi sedanjí oblastniki. Pod komunistično oblastjo res ni bilo vse v redu, vendar so naredili tudi veliko dobrega. S časopisom in njegovo vsebino sem zadovoljen in po mojem mnenju najbolj objektivno opisuje dogodke pri nas. Z ženo ga oba prebereva, včasih ga v roke vzamejo tudi hčerke in zetje.«

Alojz Kravanja iz Krajevne skupnosti Moše Pijade Maribor: »Nihče ni pričakoval, da bosta tekla med in mleko in tudi ne, da bo čez noč bolje. Na to smo bili pripravljeni. Nismo pa slutili, da bo čez noč izničeno vse, za kar smo se borili, v kar smo verovali. Še več: večina borcev je na robu obstanka. Prejemki so več kot nični, tu in tam celo smešni. Stiska se več, zlasti v mestih, kjer si povsem odvisen od tistega, kar kupiš. Stanovanjske obveznosti so naravnost never-

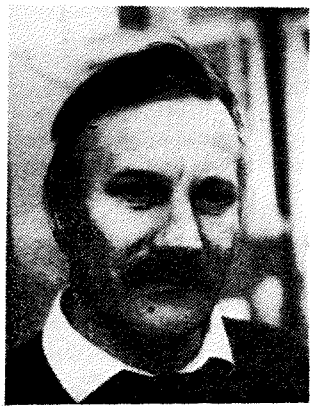

jetne, računi za elektriko pika na i. Olajšav ni več, zdravstvene participacije marsikdo ne zmore. Avtu se človek lahko odpove, kruhu ne. Ni še tako dolgo, ko so ljudje še bili srečni: pojdite sedaj med borce, med ljudi nasploh...!«

Milan Vičar iz Ormoža: »Nisem socialni problem, lahko pa zanesljivo trdim, da se večina ormoških borcev že sprehaja po robu preživetja.

S tem pa nočem reči, da tudi nama z ženo ne gre vedno slabše, kljub temu pa sem ponosen, da sem bil to, kar sem pač bil. Veste, manjka nam strpnosti, to obtoževanje nikamor ne vodi, dejal bi, da zapravljamo prepotrebno energijo. Obnove gospodarstva se lotevamo prepočasi, kar nekam obotavljajoče, vse drugo nam je pomembnejše. Recimo preimenovanja ulic. Ali to res ne more počakati na druge čase? Protikomunistična histerija, izničevanje vsega, kar je bilo pred volitvami, vse to se nam bo še otepalo. Mi vendarle izhajamo iz neke tradicije, ki tudi v Evropi, kamor se tako trudimo, veliko pomeni.«

Tomo Krže, Nova Gorica: »Živim v bloku. Skoraj celo plačo porabim za stalne, obvezne stroške: ogrevanje, voda, elektrika, topla voda. Na to pride še hrana. Vse moramo kupiti. Kruh in mleko ter seveda meso so predragi. Nič bolje ni z zelenjavo in sadjem. Skrbim, da imam dovolj vitaminov, toda s hrano ne razsipamo. Samo z mojo plačo ne bi mogel preživljati družine. Dobro, da je žena v službi. Imava še dva neprekrbljena otroka, starejša hčerka pa že sama zasluži. Na zabavo ne mislimo veliko. Največkrat je to TV. Na kosila v gostilne ne hodimo, prav tako tudi ne na zabave in podobno.

Franjo Krpač iz Dravograda: »Leto 1991 je bilo po mojem mnenju slabo leto, zato pa sta kriva slabo gospodarjenje in nepravilna politika. Zdaj nam očitajo, da smo mi slabo delali, vendar pa dela sedanja oblast še veliko slabše, kot smo mi. Motijo me tudi zelo dolge razprave v skupščini, ki kažejo, da se ne morejo prej dogovoriti, kaj naj bi naredili. Boli me tudi to, kar se dogaja na Hrvaškem; Združenim narodom in Evropski skupnosti zamerim, da temu ne naredita konec. Prihodnje leto bo bolje samo pod pogojem, če se bodo gospodarstveniki povezali s tujino in da bomo lahko izvažali. Če pa izvoza ne bo, bodo stvari slabše, kot so bile letos. Oba z ženo natančno prebereva časopis in sva z njim zadovoljna, pregledajo pa ga tudi mladi in najdejo zanimivo branje. Bilo bi mi zelo žal, če bi ga prenehali izdajati, ker je pri nas pravi družinski časopis. Na nedavni seji občinskega odbora smo

razpravljali o TV-15 in se dogovorili, da bomo povečali našo članarino, tako da bi lahko 20 odstotkov tako zbrana denarja vplačali v časopisni sklad.«

Marija Hribšek iz Slovenj Gradca: »To leto me je razočaralo, predvsem zaradi vojne. Prav tako nisem pričakovala, da bo v gospodarstvu tako zaškripalo. Za upokojence je bilo to leto varčevanja, saj nas večina dobi le toliko, da smo lahko ob skrbnem obračanju denarja preživeli iz meseca v mesec. Prizadelo me je tudi to, kako nekateri skušajo vse, kar je v zvezi z narodnoosvobodilnim bojem, razglasiti za negativno in upravičiti narodno iz-

dajstvo. Svoja najlepša leta smo pustili v gozdu, zdaj pa nam skušajo dokazati, da smo to naredili brez prave potrebe. Za prihodnje leto se mi zdi, da bo še slabše, kot je bilo letošnje. Sicer pa bomo videli, čas namreč prinese svoje. TV-15 rada berem, čeprav se mi zdi, da je zadnje čase v njem preveč politike in premalo dogodkov, zgodb in doživetij iz vojne.«

Viktor Juvan z Raven na Koroškem: »Že od nekdaj sem navajen na skromno življenje, zato me letošnja kriza

ni tako prizadela. Boli pa me, da nekateri tako zaničujejo nekdanje čase, saj nam ni šlo tako slabo, kot hočejo dokazati nekateri. Včasih sem v enem tednu opravil osem ali devet delovnih dni, toliko je bilo dela. Zdaj pa delavci čakajo, da mojster prinese listek, kaj je treba narediti in se skoraj stepejo, kdo bo delal. Nobenih znamenj ne vidim, da bi bilo prihodnje leto kaj boljše. Časopis mi je sicer kar všeč, le da je preveč politike v njem. Pogrešam več člankov o dogodkih iz vojne. Tudi članki o vojnih dogodkih so napisani tako, da ene lahko bereš, drugi pa niso užiti, kar je odvisno od avtorja, ki ga napiše.«

Alojz Horjak z Raven na Koroškem: »Če bi leto sodil po svojem zdravju, je bila prva polovica leta kar v redu, druga polovica pa je bila slaba, saj mi življenje grenijo posledice kapi, ki sem jo preživel leta 1988. Posledice pa so mi pustile tudi vojna leta, to je vojno ujetništvo in kasneje partizanščina. Tudi prva povojna leta niso bila rožnata, saj smo delali vse, kar je bilo treba. Od prihodnjega leta pa si kljub temu, da sem optimist, ne obetam nič drugega. Za politično življenje lahko rečem samo to, da ni takšno, kot smo pričakovali; preprosto povedano, ni ta pravo. Časopisa ne morem več brati sam, ker mi je opešal vid in mi tudi povečevalno steklo ne pomaga več, zato mi ga prebira žena. Z njegovo vsebino pa sem kar zadovoljen in mislim, da bo velika packarija, če bi ga res ukinili. Menim, da takšna oblast, ki ne zna razlikovati dobro od slabega, ni dosti vredna in današnja oblast je takšna.«

Stanko Golob iz Ormoža: »Bil sem oficir, šofer, varnostnik in pristal v pokoju s skromno pokojnino, s katero pravzaprav ne vem kaj početi. Meso je razkošje. Dejalo bi, da spadam med nižje sloje prebivalstva, a ti so, vse tako kaže, prepuščeni sami sebi. Nezaposlenih je vse več in tudi zanje se nihče preveč ne trudi. Gremo se tržno gospodarjenje, ni pa nikakršnih varovalk, ki bi preprečile popolno obubožanje že kar precejšnjega dela ljudi. Še tisto enkratno pomoč so nam bor-

cem ukinili. In zdaj premišljam: zapravljal sem mladost kot kurir, sestro so mi ubili Nemci, po nas pljujejo, oponašajo nam denar, te bedne pare... Smo res zaslužili vse to?«

Leopold Boštjančič iz Limbuša pri Mariboru: »Niti v sanjah si nisem predstavljal, da bo kdaj prišlo do tega, kar doživljam. Razočaran sem, žalosten, v meni tiči občutek prevaranosti. Bolj kot kdajkoli pazim na vsak dinar, pri hiši je le moja pokojnina, krepko je treba računati. 1948. leta sem posestvo, pet hektarov in pol, z gozdom

vred, podaril zadrugi. Iz idealizma, da bi nam vsem šlo bolje. Sedaj nimam ne zemlje, ne denarja in še očitke moram nenehno poslušati, očitke, ki meje že na zaničevanje. Poglejte, zdaj hočejo spremeniti imena ulic, zbrisati vse, kar le malo diši po našem boju. Sprehodite se med limbuškimi borci pa ne samo med njimi: tudi drugi bi vam povedali kakšno trpko!«

Franček Zidarič iz Pušenec pri Ormožu: »Bil sem nemški vojak, potem borec prekomorskih brigad. Ni nam bilo dobro ne prej, ne pozneje, a zdaj gre strmo dol. Bil sem

železniški čuvaj. Pokojnina je skromna, izdatki precejšnji. Med našimi prekomorci je še najbogatejši tisti, ki ima fička. Ne pritožujem se, vendar me ta gonja proti borcem strahovito moti. Mar se vsi ti ljudje, ki to počnejo, res ne zavedajo, da bi bilo marsikaj drugače, če ne bi vzeli pušk v roke? Pa tudi tega, da nas Evropa čudno, kar nekam nezadovoljno gleda? Komu bi se radi prikupili? Sedaj imamo tolar. Lepo ime za denar, a ta denar žre inflacija. Inflacija pa najbolj pogublja nas, siromake. Draginji kot da ni videti konca.«

Pripravil Bojan Kuntarič, Milenko Strašek in Jani Alič

Tehtnica

Zgodilo se je v času mojega večmesečnega pohajkovanja po mestu. Bil sem namreč »na raspoloženju«, kar v tedanjem času ni bila redkost. Goli otok je rad sprejemal jezikavce, ki so bili po mnenju tedanje oblasti nujni za prevzgojo; socializem je potreboval »usmerjene« drzavljane, ki niso dvomili v pravilnost tedanje Titove poti in razvoj zadrug, ki so se razrasle kot plevel po njivah.

Seveda pa so kadrovske večkrat našli delo tudi za nas, ki smo bili zaslužni zaradi dolgoletnega partizančenja, nepotrebni pa v oblastnih forumih, saj so bila naša stališča ocenjevanja socializma nasprotna. Tudi Jugoslovanska armada ni ponovno sprejemala takega kadra, katerega

ko dobil, čeprav jih ni bilo malo, ki so iskali prav njega, ko pa je bila glavna malica, čas zasluženega odmora, tam okoli desete ure, sem Staneta jaz nadomeščal in zanj prevzemal vsestranska naročila. V tem času so tudi katakombe kleti oživele, saj je vesoljno sodišče prihitelo na zaslužen kavico ali na kaj »konkretnega.«

Ko sem prvi dan nadomeščal Staneta, je kmalu v sobo pokukala neka simpatična glavica in na hitro vprašala po Stanetu. Povedal sem, da ga ni in ga jaz nadomeščam. Po vsej sili pa je hotela vedeti, kdaj pride, saj mora govoriti le z njim. Povedal sem, da to pač ne vem, kajti odšel je na pot s triciklom in to po vsej Ljubljani. Komaj je odšla, že je prišla druga, tretja in še katera, vsaka zaskrbljena, če danes ne bo Staneta. Kaj pa

vi okoli vage so bili popisani z vsakovrstnimi imeni in podatki teže, ki so jih imela ta ljuba bitja. Spoznal sem, da je vsaka zadovoljna, če sem napisal podatek, da je izgubila nekaj dek, gramov, če pa je bilo že okoli kile, pa je bilo že skoraj narodno veselje. Moški, ki so se opazno redili zaradi piva, bi take podatke imeli popolnoma za nepomembne, še najmanj pa bi se našel kdo, ki bi zaradi izgube nekaj dek povabil na kavico ali pijačo. To se je dogajalo le pri dekletih, ki so neumorno pazile na linijo, seveda ne na partijsko, ki jim je bila deveta briga.

Pa mi je šinila ideja, da jim veselje lahko povečam, vsaki z malo spretnostjo prevare. Pod visečo desko vage, kjer sem nalagal uteži, sem zabil štiri žebličke, na katere sem obesil majhen izvijač. Ta je

sodiščem in še pravočasno sva se pojavila pred okencem, kjer je uslužbenec nevoljno sprejemal zadnje pakete v njegovi zmeni. Ko je Stane izročil paket uslužbencu, ga je ta jezno zavrnil, kajti paket je za pol kile prekoračil dovoljeno težo. Na Stanetovo začudenje je bila pri vseh paketih enaka prekoračitev in zato sva pakete ponovno natorčila na tricikel, jih zapegljala nazaj na sodišče in jih tam pustila v veži, pod nadzorstvom vratarja.

Ko so na pošti zavrnilo drugi ali tretji paket, se mi je posvetilo. Izvijač! Madonca, pozabil sem odstraniti žebličke in je zato bilo vse narobe! Seveda bi to Stane takoj ugotovil, pa sem ga prehitel. Da grem po neko knjigo v ekonomat, sem mu rekel, tam pa hitro vago »popravili«. Z neko nepomembno knjigo sem

Verjetno bi bila gromozanska škoda, če bi za vedno utonili spomini na številna doživljaja iz življenja, še posebno tista, ki so kdaj sprožila smeh. Ta je posebej potreben, zlasti sedaj, ko si že neredki v sveti jezi pulijo lase, seveda, če jih sploh še imajo. Smeh je nalezljiv, znanstveniki pa priznajo, da je smeh zdravilo. V sedanjih časih, ko je zdravstvo tako drago, vam ga priporočam tudi jaz...

Največkrat beremo posamezne utrinke spominov iz vojnih časov; jaz pa bi vam rad povedal tudi kakšnega poveljnika, in to vselega, da se boste v teh prazničnih dneh tudi vi nasmejali. Take prisrčne obroke duhovne akupunkture v daljnih vzhodnih deželah sprejemajo vase že tisočletja. Ker pa stopamo v Evropo, nas nihče ne bo želel sprejeti medse, če bomo kislih obrazov, če bomo renčali med seboj in še po balkansko rožljali z maščevanjem in orožjem....

Igor Križanovski

se je v tistih letih komaj rešila.

Tako so mi po nekaj mesečnem čakanju našli novo zaposlitev in to na sodišču sredi Ljubljane. Zaposlil sem se v ekonomatu, kjer naj bi izpraznil nekaj skladišč nepotrebnih, odsluženih map in nekaj tisoč tiskovin, ki so segale še iz časov samega rajnega Franca Jožefa. Moj šef je bil visok, kot trlica suh, a blage duše, podoben temu prašnemu arhivu; v spodnjih, kletnih prostorih sodišča je menda preživel vso delovno dobo. Tudi obrabi drugih uslužbencev so imeli podobno bledo-sivo patino; videti so bili bolj kot stari zaporniki. Počasi so urejevali, kdo bi vedel komu potrebne spise, največ pa iskali arhivsko gradivo za potrebe sodišča in zemljiške in ostale listine, ki so bili shranjene v kilometrskih prašnih policah. V teh labirintih si moral biti res »doma«, da si pravočasno kaj najdel. Tu so bile delavnice raznih obrtnikov, potrebnih sodišču in tudi snažile so tu imele svoje prostore.

Na koncu teh zavrtih kletnih hodnikov pa je bil bife. Tu je bilo največkrat kot v panju, kresale so se debate, ob katerih je mimogrede minila ura, seveda pa so se pri tem zvrščale kavice in praznili kozarci. Nema lokrat so se prav tu končale debate z advokati, ki so delovali po vsem sodišču, tudi sodniki so tu radi delili pamet, ob vsem tem je bilo slisati žvrgolenje »administrativne« moči, administrator, tipkaric, tajnic in toženih strank, največkrat ločitenih razprav.

Zaradi denarnih sušnih razmer sem jaz sem prihajal največkrat le po kozarec vode, saj so mi prašni akti in formularji izsušili grlo, da sem dihal kot riba na suhem.

Edini v tem delu ekonomata je bil Stane, ki je imel nekakšno kurirsko službo; prinašal in odnašal je dokumente v sodne prostore, odhajal po malice, razvažal pakete, v katerih so bili zvečine formularji za sodišča, raztresena po vsej Sloveniji. Poleg tega pa nam, ki smo bili v podzemlju, služil za živ stik s svetom. Njega si največkrat tež-

ima Stane opraviti z njimi, pa ni hotela črhiti nobena.

Pa se je le ena že ob koncu malce opogumila in odkrila, zakaj tako potrebuje Staneta. Ta mamreč že po dolgi tradiciji tehta dekleta, ki so zaradi skrbi za svojo postavo začela s shujševalno kuro. Stane jih je tehtal na tehtnici za pakete, za to uslugo pa je bil nima lokrat povabljen na silce, kajti kave ni maral. Seveda sem se čedni deklici, administratori, ponudil, da to zvrst storitev lahko mimogrede opravim tudi jaz. Pristala je in iz oči so ji švignile iskricke zadovoljstva, ker je od zadnjega tehtanja izgubila skoraj tričetrt kile.

Povabila me je na kavico, toda odklonil sem, saj sem zdaj zdaj pričakoval, da se vrnejo sivi uslužbenci, ki niso preveč radi videli, da je še kdo drug motil mir teh prostorov. Po nekaj dneh pa se je že na veliko razvedelo po sodišču, da v ekonomatu tehta dekleta zgovoren nov član ekonomata in da mimogrede pove še kakšen vic, ki so začeli krožiti po sodišču. Ob malici so se zdaj obiski in nova poznanstva vrstili ugled mi je rasel in tudi kavic sem popil toliko, da sem videl vse črno okoli sebe. Prej neznana kislina v želodcu me je začela mučiti in prešel sem raje na pelinkovce in drugo pijačo.

V mojem suhem, dolgočasnem opravilu s porumenelimi akti, vsemogočimi formularji je posvetila nova iskra veselja do dela, ki pa je bilo zoženo na tiste pol ure, ko sem imel celo procesijo obiskov. Zido-

neviden izpod deske dovolil, da je bila sleherna oseba za pol kile lažja. Seveda sem moral biti pri tem novem tehtanju spreten in sem nekaj časa na samem vadil. Kmalu pa sem postal pravi hitrorokec in okoli mene se je vrtelo še več simpatij. Nema lokrat so se dekleta kar čudila, da so dosegla novo težo po tako hitrem hujšanju.

Vse to vaganje bi se morda veliko še do danes, če ne bi posegel vrag s svojimi prsti. Sredi nekega uspešnega vaganja je vstopil šef. Mrko je pogledal tovarišico, ki je izginila kot kavra. Kaj pa je hotela, me je vprašal. Prišla je vprašat za Staneta. »Da, Staneta, jih je razvadil, da se hodijo vagat«, je rekel, »čeprav sem prepovedal, da hodijo nepovabljeni v te prostore. Nekoč mi je že zmanjkalo čisto nov dežnik...«

Tiho sem zapustil prostor in se vrnil h gori odpadnih map. Ko pa sem zopet prišel v prostor šefove pisarne, sem zagledal vrlega Staneta, ki je pakiral formularja v lične kartonaste škatle. Natančno jih je vagal, po potrebi dodajal, odzema, tako kot so dovoljevali na pošti. Ko je navalgal vse pakete, jih je znosil na dvorišče, kjer ga je potrpežljivo čakal tricikel, ki se je ob gromozanski teži kar sesedel. Zato me je zaprosil, če mu pomagam porivati tricikel do pošte, kajti takole naloženega je vražje težko voziti.

Ura se je nagibala drugi uri, ko je bilo moje službe že konec, a sem pristal. Pošta je bila še kar blizu, kmalu za

zatem pohitel mimo vratarja in se mencaje opravičeval.

Drugega dne je Stane temeliito pogledal mehanizem vage in ugotovil, da je vaga zaradi silne uporabe žensk, ki »tako nerodno, po gosje, stopajo izven ležišča«, takole odpovedala. Vprašal me je, če sem katero vagal. Potrdil sem in tudi rekel, da mi je zdaj šef prepovedal, da še katero spustim na vago.

Nekaj dni so dekleta še moledovala, a sem se držal strogih navodil. Verjetno bi popustil, toda v tem času sem že končal svoje delo in delovno mesto na sodišču.

Venec

Iz radovednosti sem pred dnevi pokukal v naš poštni nabiralnik in med številnimi nič kaj ljubečimi položnicami našel skromen listek s sporočilom, da je umrl naš član in da bo pogreb v sredo. Kaj več menda o njem ni podatkov, ker se je nedavno doselil nekje iz juga naše širne domovine.

Kot ponavadi naj bi pripravil pogrebni govor, za katerega podatke naj bi si očitno priskrbel sam.

Takoj sem ugotovil, da je danes sredi v seveda pogreb, saj je listek s sporočilom ležal v nabiralniku že dva dni. Odhitel sem na avtobus, ki vozi na pokopališče in v zgodnjem dopoldnevu poiskal vežico našega pokojnega člana. Zvedel sem za uro pogreba; bo popoldne, kar je

Usodni priimek

Ta zgodba sega v leta, ko sem postal sekretar v glasbeni šoli sredi Ljubljane. V tem kolektivu sem spoznal profesorico, ki je imela isti priimek kot jaz, kar je bila prava redkost in prvi primer v mojem življenju. Po nekaj dneh mi je povedala, da se je o meni pogovarjala s svojim možem, ki je zdravnik na nevrološkem oddelku. Prav rad bi se menda pobliže seznanil z menoj. Posebej bi rad spoznal moje poreklo in pot emigranta, kar sem seveda rade volje pristal.

Po nekaj dneh sem se napotil v glavno bolnico, poiskal nevrološki oddelk. Grozd bolnikov je v vso silo pritiskal na sprejemno okence. Po dolgem prerivanju sem končno brez nekaj gumbov na plašču le prišel pred okence, kjer je na drugi strani gosposdaril beli angel. V strogem tonu je od mene zahtevala zdravstveno knjižico ali napotilo od terenskega zdravnika. Vsega tega jaz nisem imel, zato seveda stvar ni šla enostavno.

Vprašala me je, kaj bi rad, pa sem odgovoril, da bi rad govoril z doktorjem Križanovskim. Prav, kako se piše te, je uradno nadaljevala. Križanovski. To vem. Vi, kako se piše te Vi? Zopet sem ponovil in po nekajkratnem ponavljanju se ji je končno posvetilo, da se tudi jaz pišem enako kot njen zdravnik. Že izmučena od vprašanj me vpraša, če sem njegov brat. Da zopet ne bi na dolgo razlagal, sem potrdil in okence se je zaprla, sestra pa je odšla. Kmalu se je na okencu pojavil sam zdravnik in me začudeno opazoval. Ko pa sem mu povedal, da sem na glasbeni šoli sekretar, se je

tudi njemu posvetilo. A, vi ste tisti Križanovski... Da, takoj, kar vstopite.

Sestra je odprla vrata in izmuznil sem se iz gneče. Z zdravnikom sva si segla v roke in stekel je zanimiv pogovor. Spoznal sem, da je on Poljak in da je tudi njegova usoda zelo zanimiva. Ko pa me je mimogrede vprašal tudi po zdravju, sem ga poprosil za potrdilo, ki ga nujno rabim. Seveda, kakšnega pa potrebujete? Povedal sem mu, da dva. Enega, da sem zdrav in enega, da sem bolan. Začuden me je pogledal, kajti sredi mojega duhovitega pripovedovanja je najprej pomislil, da je tudi to kanček humorja, pa je le spoznal, da natanko to rabim. Potrdilo, da sem zdrav, potrebujem, ker sem prijavljen za vodjo otroške kolonije, da sem bolan pa, ker ga potrebujem za prilogo k invalidskemu zdravljenu.

Narekoval je sestri diagnozo, po mojih pripovedih, priznal pa mi je, da prvič v življenju hkrati daje dva tako nasprotujoča si potrdila. Zasmel se je in mi stisnil roko. Na vratih pa mi je svetoval, da ga še kaj obiščem...

Po nekaj dneh sem šel po cesti, pa me nekdo zaustavi. Oh, doktor, doktor, je dejal. Pogledal sem ga, on pa mi je že začel pripovedovati o svojih težavah. Prekinil sem ga in mu povedal, da nisem zdravnik. Kako da ne, saj ste Križanovski! To sem, toda v Ljubljani sva dva Križanovska, eden je zdravnik norcev, jaz pa sem njegov pacient!

Ne vem zakaj, od takrat me ni nihče več zamenjaval z zdravnikom. Meni pa je vloga takega bolnika kar všeč.

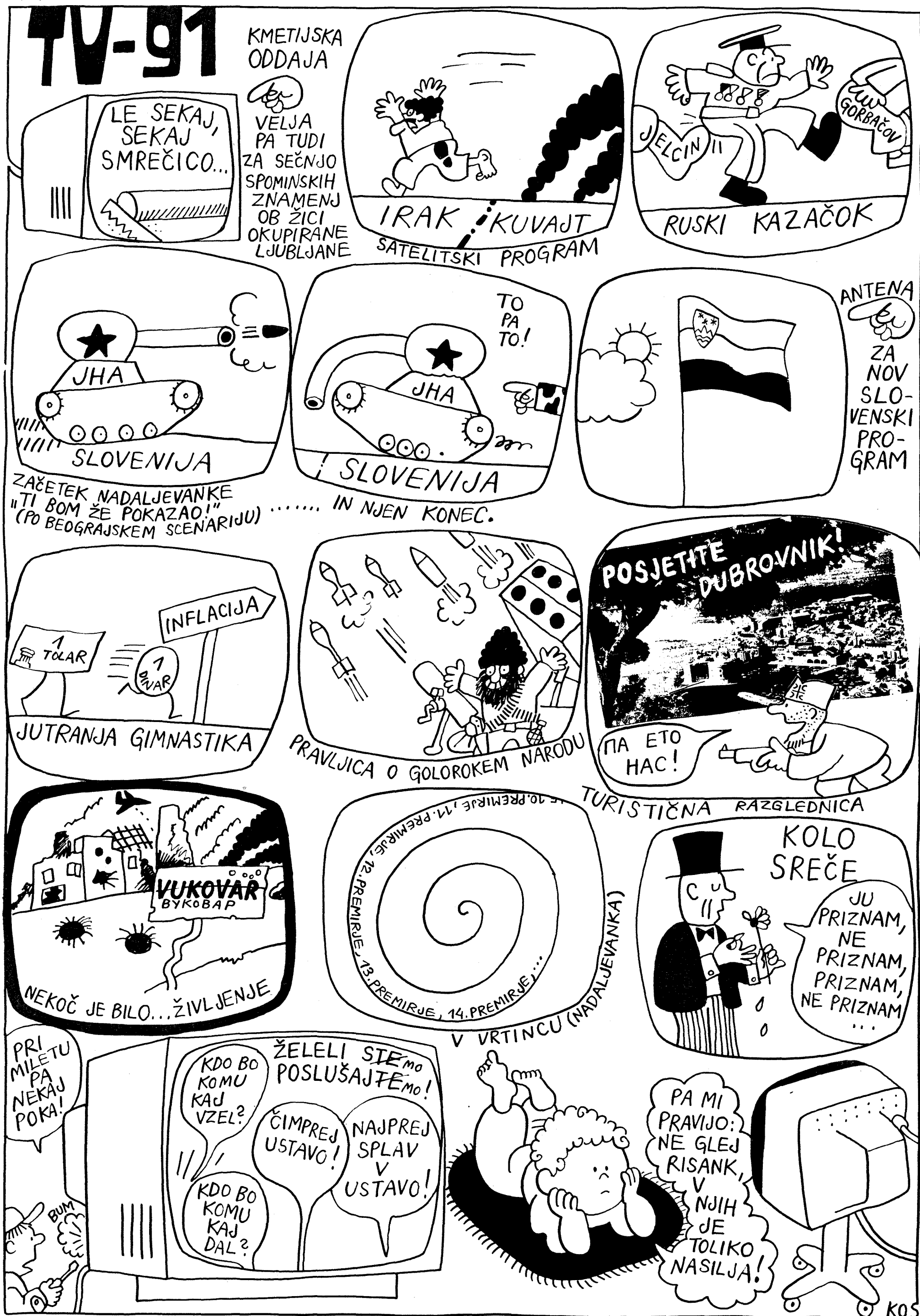
vencem, kakršnega je vsekar zaslužil. Borca sta se spogledala, rekla pa nič; jaz sem tudi molčal.

Pogreb, na katerem naj bi govoril, pa je bil popoldne. Prišel sem zgodaj, bilo pa je že veliko žalujočih. Četa vojakov je strumno čakala povelje komandirja, ki je blestel v oficirski uniformi. Kogar koli pa sem vprašal o pokopnem, sem zvedel največ to, da je bil dober. O bojnih podvigih ali o vojaških enotah pa skoraj nič...

Tako sem moral, kot ničkolikokrat doslej, prilagoditi govor kar po svoji presoji. Po pogrebu mi je brat pokojnega stisnil roko in se mi zahvalil za lepe besede slovesa, pripomnil pa je, da pokojni ni bil v partizanih, ker je bil premal, bil pa je on in da mu je prav všeč, da je slišal, kaj se bo sregovalo na njegovem pogrebu. Rešil sem se iz zagate, da sem pač dobil takšne podatke. V bližnji gostilni smo še zvrnili čašico v pokojnikov spomin in se v veselem raspoloženju razšli.

Čez nekaj dni so me po telefonu poklicali, naj pridem po znesek, ki so ga mi bili dolžni za štiri govore, ki sem jih imel v tem letu. Denar je majhen, so rekli, a naj mi bo tudi za povrnitev stroškov za venec, ki sem ga prispeval pogrebu Matiji. Bil sem tiho in jim nisem povedal, da sem venec pobral na najbližjem grobu; odstranil sem le žalni trak zadnjega pozdrava tetki. Pogreb zaslužnega borca pa le ni bil brez venca!

Jožetu Oblaku v slovo

Simetovi prijatelji, sodelavci uredništva TV-15, smo onemeli ob novici, da našega »komisarja« ni več. Strla ga je nenadna huda bolezen. Tolaži nas lahko samo vednost, da je Jože Oblak umrl stoje, vzravnal kakor »hrast, ki vihar na tla ga zimski trešne«. Vse do slovesa je tedaj ohranil svoj življenjski slog. Kako res je to, zveni tudi iz sporočila njegovega sina Simeona: »Zadnje, kar je oče še hotel narediti, je bil članek za njegovo rubriko v TV-15 (napisan na zadnjo stran kuhinjskega koledarja) – vendar ga ni uspel končati.«

Ljudem je lastno, naj jih še tako pretrese sočutje do preminulega sočloveka, da merijo predvsem teži izgube, ki so jo z njegovim odhodom utrpeli sami. Ne moremo si pomagati, ko tudi mi, delavci TV-15, podobno doživljamo Simetovo smrt.

Prihajal je med nas – ne preveč pogosto sicer, kajti svoje dognane novinarske prispevke je tedensko pošiljal po pošti – kakor utelešena humanistična moč, s smehom v očeh, zmerom šegavo veder, poln ustvarjalnega ognja. Pretakal je takega sebe v svojo kritično rubriko (v petih letih, kar smo jo uvedli, jo je napolnil v zadovoljstvo urednikov in bralcev več kot dvestokrat), v kateri je bistrovidno in z rezkim pogumom protestiral zoper blodna dogajanja, vodeča h krizam in tragedijam, ki so neustavljivo šle svojo pot in bodo – žal ali na srečo – kulminirale šele po njegovi smrti. Z ostrim, toda do kraja poštenim peresom je Sime bičal grehote v političnem, gospodarskem, kulturnem in družabnem območju jugoslovanskega družbenega življenja, pri čemer je zlasti jemal na muho zlaganost, vsakršno narejenost, špekulativnost ter zlorabe ljudskega zaupanja s strani raznih vsemogočnih oblastnikov. Njegova orožja – hudomušnost, bridka ironija, pronicljivost, doslednost – so bila v službi namena zganiti stvari z mrtve točke, pridobiti sodržavljane za boljše medsebojne odnose in za učinkovitejše delo. Kot upokojenec se je torej zavzemal za tiste vrednote kot poprej, ko je bil večkrat republiški in zvezni ljudski poslanec.

Boli nas, da je Jože Oblak, v Idriji živeči Novomeščan, šel tako zgodaj, star komaj osemindeset let. Svoje globoko sožalje izrekamo vsem članom njegove družine. Sožalje izrekamo tudi borcem NOB, ki so ga poznali od julija 1942, ko je devetnajstleten prišel v partizane; zlasti vsem tistim, ki so šli skozi partizanske bolnišnice na Notranjskem in Štajerskem, katerih komisar je bil. Mnogim je reševal življenje, mnogim ga je tudi rešil.

Našega Simeta se bomo spominjali kot dragocenega človeka.

Zvone Kržišnik

Novinarji, etika, morala, znanje in – želodci

Od društva in sindikata k zbornici

Kakor v večini držav bivšega Vzhoda, je tudi v naši deželi novinarstvo kot poklic v prejšnjih časih kotiralo precej nizko – komaj kot servis za politična razglašanja. Tako vsaj so si ga predstavljali veljaki prejšnjega sistema. Med novinarji pa – kot med ljudmi nasploh – so bili vselej ubogljivi in »neproblematični«, pa tudi avtonomno misleči, ki so se tiho in vztrajno bojevali proti vseobsegajočemu enotnemu, za jasno in glasno novinarsko besedo, za nenehno iskanje resnice (proti njenemu zakrivanju in laki-ranju), za razjasnjevanje zadev z objavljanjem mnenj vseh strani v sporih in aferah...

Danes si novinarska srečanja v Sloveniji prizadeva koreniteje graditi svoj ugled v družbi, kar je spričo prejšnjega pičlega upoštevanja in sedanjega podcenjevanja nove oblastniške strukture do tega poklica mukotrpno in počasno početje. Sreča pa je na drugi strani vendarle vsaj v tem, da je novinarsko delo vselej sproti položeno pred sodbo javnosti.

Manj znano in upoštevano pa je, v kakšnih pogojih in s kakšnimi pritiski nenehno živijo novinarji, da bi bile novice hitre, korekne, da bi bili komentariji pozitivno produktivni in ne vnaprej razdiralni, intervjuji aktualni in sveži. Nenehne so časovne stiske in nenehna sta tehtanje ter samospraševanje; kajti imeti v rokah možnost sporočanja skozi sredstva javnega ob-

veščanja je velika prednost, pa tudi velikanska odgovornost. Delovni čas ni trdna in ograjena postavka, saj poklicna čuječnost zleze pod kožo in novinarja nikoli več ne izpusti.

Zato so se novinarji Slovenije na letošnjih študijskih dnevih (le kdo je na tistem ukinil Gorjupove dneve?), odločili za ustanovitev novinarske zbornice, za dopolnitev in izboljšanje novinarskega (moralno-etičnega) kodeksa, za pridružitve novinarskega sindikata zbornici – in v okviru sindikata za podpis že pripravljene kolektivne delovne pogodbe, ki naj bi zavezovala vse slovenske delodajalce k enotnejšemu vrednotenju novinarskega dela. V tem letu smo postali slovenski novinarji tudi člani mednarodne novinarske organizacije.

Seveda z golo formalno reorganizacijo in podpisom kolektivne pogodbe še ne bomo dosegli vsesplošnega reda in ustreznih razmerij v vrednotenju del posameznih poklicev, bo pa podpis novinarske kolektivne pogodbe zagotovo precejšen prispevek na tej poti. Vedeti je namreč treba, da je ta hip novinarska pogodba prva in edina kolektivna poklicna pogodba na Slovenskem, ki je s podpisom vseh sodelujočih strani stopila prejšnji teden v veljavo. Torej orje ledino za vzpostavljane boljših razmerij v vrednotenju poklicnega dela in številnih pravic ter obveznosti, ki izvirajo iz dela.

B. Ž. J.

Pojasnilo ES k odločitvi o priznanju republik

»Evropska skupnost in njene pridružene članice so v zvezi s priznanjem novih držav v Vzhodni Evropi in Sovjetski zvezi razpravljale o razmerah v Jugoslaviji. Soglašali so v skupni politiki do priznanja jugoslovanskih republik. V zvezi s tem so sklenili naslednje:

Skupnost in pridružene članice so se odločile priznati neodvisnost vseh jugoslovanskih republik, ki izpolnjujejo spodaj navedene pogoje. Priznanje bodo uresničili 15. januarja 1992.

ES in pridružene članice zato vabijo vse jugoslovanske republike, da se do 23. decembra izrečejo, ali:

- želijo biti priznane kot neodvisne države;
 - sprejmejo vse obveznosti in načela, ki izhajajo iz neodvisnosti;
 - sprejmejo določila, ki jih vsebuje Konvencija o konferenci o Jugoslaviji, zlasti določila iz poglavja o človekovih pravicah in pravicah manjšin oziroma etničnih skupin;
 - bodo v prihodnosti podprle:
 - a) prizadevanja generalnega sekretarja Združenih narodov in Varnostnega sveta ZN in
 - b) prizadevanja konference o Jugoslaviji.
- Vse odločitve jugoslovanskih republik bo vodstvo kon-

ference o Jugoslaviji posredovalo Arbitražni komisiji.

V času do 15. januarja bodo ES in pridružene članice podpirale generalnega sekretarja ZN in Varnostni svet ZN pri učinkovitih akcijah za doseg trajnega premirja in končne rešitve spora v Jugoslaviji. Podpirali bodo tudi čimprejšnjo namestitev mirovnih sil ZN, skladno z Resolucijo VS št. 724.

ES in pridružene članice zahtevajo od ene izmed jugoslovanskih republik (ki pa jo v prevodu DPA ne imenujejo), da se pred mednarodnim priznanjem s političnimi jamstvi zaveže, da ne bo imela nobenih ozemeljskih zahtev do sosednje države, članice ES, ter da ne bo spodbujala nobene sovražne propagande, ki bi vključevala ozemeljske zahteve.

(STA)

Umrl John Blatnik

Ob zaključku redakcije je iz Washingtona prišla novica, da je v osemdesetem letu starosti umrl John F. Blatnik, dolgoletni poslanec države Minnesotta v ameriškem kongresu. Med drugo svetovno vojno je bil John Blatnik vodja ameriške vojaške misije pri GŠ NOV PO Slovenije in vse do svoje smrti velik prijatelj Slovenije.

Novoletna čestitka

Ministrstvo za borce in vojaške invalide želi vsem udeležencem narodno-osvobodilne vojne, španskim borcem, borcem za severno mejo, vojaškim invalidom in civilnim invalidom vojne ter delavcem občinskih upravnih organov za zavede borcev in vojaških invalidov srečno, zdravo in mirno novo leto 1992!

Minister Franc Godeša

Skromen odziv

Ko ste pozvali člane ZB in druge, da bi dali svoj prispevek za Sklad TV-15, sem nedvomno pričakoval večji odziv in uspeh te akcije. Ne bi rekel, da člani ZB in drugi niso pripravljani prispevati v ta sklad. Treba pa je upoštevati, da bi mnogi radi dali svoj skromni prispevek, če jim ne bi bilo potrebno izpolnjevati položnico in nositi na pošto, ki ni vedno blizu kraja bivališča.

V zvezi s tem predlagam, da bi vse Krajevne organizacije ZB ob pobiranju članarine pobirale še prostovoljne prispevke za ta sklad.

Žarko Žbogar.

Vabila

Odbor Skupščine občine Škofja Loka za organizacijo prireditve ob 50-letnici poljanske vstaje skupaj z občinskim odborom ZZZB NOV Škofja Loka in združenjem NOV Poljane vabi udeležence NOB in vse občane ter prebivalce Gorenjske, da se udeležijo proslave teh zgodovinskih pomembnih dogodkov.

Proslava bo v soboto, 21. decembra 1991, ob 10. uri pred spomenikom NOB v Poljanah nad Škofjo Loko. Po proslavi bo spominski pohod po poteh poljanske vstaje iz Poljan do Brdarja v Vinharjih. Na hiši te domačije, ki je bila ob poljanski vstaji pomembno središče in zbirališče udeležencev vstaje pri vključevanju v Canakarjev bataljon, bodo (okrog 13. ure) odkrili spominsko ploščo. Po tej slovesnosti bo v Brdarjevi hiši družabno srečanje udeležencev slovesnosti. Za interese bo zagotovljen cenen prevoz s kombijem iz Poljan do Brdarja v Vinharjah in nazaj. Odhodi rednih avtobusov iz Škofje Loke proti Poljanam so ob 8.15, 8.45, 9.15 in 9.35 uri. Odhodi avtobusov iz Poljan (prihod iz Zirov in Sovodnja) proti Škofji Loki pa so ob 11.40, 12.40, 14.40, 16.40 in 19.40 uri.

Pričakujemo vas in kličemo nasvidenje v Poljanah nad Škofjo Loko!

Organizacijski odbor

Zlati jubilej dražgoške bitke

35. zimsko-športne rekreativne prireditve Po stezah partizanske Jelovice bodo 12. januarja 1992 v Dražgošah. To bo prva prireditev, posvečena 50-letnici snovanja mlade slovenske partizanske vojske. Obsežen program bo zajel: tradicionalne množične planinske pohode, smučarsko prvenstvo TO in policije Slovenije, tekmovalje gorskih kolesarjev, polete zmajarjev, padalcev, reševanje ponesrečencev s helikopterji in smučarski tek borcev NOV. Osrednja proslava s podelitvijo priznanj bo pred spomenikom ob 11. uri.

Odbori ZB, organizirajte družinske izlete z avtobusi na proslavo v Dražgoše s popoldanskim ogledom Begunj, Drage, Bleda, Urha, Turjaka itd.!

Borci in mladina, legendarne Dražgoše vas pričakujejo!

Organizacijski odbor

Tradicionalno spominsko srečanje na Kostanjski planini bo v nedeljo, 22. decembra 1991, ob 10. uri pri spomeniku padlih borcev na Slevcu.

SDP Tuhinj

Akcija za mir in status beguncev

Državlanska iniciativa »Molk ubija, govorimo za mir« ima številne konkretne pobude za pomoč beguncem. Ena njihovih pobud je tudi, da naj bi podjetja ali posamezniki sredstva, ki so jih sicer namenili za nakup noveletnih voščilnic, poslovnih daril in podobnega, nakazala v obliki dnarnih prispevkov v fond za obdarovanje begunskih otrok, na račun: 50100-620-133-05-1010115-1720805 pod geslom »Za begunce«.

UGODNO PRODAM originalni linorez Iveta Šubica »Na straži«, 12 cm x 20 cm, 1974. Kličite na telefon 061/553-910.

Predavanje

General Janez Slapar se je odzval vabilu Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru in je v prostorih Univerzitetne knjižnice predaval o Teritorialni obrambi kot dedinji slovenskih vojaških izročil in o njeni vlogi v vojni za Slovenijo 1991. V vabilu so organizatorji postavili vprašanje, ali se Slovenci dovolj dobro zavedamo, da smo, če je potrebno, zelo večji vojaški narod in da smo si svojo današnjo državo in spoštovanje v svetu priborili z odločnim vojaškim posegom v obrambo svoje nacionalne svobode.

General Janez Slapar je predstavil Teritorialno obrambo Slovenije od njene ustanovitve leta 1968 do današnjih dni. TO Slovenije je bila oblikovana po napadu sil varšavskega pakta na Čehoslovaško, saj so ocenili, da JLA ne bi mogla sprejeti napada sil varšavskega pakta in uspešno obraniti Jugoslavijo. Leta 1974 je bil odstavljen s čela TO Slovenije general Bojan Polak-Stjenka, ki so mu očitali paktiranje z Zahodom in nakup orožja za TO Slovenije na Zahodu.

V nadaljevanju je general Slapar poudaril, da gradijo novo zasnovano slovenske vojske, ki mora biti drugačna, kot je bila JLA, predvsem pa učinkovita in dobro oborožena. Ohraniti želijo vse, kar je bilo v dosedanjem razvoju TO pozitivno. Zagotoviti bo treba denar za vzdrževanje nekaterih objektov JLA, v katerih se bodo urili naborniki. Slovenskim vojakom želijo zagotoviti normalne pogoje.

V razpravi so se udeleženci zanimali, ali bodo v slovenski vojski upošteva-

li tudi tradicije NOB. Odgovorili so, da bodo to vse, kakor storili in da bodo vse pozitivne izkušnje iz tega obdobja upoštevali in vgradili v slovensko vojaško doktrino.

Eden izmed udeležencev je menil, da so slovenski generali sedaj odrinjeni od ustvarjanja nove slovenske vojske. General Slapar je odgovoril, da so gradivo o zasnovi slovenske vojske poslali v preučitev tudi šestim nekdanjim sedaj upokoženim slovenskim generalom. Po njegovih besedah se je v vojni zoper Slovenijo izkazal nekdanji vodilni mož slovenske TO Rudolf Hribernik-Svarun, medtem ko nekateri nekdanji slovenski generali niso pokazali večje pripravljenosti za sodelovanje.

General Slapar pa je predaval tudi rezervnim častnikom in podčastnikom v Kopru.

Marjan Kos

Časopis borcev NOB

Ustanovitelj in izdajatelj: RO ZZZB NOV Slovenije
Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Dvorčakova 12, tel. 327-780
Delavci v uredništvu: Roman Zupan (glavni in odgovorni urednik), Vladimir Kavčič (v. d. glavnega in odgovornega urednika), Živa Drole, Bojana Žokali-Jesih, Bojan Kuntarič, Milenko Strašek (novinarji – uredniki rubrik), Miranda Pleničar (lektor-redaktor), Janez Herle (tehnični urednik) in Mara Okorn (tajnica uredništva).

Predsednica časopisnega sveta: Ela Urih-Atena

Ziro račun: 50100-678-45473 RO ZZZB NOV Slovenije (za TV-15).

Tiskarna: DP »Delo« – Tisk časopisov in revij, p. o.

TV-15 je oproščen tem. prom. davka po mnenju Sekretariata za inf. SRS.

terme čatež

OB VSAKEM ČASU, ZA VSAKOGAR NEKAJ

TERME ČATEŽ, BREŽICE